

PARAULA D'ÒC

Època II, núm. 21

València, giner 2022

“AL CAP DE SET-CENTS ANYS VERDEJA LO LLORER”

INVESTIGACIONS EN L'ÀMBIT
OCCITANORROMÀNIC.

Departament de llengua de l'associació Òc-València

*Director: **Lluís Fornés.***

*Consell de Redacció: **Joan Martinis, Roger Mira, Josep Carles Laínez, Alexandre Ordaz, Anna Nicola, Toni de l'Hostal, Sergi N. De Arenas.***

Tots els drets reservats. El contingut d' esta obra està protegit per la llei, que estableix penes de presó i/o multes, a més de les corresponents indemnitzacions per danys i perjudicis, per als que reproduïsquen, plagien, distribuïsquen o comuniquen públicament, en tot o en part, una obra literària, artística o científica, o la seua transformació, interpretació o execució artística fixada en qualsevol tipus de suport o comunicada per qualsevol mitjà, sense la preceptiva autorització dels autors.

© Els autors.

© CIRDOC.

ISSN: 1577-2047

Centre Internacional de Recerca i Documentació Científica.
Associació d' Occitanòfils Valencians.

<http://www.oc-valencia.org>

Maquetació i gràfics: Joan Martinis

Imatge de portada: By Llapissera, CC BY-SA 4.0,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18984143>

ENSENHADOR

0 - EDITORIAL.	7
1 - LA POSICIÓ DEL CATALANOVALENCIÀ ENTRE LES VARIETATS OCCITANOROMÀNiques SEGONS LES RESPECTIVES EVOLUCIONS FONÈTIQUES «PRINCIPALS». Jordi Cassany-Bates	11
2 - OCCITÀNIA EN CASTELLÓ, HISTÒRIA DE LA NOSTRA GENT. Josep Saborit Vilar	45
3 - LES FONTS I LA RESTRICCIÓ OBSERVACIONAL EN "OCCITANS A VALENCIA". Antoni Fontelles Fontestad	69
4 - MOSATROS ELS VALENCIANS I VALENCIANES Lluís Fornés	115

EDITORIAL

El diasistema occitanoromànic o occitano-romà o família occitano-romana, com el va crear Loïs Alibèrt abans de nàixer l'estructuralisme, ha entrat de ple dret en la investigació. Es va acceptar ja en la tesi de Lluís Fornés *El Pensament Panoccitanista 1904-2004*:

“No és més lògic entendre que les modalitats lingüístiques del francès són les que formen el diasistema gal.lo-romà, mentre que, de l'altre costat, i donat que tots els autors insistixen en les grans concomitàncies que hi ha, s'agrupen: llenguadocià, provençal, auvernat, llemosí, gascó, català, valencià, balear formant el diasistema occitano-romà?” Pàg. 495. Universitat de València, 2004.

I ha tornat a aparéixer en la tesi de Jordi Cassany, ara com a títol del treball: *El catalanovalencià dins del diasistema occitanoromànic*, Universitat de València, 2020.

Una notícia fonamental per a la societat valenciana, tants anys immersa en discussions lingüístiques absurdes per manca de la visió global de la nostra llengua, cultura, història, etc.

El diasistema occitanoromànic és la porta oberta a la investigació correcta, és a dir: sense ideologies absurdes que manipulen el sentit estricte, objectiu, dels resultats.

De les moltíssimes preguntes que es poden derivar del nou marc d'investigació que accepta la Universitat de València, en formulem una només. Si a la nostra llengua la podem nomenar “*valencià o català*”, a on queda l'afirmació que hem vingut fent, i repetint centenars de voltes, en escoles, instituts i universitats que “*El nom científic de la llengua dels valencians és llengua catalana*”? Hem estat ensenyant una fal·làcia als nostres alumnes? Qui pregunta ja respon. El diasistema occitanoromànic proposa, i propugna, un nou marc per a la investigació científica que, fins ara no havia entrat a formar part dels paradigmes anteriors, catalanista i mossarabista, i, per tant, ofereix una panoràmica

nova a la investigació. I afirmem, amb contundència, que tal panoràmica fa albirar resultats més clars, des del punt de vista científic, i menys contaminats d'interessos polítics. Més rigor metodològic, per tant. Temps al temps...

No deixarem el tema ací; aclarir-lo be és just i necessari: No hi ha noms científics. Els noms són decisions més o menys arbitràries que els parlants atorguen als objectes que tenen davant. Això ja fa anys que va quedar aclarit, que és ridícul dir: “*el nom científic de cadira és cadira*”, ridícul.

Si que hem d'explicar, perquè aixina no s'ha explicat mai, que dir que “*la llengua dels valencians s'anomena <<científicament>> catalana*” no només és una fal·làcia, des del punt de vista científic, és una decisió política; llengua catalana és, per tant, un nom polític amb el seu projecte polític, darrere del qual es troba: l'expansionisme català, la independència de Catalunya i dels ppcc (???? no se sap quan) i, primer que res –i fent de motor central-, el secessionisme lingüístic que va tallar la històrica i prestigiosa Llengua d'Oc en dos, a fi de convertir en “*més moderna*” la part espanyola (això sí, diguent-li catalana a seques i introduint “*la ciència*” per a emmaranyar el projecte polític i donar-li prestigi).

L'enhorabona al nostre col.laborador, Jordi Cassany. Gràcies a Lluís Fornés per obrir les portes del diasistema; i gràcies infinites per les magnífiques aportacions a este número que fan, per una banda, Josep Saborit, esplèndid investigador de les comarques castelonenques. I a Toni Fontelles, perspicaç cercador de manipulacions, donar-li la benvinguda a **Paraula d'Oc**.

LA POSICIÓ DEL CATALANOVALENCIÀ ENTRE LES VARIETATS OCCITANOROMÀNIQUES SEGONS LES RESPECTIVES EVOLUCIONS FONÈTIQUES «PRINCIPALS».

Jordi CASSANY-BATES

1- El diasistema occitanoromànic.

Sobre la posició del catalanovelencià¹ dins del romanç hi ha una abundant bibliografia científica des que es fundà la lingüística romànica en el segle XIX. El seu repàs permet concloure que el catalanovelencià és una varietat del diasistema occitanoromànic² que

¹ L'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2005) recomana, en l'àmbit acadèmic, l'ús de fórmules duals per a denominar la llengua que, oficialment, s'anomena català o valencià segons els territoris. En el present treball usem el glotònim catalanovelencià, que combina les denominacions oficials en el mateix orde cronològic o geogràfic seguit en composts referits a altres romanços peninsulars: galaicoportugués, asturleonés i navarroaragonés. Esta doble denominació –cal recordar-ho– no és cap novetat: ja ha sigut usada per múltiples autors, com mostra el CIVAL. De fet, Friedrich Diez (1794-1876), qui està quasi unànimement considerat el pare i fundador de la lingüística romànica (Munteanu 2005: 67), ja es referí en una ocasió a este romanç amb el glotònim dual «catalanisch-valencianische» en la *Grammatik der romanischen Sprachen* (1856: 105), una obra que, segons Kremnitz, assentà «dans un certain sens» les bases de la romanística moderna (2008: 8). Cal notar que en esta fórmula alemanya només flexiona el segon component; es tracta, per tant, d'un mot compost (únic), que es tradueix per catalanovelencià (no català-valencià).

² El terme diasistema és usat en la bibliografia lingüística amb dos accepcions, principalment. La primera o més general (i també l'original de Weinreich, el creador del neologisme) és 'conjunt de (geo)lectes parcialment distints i semblants'. En una

esdevingué una llengua per elaboració i que s'ha distanciat creixentment de la resta de varietats occitanoromàniques (l'occità), en part per aproximació al castellà i al francès respectivament, a mesura que estes llengües han guanyat influència. Semblants a esta conclusió general de la nostra tesi doctoral (Cassany-Bates 2020: 387) o semblants a aspectes d'ella són les tesis de nombrosos autors, com Milà i Fontanals (1861), Alcover (1909), Anglade (1921), Bourciez (1923), Meyer-Lübke (1925), Fabra (1929), Alibèrt (1935), Kuen (1950), Rohlfes (1954), Lüdke (1968), Moll (1974), Kloss (1978), Barta (1980), Coseriu (1986), Blasco Ferrer (1986), Castellanos (2000), Goebel (2003), Ferrando i Nicolás (2005), Martínez i Sumien (2006), Hinzelin (2008), Fornés (2010), Carrera (2011), Casanova (2011), Radatz (2012), Lamuela (2012), Bezsonoff (2015), Sistac (2016), Ordaz (2018), etc.³ Esta nòmina d'autors occitanoromanistes suma, com es pot observar,

accepció segona o específica (però habitual i, a pesar d'això, no present encara en el Diccionari Normatiu Valencià), el terme és un sinònim de geolècte, de qualsevol nivell (des d'un parlar local fins a la família lingüística sencera), que subratlla la diversitat dels lectes –geogràfics, socials o d'altre tipus– que el constitueixen i/o subratlla les semblances que interrelacionen estos lectes. La segona accepció, que remunta a Coseriu, és la pertinent en el present treball, on l'apliquem a la variació geolèctal. Sobre la història i l'ús del terme diasistema, v. Cassany-Bates 2020:295-298.

³ A més, múltiples autors que subratllen les afinitats entre les dos llengües no negarien la unitat del conjunt o serien ambigus al respecte, segons remarquen Martínez i Sumien (2006: 119). Per exemple, Colón, en les seues obres, també subratlla les semblances del catalanovelencià amb l'occità. No obstant, sembla descartar una unitat occitanoromànica medieval; ara bé, no trobem cap passatge on l'autor ho argumente i, de fet, sobre la possibilitat que les dos llengües formaren una unitat lectal en el romanç antic –ni que siga una unitat laxa– no trobem cap afirmació explícita seua, ni a favor ni en contra (v. Cassany-Bates 2020: 144-145). Tampoc trobem un passatge on Colón descarte una llatinitat occitànica d'on provindria tant l'occità com el catalanovelencià; ara bé, esta possibilitat sí que està mig suggerida (ib. 130-134). En qualsevol cas, la semblança de les dos llengües és, per a Colón, «una realitat que hom no pot ignorar» (1993 [1976]: 15); i l'autor recomana l'estudi recíproc de les dos llengües (1978).

una considerable quantitat d'estudiosos de totes les generacions i de molt diverses procedències, incloent molts noms d'alt prestigi. El llistat –que, a més, és ampliable–, per si sol ja recomana prestar més atenció a la qüestió occitanoromànica.

Múltiples autors han provat de caracteritzar glotològicament (intringüísticament) el catalanovelencià enfront de l'occità (o, concretament, enfront de les varietats occitanes limítrofes: gascó i llenguadocià) amb llistats de trets opositors. Hem localitzat quinze d'estos llistats, publicats pels següents estudiosos: Ronjat (1930), Alibèrt (1935), Bèc (1963), Grosclaude i Darrigrand (1967), Bruguera (1977), Veny (1978), Badia i Margarit (1983), Fernández González (1985), López del Castillo (2000), Gimeno Betí (2005), Rafanell (2006), Nique (2006), Carrera (2011), Lamuela (2012) i Sistac (2016). En canvi, sembla que fins ara a penes s'han estudiat alhora els trets opositors que caracteritzarien, dins del sistema occitanoromànic, el catalanovelencià i els grans dialectes de l'occità: gascó, llenguadocià, provençal, vivaroalpí, alvernès i llemosí.⁴ L'únic llistat d'este tipus que coneixem és el de Lamuela (2012: 34).

Per a conèixer millor quina és la posició del catalanovelencià dins del diasistema, el present treball es proposa aprofitar els fenòmens que destaca Lamuela (2012: 34) com a característics de cada varietat occitanoromànica. Ens basarem, no obstant –pels motius que exposarem– en els reflexos que són estàndard segons l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) i els que proposa Sumien (2006) per a una estandardització policèntrica de l'occità. Així, els resultats del present estudi no dependran de fenòmens i reflexos proposats per l'investigador.

⁴ Estos són els «six dialectes [occitans] reconnus par la dialectologie, depuis Bèc», segons Sumien 2006 : 153; són «irréductibles les uns aux autres» i percebuts «tels quels» pels occitanistes i la societat, ib. 153, 155.

2- Principals diferències de les varietats occitanoromàniques

Les particularitats principals de les grans varietats del diasistema occitanoromànic (és a dir, del catalanovaleencià i dels grans dialectes de l'occità) poden ser estudiades de manera parcial (en l'àmbit dels sons) i preliminar amb l'ajuda d'una taula comparativa que ofereix Xavier Lamuela en l'article «La llengua occitana: caracterització i situació actual» (2012). S'hi presenten, en paral·lel, les «[p]rincipals evolucions fonètiques del català i dels dialectes occitans», segons anuncia el seu títol, a través d'exemples: 42 ètims i llur reflex(o reflexos) en cada varietat.

Es tracta «només» –explica l'autor en una nota situada sota la taula– d'evolucions «que podem considerar antigues» i que «caracteritzen» les grans varietats del diasistema⁵ –així concep l'autor el conjunt–, prescindint «d'algunes solucions molt localitzades». Els lexemes que les exemplifiquen es presenten amb grafia convencional, sense precisar «la pronunciació concreta» de les formes (ibíd. 34). En la «grafia corrent» –considera l'autor en l'apartat següent– ja estan «representades de manera habitual» les «diferències dialectals relatives a evolucions fonètiques antigues» (ibíd. 35).

Ara bé, sembla que la grafia convencional posa de manifest algunes diferències de més (és a dir, no «principals») i algunes de menys, vist que en alguns casos l'autor intervé. Avisa en la nota que no atén a «la notació dels accents». I així, junt al provençal *mieg* dona per al llenguadocià el símbol *–*, amb què representa la «mateixa evolució» de la columna anterior –aclarix en la nota– quan, pròpiament, la forma llenguadociana és *mièg*, amb vocal oberta. Inversament, l'autor afegia algunes indicacions fonètiques: marca amb parèntesis les lletres que són «mudes segons una determinada evolució dialectal»: *q(u)and*,

⁵⁵ En realitat, Lamuela parla erròniament en este passatge d'evolucions que «caracteritzen els grans dialectes occitans», cosa que no s'ajusta ni al títol que ell dona a la taula ni al seu contingut.

pa(n); i explícita (amb notació fonètica junt a les paraules en la taula) com caldria llegir <o/ó> tònica i <u> en cada llengua. Per tant, hem d'entendre que altres evolucions divergents que experimenten eixos lexemes i que no s'evidencien gràficament en la taula no són considerades «principals», bé per no ser prou característiques o prou antigues.

A voltes es donen múltiples resultats evolutius per a la mateixa varietat. Això mostra, segons Lamuela, que els «resultats d'aquestes evolucions sovint divideixen» les àrees geogràfiques «dels diversos dialectes» (ib. 34). Eixa és una observació comparativa feta a partir de les dades oferides en la taula per l'autor, i nosaltres pretenem fer-ne més per a contextualitzar el catalanovelencià dins del diasistema occitanoromànic. Caldrà considerar-les observacions preliminars, ja que Lamuela no acompanya la seua proposta amb una justificació de les evolucions «principals» que tria; ni tan sols delimita què entén per evolució característica i antiga. A pesar d'això, la taula ens serà útil. Ara bé, posa tres dificultats que requeriran atenció abans.

En primer lloc, l'autor dedica una columna pròpia al provençal, llenguadocià, gascó i catalanovelencià, però presenta conjuntament el «Llemosí i Alvernès» (segons indica l'encapçalament) i la varietat restant és aparentment l'«Alpí». Per a distingir entre aquelles dos varietats, deuria ser suficient la informació que afig Lamuela en la nota. Però la columna de l'«Alpí» no presenta solament formes alpines —és a dir, del vivaroalpí oriental, segons la descripció dialectal que oferix Domergue Sumien 2009: 7—; està dedicada, en realitat, a l'esperable vivaroalpí.

En segon lloc, els lexemes triats estan afectats, en la seua majoria, per més d'un fenomen evolutiu de l'àmbit dels sons. És el cas de LUNA (Occ. gen. luna, Gas. lua, CaVa. lluna), com mostren els reflexos diferentsevidenciats per la grafia convencional (l ~ ll, n ~ caiguda) o per l'autor amb indicacions fonètiques ([u ~ y]). Donat que, dissortadament, Lamuela no explícita sempre els fenòmens que pretén exemplificar, no és evident si s'han de considerar evolucions

fonètiques «principals» totes les que hi apareixen o només una per lexema; i en este segon cas, que és l'esperable per ser més didàctic, no és evident quina de totes les que hi concorren seria l'evolució exemplificada.

A pesar de la indefinició de la taula, s'hi intuïx que els lexemes han sigut ordenats segons les afinitats d'un dels fenòmens que coneixen. Per exemple, els primers quatre ètims (MĚDIU, LĚCTU, ŮCULU, ŮCTO) experimenten, cadascun d'ells, més d'una evolució divergent, però tots inclouen vocals breus/obertes que després diftonguen en occitanoromanç (amb evolucions ulteriors segons la varietat). Sembla, per tant, que eixe fenomen sí que està sent tractat per l'autor. Això, pròpiament, no descarta que els altres fenòmens que concorren en eixos lexemes no estiguen sent tractats també. Però reforça la hipòtesi que amb cada lexema l'autor pretén exposar una única evolució.

Per una altra banda, els lexemes afectats per un sol fenomen característic i antic⁶ (com ŮCULU: Occ.uelh ~ CaVa.ull, on cal ignorar les diferents pronúncies de <lh> final no explicitades per Lamuela) reforcen la idea que la part alta de la taula està dedicada a evolucions vocàliques i la baixa a les consonàntiques; i també mostren que un mateix fenomen pot estar exemplificat per més d'un lexema (és el cas, clarament, de 29 gardar ~ guardar i 30 garir ~ guarir).

Totes eixes observacions ens permeten suposar, per exemple, que 20 CASTĚLLU i 22 CAPANNA exemplifiquen (com 19 BĚLLA i 21 ANNU, que són contigus i només experimenten un fenomen «principal») l'evolució de la consonant doble, i no la palatalització de la C davant A (que s'exemplifica en 36 CANTAT, on és l'únic fenomen).

A continuació, reproduïm la taula, si bé amb algunes millores per a augmentar la seua eficiència: indiquem la longitud de les vocals llatines, que és rellevant per a algunes evolucions; inserim en els

⁶⁶ Lexemes núm. 3, 10, 16, 17, 19, 21, 26, 29, 30, 31, 34, 36, 37. En alguns d'ells concorren diferències en l'obertura vocàlica, però, com ja hem advertit, Lamuela no els dona importància.

reflexos el símbol _ en el lloc on ha caigut una consonant; ressaltem amb negreta l'evolució concreta que suposadament l'autor pretén exemplificar en cada lexema (segons la lògica acabada d'exposar, que creiem haver pogut deduir) i comentem, en notes al peu, altres evolucions que hi concorren⁷; i substituïm els cognats occitans pel símbol ≈ (i no – com fa l'autor) quan coincidixen amb el de la columna anterior.⁸ A més, afegim algunes notes al peu amb comentaris.

	ÈTIM	LLEMOSÍ ALVERNÉS I	I ALPÍ	PROVENÇAL	LLENGUADOCIÀ	GASCÓ	CATALÀ
01	MĚDIU	miei/mei	miei	mieg	≈	miei	mig
02	LĚCTU	liech/lieit/leit	liech/ lieit	liech	≈ / lièit	≈	llit
03	ŮCULU	uelh	≈	≈	≈	≈	ull
04	ŮCTO	uech/ ueit	≈	uech	≈ / uèit	≈	huit / vuit ⁹
05	LACTE	lach/ lait	≈	lach	≈ / lait/ lèit	≈	llet
06	FACTU	fach/ fait	≈	fach	≈ / fait/ fèit	hèit ¹⁰	fet
07	CAUL-E- ĪTTU	chaul	≈	caulet ¹¹	≈	≈	col
08	CAUSA	chausa	≈	causa	≈	≈	cosa
09	RATIŌNE	raso(n)	rason	≈	raso(n)	≈ / rason ¹²	ra_ó [l'o ~ Occ. 'u]
10	PLACĚRE	plaser	≈	≈	≈	≈ /plader	pla_er
11	CANTĀTA	chantada	chanta_a ¹³	cantada	≈	≈	cantada

⁷ Les oposicions d'obertura vocàlica, no obstant, les ignorem, com fa Lamuela.

⁸ Triem ≈ en compte de = per a no donar la impressió que el cognat és igual en tots els sentits (en el grau d'obertura de les vocals e i o així com en la pronunciació d'altres segments de la paraula).

⁹ Hi concorre l'oposició CaVa. ant. h[u]jt ~ CaVa. vuit. Lamuela indica «huit >vuit», però deuen ser reflexos paral·lels: Protoromanç[ɔ] > [wɔ] > [wo] > [wu] >CaVa. [u] o [vu] (variant en algunes paraules en posició inicial de mot com vuit, vui, d'on avui; huit, hui es conserven en valencià, si bé amb l'evolució addicional [uj>wi], que Lamuela no explicita).

¹⁰ Hi concorre l'oposició forca ~ Gas. horca.

¹¹ Hi concorre l'oposició col / Occ. nord chaul ~ caulet, que és morfològica (l'última forma és un derivat).

¹² També radon (cf. 10 plader), evolució pròpia d'algunes varietats gascones.

12	PŮTĚŮ	potz	≈	≈	≈	≈	pou [l'o ~ Occ. 'u]
13	*VOLĚTIS	voletz	≈ / vole(tz)	≈ ¹⁴	volètz	≈	voleu
14	AUDĪRE	auvir ¹⁵ / ausir	auvir	ausir	≈	≈ / audir	o_ir 'sentir'
15	SUDĀRE	su_ar/ susar	su_ar	susar	≈	≈ / sudar	su_ar [u ~ Occ. y]
16	CRĚDĚRE	creire	≈	≈	≈	créser / -d- ¹⁶	creure
17	PĚDE	pè_	≈	≈	≈	≈	peu
18	CRĚDIT	crei ¹⁷	≈	≈	≈	cre/ cred	creu
19	BĚLLA	bèla	≈	≈	≈	bèra	bella
20	CASTĚLLU	chasteu/ -l / - lh	chastèu/ -l	castèu	castèl	castèth	castell
21	ANNU	an	≈	≈	≈	≈	any
22	CAPANNA	chabana	≈	cabana	≈	≈	cabana / -ny-
23	*CŮMBA	comba	≈	≈	≈	coma	coma[l'o ~ Occ. 'u]
24	SPŌNDA	esponda/ -ò-	≈	≈	≈	espona	espona[l'o ~ Occ. 'u] ¹⁸
25	LŮNA	luna	≈	≈	≈	lu_a	lluna [l'u ~ Occ. 'y]
26	LĚGE	lei	≈	≈	≈	≈	llei
27	QUANDO	q(u)and	≈	≈	≈	quan	quan
28	QUATTŮOR	q(u)atre	≈	≈	≈	quate ¹⁹	quatre

¹³ La caiguda de d intervocàlica, que es dona també «sporàdicament en dehors du vivaro-alpin», és una evolució que «date du protosystème», segons Sumien (2006: 227). Per tant, és antiga.

¹⁴ Hi concorren, superposades, dos oposicions que no s'evidencien en la taula: Occ. gen. perditz~ perdi[s] i bra[s]~ bra_ (reducció de -tza -s i emmudiment posterior de -s, segons Ronjat 1932: 91).

¹⁵ Hi concorre l'oposició o_ir~ auvir (amb v epentètica).

¹⁶ En gascò no s'ha donat l'epèntesi vocàlica i, com a conseqüència, 16 *créser/créderseguix* la mateixa evolució que 14 *ausir/audir*, 15 *susar/sudar*. Per tant, en 16 hi concorre l'oposició *bat[]re ~ bàter* (síncope de la vocal postònica no final vs. conservació).

¹⁷ Hi concorre l'oposició morfològica Occ. ant. *cre~ crei* (-i per analogia amb *creire*, segons Ronjat 1932: 98).

¹⁸ Però Occ.<ò> (com en *espònda*) representa [ɔ].

29	WARDŌN	gardar	≈	≈	≈	guardar	guardar
30	WARJAN	garir	≈	≈	≈	guarir	guarir
31	SALE	sau / -l	≈	sau	sal	sau	sal
32	VĪTĒLLU	vedeu/ -l / -lh	ve_èl/ -u	vedèu ²⁰	vedèl	vedèth	vedell
33	DĪRĒCTU	drech/ dreit	≈	drech	≈ / dreit	dret ²¹	dret
34	PANE	pa(n)	pan	≈	pa(n)	≈ / pan	pa_
35	VĪNU	vi(n)	vin	≈	vi(n)	≈ / vin	vi_
36	CANTAT	chanta	≈	canta	≈	≈	canta
37	BRANCA	brancha	≈	branca	≈	≈	branca
38	MŪSCA	moscha	≈	mosca	≈	≈	mosca [l'o ~ Occ. 'u]
39	BRACA	braja/ -i-	braia	braga	≈	≈	braga
40	*GĀŪJOTA	jauta	≈	gauta	≈	≈	gauta>galta ²²
41	PLAGA	plaja/ -i-	plaia	plaga	≈	≈	plaga
42	PŌDĪU	puei	≈	puèg	≈	puei	puig

Fig. 1 — «Principals evolucions fonètiques del català i dels dialectes occitans» (adaptat de Lamuela 2012: 34)

La lògica aplicada per a identificar l'única evolució que suposadament Lamuela pretén exemplificar en cada lexema ens portaria, com es veu en les notes, a excloure del llistat d'evolucions «principals» alguns fenòmens que concorren en els lexemes, encara que siguin evidents per la grafia convencional o fins i tot per les indicacions fonètiques de l'autor.

- Algunes d'estes oposicions no són fonètiques sinó morfològiques: col / Occ. nord chaul ~ caulet (lex. 7); Occ. ant. i dia. cre_ ~ crei(lex. 18).

¹⁹ Hi concorre l'oposició quatre ~ Gas. quat[]e (cf. ventre >vente, autre>aute, arbre >arbe).

²⁰ El reflex -u prové de -l(Ronjat 1932: 305, 306).

²¹ Hi concorre l'oposició dret~ Len. dreit (l'absència de iod és un resultat concret, reflex de -ECT-).

²² Hi concorre l'oposició galta ~ Occ. gen. gauta (u >l per hipercorrecció; cf. malalta, delme, raïl).

- Les oposicions d'obertura vocàlica són explícitament excloses Lamuela, com ja hem dit. En alguns casos hi ha tancament vocàlic [ɛ > e] i [ɔ > o]: bèla ~ bella (lex.19, 20, 32), ViAl. chastèu ~ Lem. chasteu (lex. 20, 32); espònda ~ espona (lex. 24). En altres casos, obertura vocàlica [e > ɛ]: Len. voletz ~ Gas. volètz (lex. 13).

- Altres oposicions no semblen, de fet, massa rellevants. És el cas de l'alternança quatre ~ Gas. quat[je (en 28 QUATTŪOR, situat després d'un altre lexema amb variació qua ~ [k]a i davant de dos lexemes amb gua ~ ga), que no es troba entre les quatre evolucions que Lamuela dona com a «específiques» del gascó en un altre apartat del mateix article (ibíd. 33); i és dubtós que l'autor la pretenga exposar en la taula quan esta no inclou una altra de les evolucions que considera específiques d'eixa varietat: rama ~ arrama. El mateix es pot dir de les oposicions bat_re ~ Gas. bàter (lex.16); voletz ~ vole(tz) (lex. 13);²³ CaVa. ant. h[uj]t ~ CaVa. vuit (lex. 04); CaVa. galta ~ Occ. gen. gauta (lex. 40); o_ir ~ auvir (lex. 14); CaVa., Gas. dret ~ Len. dreit (lex. 33).

En canvi, tres de les evolucions sense lexema propi són, de fet, ben característiques de varietats occitanoromàniques. Les alternances [u ~ y] i [o ~ u], que l'autor es molesta en explicitar amb símbols fonètics junt a múltiples paraules de la taula (concretament, mots dedicats, segons la lògica deduïda, a exemplificar solament fenòmens consonàntics), són dos de les cinc «principals diferències fonètiques que separen el català», ibíd.32). I l'alternança [f ~ h] (apareix en un dels lexemes que, suposadament, exemplifica només una evolució vocàlica: les modificacions del diftong [aj] en 05 LACTE i 06 FACTU) és una de les quatre evolucions «específiques del gascó» (de fet és l'evolució que, entre eixes quatre, l'autor escull com a

²³ Descartada l'oposició voletz ~ vole(tz), tant el lexema 13 volètz ~ voleu com el 12 patz ~ pau presenten els mateixos reflexos, com també prètz ~ preu (<PRĒTIU, no exemplificat en la taula de Lamuela). Els considerarem exemples d'un mateix fenomen, en el qual convergixen els reflexos de T[j], C+e/i i T'S.

«representativa» del gascó per a traçar el seu límit en un mapa adjunt, *ibíd.* 33, 35).²⁴

A més, els tres fenòmens acabats d'esmentar són o poden haver sigut considerats per Lamuela antics, l'altre dels seus requisits d'inclusió: el tancament de [o] es generalitza en el segle XIV (Bèc 1995: 65), això és abans de l'Edat Moderna; [u > y] ha sigut considerat tradicionalment una influència del substrat preromà;²⁵ i l'aspiració és, de fet, tractada per l'autor entre les set «evolucions fonètiques antigues que distingeixen les varietats gascones» (*ibíd.* 33).²⁶

Per tant, no hi ha motius suficients per a excloure del llistat eixos tres fenòmens, encara que no es presenten seguint la lògica general. Cal tindre en compte, a més, que de totes maneres eixa lògica no és seguida per l'autor estrictament. Per exemple, 34 PANE (i 35 VĪNU), on sense dubte es tracta solament la caiguda de la nasal final, no se situa com s'esperaria junt a les altres evolucions de nasals (21 ANNU, 22 CAPANNA, 23 *CŪMBA, 24 SPÖNDA, 25 LŪNA). Per tant, sí que és possible que l'autor pretenga presentar algunes de les evolucions que no tenen lexema propi: tu~ Occ. t[y] (lex. 15, 25), sord ~ Occ. s[u]rd (lex. 09, 12, 23, 24, 38); forca ~ Gas. horca (lex. 06). Entenem que Lamuela les considera «principals» pels motius ja exposats.²⁷ I les afegim, per tant, al llistat d'evolucions que tenen un exemple propi en la taula.

²⁴ Cal tindre en compte, també, que l'aspiració de f en gascó és inclosa per Bruguera entre les «particularitats més importants» dels dialectes occitans en contraposició al llenguadocià (1977: 102, 104).

²⁵ Actualment, l'origen i datació de [u > y] en romanç no és unànime entre els autors. No obstant, sembla que la lírica trobadoresca es cantava encara amb [u] (Cremonesi 1967: 38-39, Lafont 2004: 26-27).

²⁶ En canvi, Hourcade (2016: 78) considera que la «transformatione du “f” en “h” est relativement récente», ja que documenta <f> en gascó en el segle XIV.

²⁷ Certament és estrany que l'autor no ressalti l'aspiració de f dedicant-li a l'evolució un lexema propi. Però, com creiem haver mostrat, la taula és millorable en diversos sentits.

D'èsta manera, arribem a un llistat total de 30 evolucions fonètiques «principals»²⁸ de les grans varietats occitanoromàniques. Les exposarem en el següent apartat, i analitzarem quines varietats occitanoromàniques es veuen afectades per cada evolució. Però precisament en eixe àmbit, la taula de Lamuela presenta, dissortadament, una tercera dificultat: algunes de les seues dades dialectals són dubtoses. En primer lloc, la nota on l'autor distingix entre llemosí i alvernés no és suficientment precisa. En segon lloc, hi ha alguna falta de sistematicitat: Lamuela dona la variant gascona 10 plader, però no la paral·lela 09 radon. Finalment, hi ha múltiples discrepàncies amb les dades dialectals d'altres autors, com per exemple les distribucions de les realitzacions de -tz (cf. Sumien 2006: 441) i les de -n (cf. Sumien 2006: 440, Romieu i Bianchi 2005: 96).

Per a resoldre eixa dificultat, la consulta d'altres obres és útil, però no sempre, ja que poden estar elaborades amb distints criteris i no necessàriament abastant els grans dialectes occitans (o limitant-se a ells). Per tot això, recorrerem a les formes que Sumien (2006) proposa per als «standards régionaux» de la llengua occitana. Han sigut codificades per l'autor seguint els mateixos principis en cada varietat i distingint entre llemosí i alvernés. A més, Sumien és autor de la més extensa descripció i classificació dialectal de l'occità (en el seu conjunt) que, pel que sembla, existix actualment: «Classificacion dei dialèctes occitans» (2009).²⁹

²⁸ Això és, evolucions suposadament «antigues» i característiques. Cal advertir que no hem comprovat que totes siguen antigues, ja que Lamuela no especifica un límit temporal concret.

²⁹ En l'actualitat, Jean Sibille està elaborant el capítol sobre dialectologia occitana del futur volum sobre esta llengua pertanyent a l'ambiciosa col·lecció Manuals of Romance Linguistics dirigida per Holtus i Sánchez Miret en l'editorial De Gruyter.

3- Comparació dels resultats evolutius de les varietats occitanoromàniques

Domergue Sumien (2006: 153-155) proposa, per a l'occità, una estandardització pluricèntrica, amb «standards régionaux» per als «six dialectes reconnus par la dialectologie, depuis Bèc» més un estàndard addicional per al provençal niçard. Este últim el contempla per motius sociolingüístics, per la qual cosa tractarem les seues formes com a provençals. El(s) resultat(s) evolutiu(s) que tria per a cada dialecte regional es limiten «aux correspondances les plus générales du diasystème» (cantar/chantar, sal/sau, nuèch/nuèit, etc.) i les «plus emblématiques» de cada dialecte (com fòrt/Gas. hòrt, parlada / ViAl. parla_a). Com a resultat, Sumien dona solament, per exemple, lièch per al llenguadocià i no lièch/lièit com Lamuela. Si bé considera que en el llenguadocià meridional «il n'est pas interdit» usar -it (com el gascò i l'alvernès estàndards) com a variant «secondaire et admissible» («en cas de besoin»), creu que per «impératif pédagogique» cal realitzar en l'estàndard regional una «simplification pratique». Per això, presenta -ch com a forma «générale du languedocien».

En qualsevol cas, la proposta de Sumien ens resultarà útil per a determinar el(s) resultat(s) característic(s) que tenen en cada gran dialecte occità les evolucions que considerem principals basant-nos en Lamuela, i per realitzar després observacions comparatives preliminars. Presentem els ètims i llurs reflexos en la següent taula, ordenada segons les afinitats dels fenòmens evolutius. Tractem d'usar els mateixos exemples de Lamuela, però els substituïm per altres equivalents quan presenten innecessàriament altres fenòmens concurrents, i n'afegim altres (que comentem en nota a peu) quan el lexema usat per Lamuela no presenta el resultat regular (o més freqüent).³⁰

³⁰ Cal dir que en Sumien (2006) no hem trobat els reflexos de SPÖNDA(C.E), CAPANNA(C.H) i PÖDĪU (C.X); però l'autor ens ha proporcionat, en comunicació

	ÈTIM	LEM.	ALV.	VI.AL.	PRO.	LEN.	GAS.	CA.VA.
V.A	CAUSA	chausa	≈	≈	causa	≈	≈	cosa
V.B	FINIRE + HA[J]O ³¹	finirai	≈	≈	≈	≈	finirèi	finiré
V.C	MĒDIU	mieg ³²	mèi ³³	mieg	≈	mièg	mèi ³⁴ miei	/ mig
V.C	LĚCTU	liech	lièit ³⁵	liech	≈	lièch	lieit	llit
V.D	ŎCULU	uelh	uèlh ³⁶	uelh	≈	uèlh	uelh	ull
V.D	ŎCTO	uech	uèit	uech	≈	uèch	ueit	huit / vuit ³⁷
V.E	TŪ	t[y]	≈	≈	≈	≈	≈	t[u]
V.F	PŎMA	p[u]ma	≈	≈	≈	≈	≈	p[o]ma
C.A	QUANTU	q(u)ant	≈	≈	≈	≈	quant	≈
C.B	WARDŎN	gardar	≈	≈	≈	≈	guardar	≈
C.C	FUST + A	fusta	≈	≈	≈	≈	husta	fusta
C.D	CAMBA	chamba	≈	≈	camba	≈	cama	≈
C.E	SPŎNDA ³⁸	esponda	≈	≈	≈	≈	espona	espona
C.F	LŪNA	luna	≈	≈	≈	≈	lu_a	lluna
C.G	PANE	pa~_ ³⁹	≈	pa[n]	≈	pa~_	≈	≈

privada, les formes d'estos lexemes que proposa per als estàndards regionals occitans, seguint «leicritèris de seleccion dei formasestandards» que preconitza.

³¹ Lamuela exemplifica amb 05 LACTE i 06 FACTU, però en estos lexemes concorre l'oposició guaitar ~ gachar, que provoca un reflex particular.

³² Sobre l'oposició <e/é ~ è>en els estàndards regionals occitans, v. Sumien 2006: 224, 225, 435.

³³ La diftongació d'e i o obertes davant de palatal o velar està, segons Sumien (2006: 223-224, 225), «en voie de généralisation» des del segle XIII. L'alvernés, concretament, «se montre très conservateur et n'a pas achevé cette évolution». Ex: lièit/lèit, sièis/sèis, luènh/lònh ~ mèi, profèit, respèit.

³⁴ V. la nota a l'alvernés lièit.

³⁵ La diftongació de è davant de iod (on resulta en triftong) «est absente ou rare» en alvernés i en gascó, segons Sumien (2006: 223-224).

³⁶ V. la nota a mèi.

³⁷ Hi concorre l'oposició CaVa. ant. h[uj]t ~ CaVa. vuit. V. la nota en la taula 1 (lex. 4).

³⁸ ND produïx els mateixos reflexos en MŬNDU: Occ. gen.mond, Gas.mon (Sumien 2006)), CaVa.món.

³⁹ En l'ortoèpia que proposa Sumien, -n es pronuncia [n] en vivaroalpí i provençal. En la resta de varietats occitanes (i hi inclou el gascó) la nasal cau com a norma general

C.H	ANNU	an	≈	≈	≈	≈	≈	any
C.H	CAPANNA	cabana ⁴⁰	≈	≈	≈	≈	≈	cabana / -nya
C.I	BĚLLA	bèla	≈	≈	≈	≈	bèra	bella
C.J	VALLE ⁴¹	vau	val	≈	vau	val	vath	vall
C.K	LAVARE	lavar	≈	≈	≈	≈	≈	llavar
C.L	SALE	sau	sau	sal	sau	sal	sau	sal
C.M	PĚLLE	pèu	pèl	≈	pèu	pèl	pèth	pell
C.M	VĚTĚLLU ⁴²	vedèu	vedèl	ve_èu ⁴³	vedèu	vedèl	vedèth	vedell
C.N	CANTĀTA	chantada		chanta_a	cantada	≈	≈	≈
C.O	PLACĚRE	plaser	≈	≈	≈	≈	≈	pla_er
C.O	RATIŔONE	ra_\u00f3n	≈	≈	≈	≈	≈	ra_\u00f3
C.P	SUDĀRE	su_ar	≈	≈	susar	≈	sudar ⁴⁴	su_ar
C.P	AUDĪRE	au_ir>auvir ⁴⁵	ausir	auvir	ausir(Ni\u00e7. audir)	ausir	audir	o_ir
C.Q	PACE	patz	≈	≈	≈	≈	≈	pau
C.Q	PRĚTIU	prètz	≈	≈	≈	≈	≈	preu
C.Q	*VOLĚTIS	volètz	≈	≈	≈	≈	≈	voleu
C.R	PĚDE ⁴⁶	pè_	≈	≈	≈ ⁴⁷	≈	≈	peu

però es conserva «parfois»: com a [n] (amb assimilacions oportunes segons el context) en llenguadocià i gascó; i en llemosí i alvernès, [n] (en la notació fonètica d'este autor, [n] marca que la vocal anterior és seminasal, amb «des degrés de nasalisation variables»). Exemples amb els reflexos llenguadocians: pla_, degu_, be_ (substantiu), be_manjadas ~ u[n] tirador, e[n]fasent,manja[n] (3^a ps. pl. verbal), so[m] paire, mo[m] fill. (2006: 440, 443, 422-429, XIII).

⁴⁰ «Lo tipe meridionau cabana s'es expandit dins lei dialectes nòrd-occitans» (Sumien, en comunicació privada). La taula de Lamuela (2012) donava chabana en llemosí, alvernès i vivaroalpí.

⁴¹ Lamuela exemplifica amb 20 CASTĚLLU. V. la nota a VĚTĚLLU, més avall.

⁴² Lamuela exemplifica amb 32 VĚTĚLLU, però el sufix -ĚLLU presentaria en alvernès un reflex particular segons Sumien(2006: 229, 309).

⁴³ Segons el diccionari alpí de Faure (2009), veu / vedeu; i Lamuela, veèl/ -u (2012: 34).

⁴⁴ En gascó, Lamuela inclou la variant susar (i 14 ausir, 16 créser), en primer lloc. Però Sumien, en els reflexos de D intervocàlica, dona com a estàndard d'eixa varietat el reflexd (intervocàlica); i considera s una variant «non référentielle», si bé mostra dubte amb un signe d'interrogació (2006: 227, ix).

⁴⁵ Hi concorre l'oposició au[]ir~ auvir.

⁴⁶ Excloem l'exemple 18 CRĚDIT de Lamuela ja que junt a les formes fonèticament regulars cre_ (ara minoritària) i Gas.cred, les altres, que dominen actualment l'occità,

C.R	MERCĒDE	mercé_	≈	≈	≈	≈	≈	≈ / Cat. - è_
C.R	NĪDU	nos	nos	nòs	nos	nos	nod	nuu>nu ⁴⁸
C.S	CRĒĒRE	creirà	≈	≈	≈	≈	≈	creurà
	+ HA							
C.T	*WAHTA	gachar ⁴⁹	gaitar	gachar	≈	≈	gaitar ⁵⁰	guaitar
C.U	CANTAT ⁵¹	chanta	≈	≈	canta	≈	≈	≈
C.V	GALLĪNA ⁵²	jalina	≈	≈	galina	≈	garia	gallina
C.W	AMĪCA	amija/ amia	≈	≈	amiga	≈	≈	≈
C.W	PACARE	païar	≈	≈	pagar	≈	≈	≈
C.W	PLICARE	plejar	≈	≈	plegar	≈	≈	≈
C.X	MĒĪŪ ⁵³	mieg	mèi	mieg	mieg	mièg	miei	mig

responen a fenòmens morfològics: crei (influït per l'infinitiu creire) i cretz (influït per verbs com ditz<DĪCIT). Alhora, introduïm els exemples MERCĒDE i NĪDU que, junt a PĒDE, presenten els reflexos de D en posició final: -u (dominant en catalanovalecià), -d (majoritari en gascó, comptant les formes verbals: cred, ved, cad, etc.), emmudiment (majoritari en occità no gascó) i -s (amb casos en totes les varietats occitanes, especialment en provençal i llenguadocià i en menys mesura en el nord).

⁴⁷ Per a l'estàndard del provençal niçard, Sumien inclou també la variant pèn, la -n del qual es deu, segons Ronjat, a un creuament amb man (1932: 326).

⁴⁸ D'una variant llatina amb U «no ben explicada» procediria el catalanovalecià, així com la variant gascona nud i el castellà nudo (Coromines 2013 s. v. nus o nu). Per tant, *NĪDU> CaVa.nuu, forma conservada en Mallorca i Eivissa (DCVB s. v. nus o nu), d'on sorgixen Cat. nus (antic plural reinterpretat com a singular) i Val. nuc (de nugar).

⁴⁹ Segons Sumien, el llemosí, el vivaroalpí i el llenguadocià coneixen els dos reflexos, però -chhi predomina «nettement». A més, afegim que exceptuant a Alibert, «tous les standardisateurs» del llenguadocià han preferit eixe reflex (2006: 227).

⁵⁰ També existix en gascó gūeitar.

⁵¹ També després de consonant: blancha~ blanca, eschala ~ escala.

⁵² També després de consonant: larja~ larga (CaVa. llarga).

⁵³ Segons Ronjat, en occità antic es documenten els reflexos -[j ~ tʃ]: rai ~ rag, m(i)ei ~ m(i)eg. Actualment, el nord-occità, sobre el qual l'autor és poc explícit (ja que remet a l'exposició del tractament interior), hi ha segons els parlars -i (llemosí del sud-oest, part del vivaroalpí), caiguda (gran part del llemosí, alvernès nord, una bona part del vivaroalpí) o -g (en la resta del nord, s'entén). El gascó presenta (excepte alguns parlars) -i: puei/ poi. La major part dels parlars llenguadocians mostren «une prédilection marquée» per -g: mièg, puig però rai (dialectalment rag). I el provençal també presenta esta predilecció però «moins nette»: mie(g)(la consonant es

C.X	PÖDÏÜ ⁵⁴	pueg/puei	≈	≈	≈	puèg / puèi	pueg/puei	puig
C.X	RADÏÜ ⁵⁵	rai	≈	≈	≈	≈	≈	raig
C.X	GAUDÏÜ ⁵⁶	jaug / jai	≈	≈	gaug/ gai	≈	≈	goig

Fig. 2 —Principals evolucions fonètiques de les varietats occitanoromàniques (basat en Lamuela 2012: 34 i Sumien 2006)

Sobre la base de les dades de la taula anterior, farem a continuació anàlisis comparatives que pretenen contextualitzar les particularitats catalanovalencianes dins del diasistema occitanoromànic. Ens servirem de noves taules, que a l'esquerra exposen el llistat de «principals» evolucions fonètiques⁵⁷ de les grans varietats occitanoromàniques (a partir de Lamuela 2012) enunciades com a oposicions a través d'un exemple, enumerant els distints reflexos de l'ètim comú i situant primer el reflex més conservador (que generalment, però no sempre, és la forma original). A cada fenomen evolutiu li assignem un codi amb lletres, distingint entre fenòmens vocàlics i consonàntics.

conserva en els composts miejome, miejora) /Niç. mieg, gau(g)(derivat gaujós) /Niç. gaug, piue(g) / pue(g), però rai. (1932: 138-139, 134).

⁵⁴ Segons Sumien (en comunicació privada), en occità «[i] a pas de reparticion dialectala clara entre pueg e puei». Ronjat (1932: 138) donava, si interpretem bé, Pro. piueg / pueg, Len.puèg/ puòg, Gas.puei/ poi. Lamuela (2012: 34) dona Lem., Alv., ViAl.puei, Pro., Len.puèg, Gas.puei. Bezsonoff (2015 s. v. puegi puei) dona Lem., Alv.puei, Pro.puèi/ pueg/ piueg, Len.puèg, Gas.poi.

⁵⁵ A part de rai, Bezsonoff no dona cap variant, en cap dialecte occità (2015 s. v. rai). Segons Ronjat (1932: 139), «Raiu est presque partoutrai» i nota que Mistral dona en el seu diccionari «rach» com a llenguadocià però sense localització. Amb el significat específic 'raig (de líquid)', rag sí que apareix en els diccionaris llenguadocians, però Alibèrt (2002 s. v. rajar) tracta el mot com a derivat de verbal.

⁵⁶ Segons Ronjat (1930: 203), Pro.gau(g), Len.gaug, Bea.gai. I per al gascó, Hourcade dona gai/ gòi, no gaug(2016: 65).

⁵⁷ Això és, evolucions suposadament «antigues» i característiques.

3.1- Diferències de cada varietat respecte al diasistema

En una primera taula, analitzem quins són els reflexos evolutius que caracteritzen cada varietat occitanoromànica enfront del reflex destacat en majúscules, que és el que es dona en més varietats occitanoromàniques (i amb més freqüència, si hi ha múltiples resultats evolutius⁵⁸). Indiquem amb el símbol ● les evolucions caracteritzadores, afegint-li parèntesis quan la varietat presenta múltiples resultats (és a dir, quan l'evolució caracteritza la varietat solament en una part dels mots elegibles).

	Oposicions evolutives principals	Lem.	Alv.	ViAl.	Pro.	Len.	Gas.	CaVa.
V.A	PAUC ~ p[ɔ]c							●
V.B	FINIRAI~ finirèi~ finiré						●	●
V.C	mèi ~ MIÈG/MIEG ~ mig		(●)				(●)	●
V.D	UÈLH/UELH ~ ull ~ vull ⁵⁹							●
V.E	tu~ T[y]							●
V.F	sord ~ S[u]RD							●
C.A	quant ~ [k]ANT						●	●
C.B	guardar ~ GARDAR						●	●
C.C	FORCA ~ horca						●	
C.D	COMBA ~ coma						●	●

⁵⁸ És el cas de les oposicions C.R (grad~ gras ~ grau~ GRA_) i C.X (RAI~ ra/dʒ/) en els dialectes occitans.

⁵⁹ La forma CaVa.vull 'ull' es conserva solament en toponímia, però el lexema permet exemplificar més clarament que hui / avui i huit / vuit, on concorren altres fenòmens fonètics, morfològics i gràfics.

C.E	BENDA ~ bena			•		•
C.F	CADENA ~ cade_a			•		
C.G	pan~ pa(n), PA_		•		•	
C.H	canya ~ CANA					(•)
C.I	ella ~ era ~ ELA				•	•
C.J	vall ~ vath ~ VAL(cf. C.M)				•	•
C.K	LAC~ llaç					•
C.L	sal~ SAU (u <l <L) ⁶⁰		•		•	•
C.M	VALL / • VATH / VAL~ vau ⁶¹		(•)		•	
C.N	PARLADA ~ parla_a		•			
C.O	PLASER ~ pla_er (< C, T[j])					•
C.P	sudar~ SU_AR ~ susar~	(•)		•	•	•

⁶⁰ En provençal, la vocalització de -l primària és tardana (segle XVI) i coincidix temporalment amb la de -l secundària, procedent de LL. Per tant, en eixa varietat els dos fenòmens són pròpiament un, però els analitzarem per separat com en les altres varietats.

⁶¹ Pròpiament, esta oposició és Len. VAL~ vau, ja que u <l <LL i, per tant, l'evolució (vocalització) no és rellevant en gascó i catalanovelencià, on LL no esdevé -l en posició final, sinó -th i -ll respectivament (v. l'oposició C.J: vall ~ vath ~ VAL). Però, per a poder realitzar l'anàlisi comparativa, considerem que l'opció majoritària és la no vocalització, on incloem eixes dos varietats. Per una altra banda, la vocalització que afectà la -l secundària procedent de LL (bé directament per simplificació, bé per despalatalització d'un estadi intermedi [λ], v. C9b) podria ser més tardana que la que afectà prompte la -l primària en parts de l'occità (en gascó, des dels primers documents). Per això, les considerem dos evolucions diferents.

	CaVa. su_ar ⁶² (<D)							
C.Q	PATZ~ pau (<C, T[j])							•
C.R	grad~ gras ~ grau~ GRA ₆₃	(•)	(•)	(•)	(•)	(•)	(•)	(•)
C.S	creurà ~ CREIRÀ ⁶⁴							•
C.T	gua- ,gaitar~ GACHAR		•				•	•
C.U	CANTAR ~ chantar	•	•	•				
C.V	GÀBIA ~ jàbia	•	•	•				
C.W	PLAGA ~ plaia ~ plaja (<G, C) ⁶⁵	•	•	•				
C.X	RAI~ RA/dʒ/ ⁶⁶							(•)
		4+(1)	4+(3)	6+(2)	3+(1)	2+(1)	11+(2)	19+(3)
	30	5	7	7	4	3	13	22

Fig.3 — Diferències respecte al reflex majoritari en el diasistema (basat en la taula 2)

Com es veu clarament, el catalanovelencià és, segons les dades de Lamuela i Sumien, la varietat occitanoromànica més particular (en l'evolució fonètica): està caracteritzada per més de dos terços dels principals fenòmens evolutius que cleven el diasistema occitanoromànic. Alhora, s'observa que hi ha importants diferències

⁶² Lem. Alv. i ViAl. su~_ar i CaVa.su_ar arriben al mateix resultat per camins evolutius diferents. Fem la distinció en l'anàlisi d'esta i les següents taules.

⁶³ El catalanovelencià no presenta l'emudiment en este lexema, però sí en fe i mercé / -è.

⁶⁴ En este cas, cap dels dos reflexos és clarament més conservador.

⁶⁵ Exemple procedent de C: braga ~ braia ~ braja.

⁶⁶ En este cas, cap dels dos reflexos és clarament més conservador, ni majoritari. Per açò últim, hem considerat que el resultat majoritari és la presència dels dos reflexos.

entre les altres varietats occitanoromàniques: el dialecte occità menys caracteritzat és el llenguadocià (amb una dècima part dels fenòmens) i el més particular és, clarament, el gascó (amb quasi la mitat).

3.2- Coincidències de cada varietat amb el catalanovelencià

En una segona taula, prenem com a punt de referència el catalanovelencià, per la qual cosa ressaltem en majúscules les formes seues. En les primeres sis columnes analitzem amb = les coincidències de cada dialecte occità amb el catalanovelencià. Finalment, marquem les oposicions on el catalanovelencià coincidix amb algun dialecte occità (un o més).

	Oposicions evolutives principals	Lem.	Alv.	ViAl.	Pro.	Len.	Gas.	algun dia. Occ.
V.A	pauc~ P[ɔ]C							
V.B	finirai~ finirèi~ FINIRÉ							
V.C	mèi ~ mièg/mieg~ MIG							
V.D	uèlh/uelh~ ULL ~ VULL							
V.E	TU~ t[y]							
V.F	SORD ~ s[u]rd							
C.A	QUANT ~ [k]ant						=	=
C.B	GUARDAR ~ gardar						=	=
C.C	FORCA ~ horca	=	=	=	=	=		=
C.D	comba ~ COMA						=	=
C.E	benda~ BENA						=	=
C.F	CADENA ~ cade_a	=	=	=	=	=		=
C.G	pan~ PA(N), PA_	=	=			=	=	=

C.H	CANYA ~ CANA	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)
C.I	ELLA ~ era ~ ela							
C.J	VALL ~ vath ~ val							
C.K	laç~ LLAÇ							
C.L	SAL~ sau(u <l <L)		=		=		=	
C.M	VALL / VATH / VAL~ vau(vocalitz.)	=	(=)		=	=	=	
C.N	PARLADA ~ parla_a	=	=		=	=	=	=
C.O	plaser~ PLA_ER (< C, T[j])							
C.P	sudar~ su_ar ~ susar~ CaVa. SU_AR(<D)							
C.Q	patz~ PAU (<C, T[j])							
C.R	grad~ gras ~ GRAU~ GRA_ (cf. CaVa. fe)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)
C.S	CREURÀ ~ creirà							
C.T	GUAITAR,ga- ~ gachar		=			=	=	
C.U	CANTAR ~ chantar				=	=	=	=
C.V	GÀBIA ~ jàbia				=	=	=	=
C.W	PLAGA ~ plaia ~ plaja (<G, C)				=	=	=	=
C.X	rai~ RA/dʒ/	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)
		4+(3)	6+(3)	3+(4)	6+(3)	9+(3)	11+(3)	14+(3)
	30	7	9	7	9	12	14	17

Fig. 4 — Coincidències amb el reflex catalanovelencià (basat en la taula 2)

Com es veu, el gascó és, segons les dades de Lamuela i Sumien, la varietat occitanoromànica més semblant al catalanovelencià (en

l'evolució fonètica), seguida del llenguadocià. Per una altra banda, en més de la mitat dels principals fenòmens evolutius que cleven el diasistema occitanoromànic, el catalanovalencià coincideix amb una part dels dialectes occitans en el resultat.

3.3- Coincidències de cada varietat amb el llenguadocià

En una tercera taula, prenem com a punt de referència (i ressaltem en majúscules) el llenguadocià, la varietat occitanoromànica menys marcada segons hem vist en la taula 3 i la que freqüentment es pren com a referència de la llengua occitana. En l'última columna, reprenem les coincidències entre catalanovalencià i gascó de la taula anterior, per a facilitar la comparació.

	Oposicions evolutives principals	Lem. = Len.	Alv. = Len.	ViAl. = Len.	Pro. = Len.	Gas. = Len.	CaVa. = Len.	CaVa. = Gas.
V.A	PAUC ~ p[ɔ]c	=	=	=	=	=		
V.B	FINIRAI ~ finirèi ~ finiré		=	=	=	=		
V.C	mèi ~ MIÈG/MIEG ~ mig		=	(=)	=	=	(=)	
V.D	UÈLH/UELH ~ ull ~ vull		=	=	=	=	=	
V.E	tu ~ T[y]	=	=	=	=			
V.F	sord ~ S[u]RD	=	=	=	=	=		
C.A	quant ~ [k]ANT	=	=	=	=			=
C.B	guardar ~ GARDAR	=	=	=	=			=
C.C	FORCA ~ horca	=	=	=	=		=	
C.D	COMBA ~ coma	=	=	=	=			=
C.E	BENDA ~ bena	=	=	=	=			=
C.F	CADENA ~ cade_a	=	=	=	=		=	
C.G	pan ~ PA(N), PA_	=	=			=	=	=
C.H	canya ~ CANA	=	=	=	=	=	(=)	(=)
C.I	ella ~ era ~ ELA	=	=	=	=			
C.J	vall ~ vath ~ VAL	=	=	=	=			
C.K	LAÇ ~ llaç	=	=	=	=			
C.L	SAL ~ sau(u <l <L)			=			=	
C.M	VALL / VATH / VAL ~ vau(vocalització)				=	(=)		=
C.N	PARLADA ~ parla_a	=	=		=	=	=	=

C.O	PLASER ~ pla_er (< C, T[j])	=	=	=	=	=	=
C.P	sudar ~ su_ar ~ SUSAR ~ CaVa. su_ar(<D)			(=)		(=)	
C.Q	PATZ ~ pau (<C, T[j])	=	=	=	=	=	
C.R	GRAD ~ GRAS ~ GRAU ~ GRA_ (cf. CaVa. fe)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)	(=)
C.S	creurà ~ CREIRÀ	=	=	=	=	=	
C.T	guaitar, ga- ~ GACHAR	=	=	=	=	=	=
C.U	CANTAR ~ chantar			=	=	=	=
C.V	GÀBIA ~ jàbia			=	=	=	=
C.W	PLAGA ~ plaia ~ plaja (<G, C)				=	=	=
C.X	RAI ~ RA/dʒ/	=	(=)	=	=	(=)	(=)
		23+(1)	21+(4)	22+(2)	25+(2)	15+(3)	9+(3)
		30	24	25	24	27	18
							12
							14

Fig. 5 — Coincidències amb el reflex llenguadocià (basat en la taula 2)

Com es veu, el provençal és, segons les dades de Lamuela i Sumien, molt semblant al llenguadocià (en l'evolució fonètica), i els dialectes nord-occitans ho són solament un poc menys.⁶⁷ El gascó es distancia clarament, i encara més el catalanovelencià, que és la varietat més allunyada. Alhora, si el gascó presenta 6 o 7 coincidències menys que els dialectes nord-occitans, el catalanovelencià en presenta 6 menys que el gascó. A més, la semblança entre el llenguadocià i el gascó (en 18 fenòmens) és solament un poc major que la que hem observat en la taula 5 entre el gascó i el catalanovelencià (en 14 fenòmens).

3.4- Diversitat interna de cada varietat i de cada llengua

En una quarta taula, analitzem la diversitat interna de cada varietat i de cada llengua. Marquem amb ● els fenòmens en els quals les

⁶⁷ Això concorda amb l'opinió de Castellanos: en comparació amb el catalanovelencià i el gascó, les diferències entre el llenguadocià i «els altres dialectes del grup catalano-occità [...] són menys marcades» (2000: 32).

varietats occitanoromàniques presenten diversos reflexos. I en l'última columna marquem amb = les oposicions en les quals els dialectes occitans coincidixen en un resultat diferent del catalanovaleencià.

		OPOSICIONS EVOLUTIVES PRINC.	LEM.	ALV.	VIAL.	PRO.	LEN.	GAS.	CAVA.	OCCITÀ
V.A	pauc~ p[ɔ]c									=
V.B	finirai~ finirèi~ finiré								•	
V.C	mèi ~ mièg/mieg~ mig		•				•		•	(=)
V.D	uèlh/uelh~ ull ~ vull							•		=
V.E	tu~ t[y]									=
V.F	sord ~ s[u]rd									=
C.A	quant ~ [k]ant								•	
C.B	guardar ~ gardar								•	
C.C	forca ~ horca								•	
C.D	comba ~ coma								•	
C.E	benda~ bena								•	
C.F	cadena ~ cade_a								•	
C.G	pan~ pa(n), pa_								•	
C.H	canya ~ cana							•		(=)
C.I	ella ~ era ~ ela								•	
C.J	vall ~ vath ~ val								•	
C.K	laç~ llaç									=
C.L	sal~ sau(u <l <l)								•	
C.M	vall / vath / val~ vau(vocalització)			•					•	
C.N	parlada ~ parla_a								•	
C.O	plaser~ pla_er (< C, T[j])									=
C.P	sudar~ su_ar ~ susar~ CaVa. su_ar(<D)		•		•				•	
C.Q	patz~ pau (<C, T[j])									=
C.R	grad~ gras ~ grau~ gra_ (cf. CaVa. fe)	•	•	•	•	•	•	•	•	(=)
C.S	creurà ~ creirà									=
C.T	guaitar,ga- gachar ~								•	
C.U	cantar ~ chantar								•	
C.V	gàbia ~ jàbia								•	

C.W	plaga ~ plaia ~ plaja (<G, C)	•	•	•					•	
C.X	rai~ ra/dʒ/	•	•	•	•	•	•	•	•	(=) ⁶⁸
										8+(4)
	30	3	5	4	3	2	3	3	21	12

Fig. 6 — Diversitat interna de les varietats occitanoromàniques (basat en la taula 2)

Com es veu, el grau de diversitat (i, per tant, de cohesió) de les varietats occitanoromàniques és, segons les dades de Lamuela i Sumien, equiparable (en l'evolució fonètica): el catalanovalecià varia en una dècima part dels fenòmens estudiants, aproximadament igual que els dialectes occitans. En canvi, quant a les llengües, hi ha una evident falta de paral·lelisme entre elles: l'occità presenta variació en dos terços (21/30) dels fenòmens. És a dir, els dialectes occitans s'oposen en bloc (amb el mateix resultat evolutiu) al catalanovalecià en poc més d'un terç (12/30) de les principals evolucions que cleven el diasistema occitanoromànic.

4- Conclusions

Sintetitzant, podem dir que partint de les «principals» evolucions fonètiques que caracteritzen des d'antic les grans varietats occitanoromàniques segons Lamuela (2012) i els seus resultatse estàndard en catalanovalecià segons l'IEC i l'AVL o generals en el conjunt i emblemàtics en cada varietat occitana segons Sumien (2006), les anàlisis comparatives preliminars que hem fet mostren, pel que fa a la posició del catalanovalecià, un resultat doble:

- El catalanovalecià és la varietat occitanoromànica més particular, i a més està, en eixe sentit, a una clara distància de la següent, el gascó; és també la varietat més allunyada del llenguadocià.

⁶⁸ Les varietats occitanes coincidixen en presentar ocurrencies dels dos reflexos, però no s'oposen en bloc al reflex catalanovalecià en tots els mots elegibles, com s'ha evidenciat en la taula 2.

- Alhora, està molt relacionat amb la resta del diasistema occitanoromànic, especialment amb el gascò i el llenguadocià:
 - o El catalanovalencià coincidix freqüentment amb una part dels dialectes occitans; i estos s'oposen en bloc (amb el mateix resultat) a ell poc.
 - o El catalanovalencià no es diferencia del llenguadocià molt més que el gascò.
 - o I el grau de cohesió interna del catalanovalencià és equiparable al dels dialectes de l'occità, no al del seu conjunt (moltíssim més baix).

El catalanovalencià no s'oposa a un geolecte occità paral·lel: és una varietat occitanoromànica com les varietats de l'occità. Alhora, el catalanovalencià no és una varietat occitanoromànica més. La conclusió és clara: **la posició glotològica de la llengua catalanovalenciana enfront de la llengua occitana i els seus dialectes és, actualment, ambivalent.**

A més, cal destacar que la taula 3 –on s'han presentat les diferències de cada varietat occitanoromànica respecte al reflex evolutiu majoritari en el diasistema– mostra que el llistat de fenòmens fonètics que caracteritzen el catalanovalencià coincidix, en gran part, amb el que ha sigut usat en el discurs científic contemporani per a caracteritzar eixa varietat enfront de l'occità. No obstant, divergix en els següents punts, que caldria tindre en compte en el futur:

- gua-,gaitar~ gachar(C.T) i rai~ ra/dʒ/ (C.X): el resultat evolutiu catalanovalencià no és el majoritari del diasistema occitanoromànic i, per tant, caldria afegir estes oposicions al llistat de trets característics.
- grad~ gras ~ grau~ gra_ (C.R) i canya ~ cana (C.H): el catalanovalencià també coneix el resultat evolutiu majoritari en alguns lexemes: fe i mercé / -è; cabanya/cabana (així com canyella/canella, rata pinyada / rata penada, afanyar/afanar, enganyar / enganar, etc., que no apareixen en la taula 2).

- cantar ~ chantar (C.U) i gàbia ~ jàbia (C.V): caracteritzen solament els dialectes nord-occitans; per tant, no caracteritza el catalanovelencià.
- pan~ pa(n), pa_ (C.G): el resultat evolutiu catalanovelencià és el majoritari en el diasistema (a pesar de la grafia amb <n> en occità); per tant, l'oposició no caracteritza el catalanovelencià.

Bibliografia

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2005). Dictamen sobre els principis i criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià. Consultable en

<<http://www.avl.gva.es/web/acords/>>[Consulta: 23/06/2020].

ALCOVER, Antoni Maria (2011 [1a ed. 1909]). Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Tom IV (1908-1909). Editat per Maria-Pilar Perea. Consultable en línia en

<https://alcover.iec.cat/entrada.asp?c_epigraf=2>[Consulta: 07/07/2020].

ALIBÈRT, Loís (2000 [1a ed. 1935]). Gramatica occitana segon los parlars lengadocians. Barcelona: IEO / IEC.

--- (2002 [facsimil 2a ed. 1977; 1a ed. 1966]). Dictionnaire occitan-français d'après les parlars languedociens. Toulouse: IEO.

ANGLADE, Joseph (1921). Grammaire de l'ancien provençal ou ancienne langue d'oc. Paris: C. Klincksieck.

BADIA I MARGARIT, Antoni Maria (1986 [1a ed. 1983]). «¿Hi ha una llengua valenciana?». Dins de: Llengua i poder: Textos de sociolingüística catalana, pàg. 211-215. Barcelona: Laia.

BARTA, Rogièr (Barthe, Roger) (1962). L'idéelatine. Toulouse: Institut d'Études Occitanes.

BÈC, Pèire (Bec, Pierre) (1995 [6a ed. corregida; 1a ed. 1963]). La langue occitane. Paris: Presses Universitaires de France.

BEZSONOFFMONTALAT, Joan-Daniel(2015). Diccionari occità provençal - català. Barcelona: Llibres de l'Índex.

BLASCO FERRER, Eduardo (1986). «La posizionelinguistica del catalanonella Romania: Studio di morfosintassicomparata». Dins de: ZeitschriftfürromanischePhilologie, vol. 102, núm. 1-2, pàg. 132-178.

BOURCIEZ, Edouard (1956 [1923]). Eléments de linguistiqueromane. Paris: C. Klincksieck.

BRUGUERA, Jordi(1977). «Influx de l'occità en la llengua catalana». Dins de: Centre Internacional Escarré sobre minories ètniques i

nacionals (dir.). Nationalia I. Primeres Jornades del CIEMEN. Abadia de Cuixà 22-29 d'agost de 1976. Dret i minories nacionals. Relacions lingüístiques occitano-catalanes, pàg. 91-139. Barcelona, Abadia de Montserrat.

CARRERA, Aitor (2011 [2009]). L'occità: Gramàtica i diccionari bàsics (occità referencial i aranès). Lleida: Pagès editors.

CASANOVA, Emili (2011). «Diferenciació fonètica del català i l'occità entre els segles XI i XIII». Dins de: Angelica RIEGER (ed.)

L'Occitanie invitée de l'Euregio. Liège 1981 – Aix-la-Chapelle 2008: Bilan et perspectives. Actes du Neuvième Congrès International de l'Association Internationale d'Études Occitanes, Aix-la-Chapelle, 24-31 août 2008, pàg. 159-170. Aachen: Shaker.

CASSANY-BATES, Jordi (2020). El valencià o català, llengua dins del diasistema occitanoromànic: Fonamentació i revisió. Tesi doctoral, Emili CASANOVA i Abelard SARAGOSSÀ (dirs.). Universitat de València.

CASSANY-BATES, Jordi (en premsa [aparició prevista en 2021a]). «Les vocals que separen el catalanovalencià de l'occità». Dins de: Fabio

BARBERINI i Camilla **TALFANI** (eds. [amb la col·laboració de Marine **MAZARS**]). Trans-mission. Création et hybridation dans le domaine d'oc. Nouvelles perspectives de la recherche en domaine occitan, editat per. Turnhout: Brepols

CASSANY-BATES, Jordi (en premsa [aparició prevista en 2021b]). «Les consonants que separen el catalanovalencià de l'occità». Dins de: Francesc FELIU (ed.). Desired Language. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

CASTELLANOS, Carles (2000). Llengua, dialectes i estandardització. Barcelona: Octaedro.

CIVAL = Acadèmia Valenciana de la Llengua (sense data). Corpus Informatitzat del Valencià. Consultable en

<<http://cival.avl.gva.es/cival/buscador.jsp>> [Consulta: 31/08/2020].

COLÓN DOMÈNECH, Germà (1993 [1a ed. castellana 1976]). El lèxic català dins la Romània. València: Universitat de València

- (1978). «Occità i català, necessitat de llur estudi recíproc». Dins de: La llengua catalana en els seus textos (2 vols.), pàg. 1101-1139. Barcelona: Curial.
- COROMINES**, Joan (2013). Diccionari etimològic essencial de la llengua catalana (3 vols.). Badalona: Ara Llibres.
- COSERIU**, Eugenio (1986 [1a ed. 1983]). Introducció a la lingüística. Madrid: Gredos.
- CREMONESI**, Carla (1967). Nozioni di grammaticastoricaprovenzale. Varese: IstitutoEditorialeCisalpino.
- DCVB** = Antoni Maria **ALCOVER** i Francesc de Borja **MOLL** (1930-1962). Diccionari Català-Valencià-Balear (10 vols.). Palma: Moll. Consultable en <<http://dcvb.iec.cat/>>[Consulta: 30/11/2019].
- DIEZ**, Friedrich (1856 [1a ed. 1836]). Grammatik der romanischen Sprachen, vol. 1. Bonn: Eduard Weber's Verlag.
- FABRA**, Pompeu (1929). «L'obra de redreçament del català literari». Dins de: Oc, 2a època, VI, núm. 112 (7 d'abril) (p. 3). [Reproduït en Lamuela i Murgades 1984: 192-194]
- FAURE**, Andrieu (2009). Assai de diccionari francès-aupencd'òc. Consultable en:<<https://locongres.org/oc/aplicacions/dicodoc-oc/>>[Consulta: 02/04/2020].
- FERNÁNDEZ GONZÁLEZ**, José Ramón (1985). Gramática històrica provenzal. Oviedo: Universidad de Oviedo.
- FERRANDO FRANCÉS**, Antoni i Miquel **NICOLÀS AMORÓS** (2011 [1a ed. 2005]). Història de la llengua catalana. Barcelona: UOC.
- FORNÉS**, Lluís (2010). La llengua valenciana i el diasistema occitano-romà. Sense ciutat: Oc-València, Centre Internacional de Recerca i Documentació Científica.
- GIMENO BETÍ**, Lluís (2005). Aproximació lingüística als inicis de la llengua catalana (segles VIII al XIII). Castelló de la Plana: Universitat Jaume I.
- GOEBL**, Hans (2003). «Regardsdialectométriquessur les données de l'AtlasLinguistique de la France (ALF): Relations quantitatives et structures de profondeur». Dins de: Estudis Romànics, 22, pàg. 59-120.

- GROSCLAUDE**, Michel i Robert **DARRIGRAND** (1975 [1967]). «La langue catalane». Dins de: Sense ed./dir./coord. Notre langue maternelle: Huit étudessur la langue occitane, pàg. 45-58.[Ortès/Orthez]: Per noste.
- HINZELIN**, Marc-Olivier (2008). «Sprachklassifikation, SprachkontaktundSprachwandelamBeispiel der Stellung der ObjektpronominaimOkzitanischen». Dins de: Sabine HEINEMANN (ed.). Sprachwandelund (Dis-)Kontinuität in der Romania, pàg. 27-39. Tübingen: Max Niemeyer.
- HOURCADE**, André (2016). Des histoires de mots du latin au gascon. Sense ciutat: Institut d'Estudis Occitans.
- KLOSS**, Heinz (1978 [1a ed. 1952]). Die EntwicklungneuergermanischerKultursprachenseit 1800. Düsseldorf: PädagogischerVerlagSchwann.
- KREMnitz**, Georg (2008). «Sur la délimitation et l'individuation des langues: Avec des exemples prisprincipalementdansledomaine roman». Dins de: Estudis Romànics, vol. 30,pàg. 17-38.
- KUEN**, Henrich (1950). «Die Stellung des Katalanischen in der romanischenSprachfamilie». Dins de: Studia Iberica. Festschriftfür Hans Flasche, pàg. 331-352. Berna: Francke.
- LAFONT**, Robèrt(Lafont, Robert) (2004 [1a ed. 1983]). Éléments de phonétique de l'occitan. Valenced'Albigeois: Vent terral.
- LAMUELA**, Xavier (2012). «La llengua occitana: caracterització i situació actual». Dins de: Mot So Razo,10, pàg. 31-44. Castelló d'Empúries / Girona: Centre d'Estudis Trobadorescos (Ajuntament de Castelló d'Empúries) / Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Universitat de Girona).
- LÓPEZ DEL CASTILLO**, Lluís (2000 [1991]). El català, llengua romànica. Barcelona: Edicions 62.
- LÜDKE**, Helmut (1968). Geschichte des romanischenWortschatzes, I. Freiburg i./Br.: Rombach.
- MARTÍNEZ ARRIETA**, Santiago i Domergue SUMIEN (2006). «Els lligams entre català i occità: alguns problemes de representació, descripció i estandardització». Dins de:Estudis de llengua i literatura catalanes/LII.

Miscel·lània Joan Veny 8, pàg. 111-140. Barcelona: Abadia de Montserrat.

MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1925). Das Katalanische:

Seine Stellung zum Spanischen und Provenzalisches Sprachwissenschaftlich-historisch dargestellt. Heidelberg: Carl

Winter's Universitätsbuchhandlung.

MILÀ I FONTANALS, Manuel (1861). De los trovadores en España:

Estudio de poesia y lengua provenzal. Barcelona: Joaquín Verdaguer.

MOLL, Francesc de B. (1974). L'home per la paraula. Palma de Mallorca: Moll.

MUNTEANU COLÁN, Dan (2005). Breve historia de la lingüística románica. Madrid: Arco Libros.

NIQUE, Christian (dir.) (2006). Précis d'occitan et de catalan.

Montpellier: CRDP de l'Académie de Montpellier.

ORDAZDENGRA, Alexandre X. (2018). «La cartografia lingüística d'àmbit occitano-romànic: Un camí d'autodescobriment (I)». Dins de:

Paraula d'Oc 17, pàg. 41-67. València: Oc-València.

RADATZ, Hans-Ingo (2012). «Per què els elements gal-loromànics fan "heavy" en català: Arran del clàssic debat sobre la subagrupació del català». Dins de: Josep MARTINES (ed.). Aspectes de diacronia de la llengua catalana (en el context romànic): eHumanista/IVITRA 2, pàg. 202-218. Santa Barbara: University of California Santa Barbara.

RAFANELL, August (2006). La il·lusió occitana. La llengua dels catalans entre Espanya i França. Barcelona: Quaderns Crema.

ROHLFS, Gerhard (1954). «Die lexikalische Differenzierung der romanischen Sprache. Versuche einer romanischen Wortgeographie».

Dins de: Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der

Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse, 1954-4. München: Bayerischen Akademie der Wissenschaften / C. H.

Beck'schen Verlagsbuchhandlung.

ROMIEU, Maurice i André BIANCHI (2005). Gramatica de l'occitan

gascon contemporanèu. Pessac: Presses Universitaires de Bordeaux.

RONJAT, Jules (1930, 1932, 1937, 1941). Grammaire istorique[sic] des parlars provençaux modernes (4 vols.). Montpellier: Société des Langues Romanes.

SISTAC I VICÉN, Ramon (2016). «Dialectologia dels parlars dels Pirineus». Dins de: Carolina BASTIDA, Univers BERTRANA, Ramon SISTAC i Albert VILLARÓ. Llengua i literatura a Andorra i als Pirineus, pàg. 15-80. Sant Julià de Lòria: Universitat d'Andorra.

SUMIEN, Domergue (2006). La standardisation pluricentrique de l'occitan. Turnhout: Brepols.

--- (2009). «Classificacion dei dialèctes occitans». Dins de: Linguistica Occitana 7, pàg. 1-55.

VENY, Joan (2002 [1a ed. 1978, amb el títol Els parlars]). Els parlars catalans: síntesi de dialectologia. Mallorca: Moll..

OCCITÀNIA EN CASTELLÓ, HISTÒRIA DE LA NOSTRA GENT

Josep **SABORIT VILAR**

Introducció

El dia 16 de juliol de 1233 marca una de les fites més importants en la història del poble valencià: després d'un assetjament molt llarg i complicat, un rei natural d'Occitània, Jaume I d'Aragó, conquerix Borriana i obri el pas definitiu cap a València. Als voltants de l'antic Palmeral de Borriana hi havien diverses alqueries que, a partir de 1248, formaren l'assentament definitiu de la vila de Castelló.

Des d'un emplaçament privilegiat, situat en la cruïlla de camins pels quals passaven els emigrants del nord al sud i de l'interior cap a la costa, Castelló de la Plana se convertí prompte en una població gran i important. La historiografia del segle XX assenyala que bona part dels primers habitants de la vila eren famílies d'Aragó i Catalunya però, normalment no s'aprofundix en l'estudi de dos grups de població importantíssims: el que descendix dels antics sarraïns (convertos de l'islam al cristianisme) i, ben especialment, els pobladors originaris de les regions situades al nord de la serralada dels Pirineus, allò que anomenem Occitània en l'actual República Francesa.

Com déiem adés, el conqueridor i fundador del Regne de València era un rei occità de naixement, concretament de la vila de Montpeller. De fet, els reis d'Aragó foren senyors de diversos territoris ultrapirinencs que després de la batalla de Muret (1213) començaren a integrar-se en el Regne de França. A pesar de la desvinculació política entre la Corona d'Aragó i els territoris incorporats pel rei francès, el vincle entre els

occitans i els pobles de la monarquia aragonesa (Aragó, Catalunya i València) no va cessar complement fins a principis del segle XIX. Esta relació entre el nord i el sud del Pirineu era molt antiga. Des de l'Alta Edat Mitjana els occitans havien emigrat al sud per diversos motius: refugiats de les guerres de religió –la croada contra els càtars, més tard contra els calvinistes (hugonots)–, els qui fugien de les diferents onades de pesta i els qui, simplement, fugien de la misèria que periòdicament afectava les regions meridionals de França.

En este treball intentarem aproximar-nos a la història—encara poc coneguda en profunditat— dels occitans establits en Castelló i la seua comarca des del moment de la seua fundació.

Aragonesos, catalans i occitans, tres pobles germans.

El nom "Occitània" i el gentilici "occità" són de creació recent. Amb eixos noms nos referim a les regions franceses meridionals que parlen diverses modalitats de la llengua d'oc, també anomenada localment gascó, llemosí i provençal. Encara que sovint són percebudes com un conjunt de llengües diferents, en realitat eixes maneres de parlar formen part d'u dels principals àmbits lingüístics en què es dividix l'Europa romànica. Fins al segle XIII, les modalitats lingüístiques del sud dels Pirineus eren poc o gens distingibles de la llengua d'oc del vessant nord dels Pirineus, de manera que podem afirmar que també els primers valencians formaven part d'una continuïtat lingüística històrica amb Occitània, que diversos autors denominen diasistema lingüístic occitanoromànic. És precisament eixe vincle lingüístic entre els occitans i els pobles de la Corona d'Aragó el que mantigué durant molts segles el lligam especial entre estos territoris, un lligam reforçat al llarg dels segles per les onades migratòries des d'Occitània cap al sud.

En l'actualitat, observem en el cordó pirinenc una frontera "dura" que separa dos estats—França i Espanya— i dos àmbits culturals i lingüístics aparentment molt diferents. Però esta frontera abrupta actual resulta molt diferent de la situació en el passat medieval. En un altre temps, que podem situar abans del segle XIV, els Pirineus no separaven res sinó que unien els habitants que vivien en u i l'altre costat de la cadena muntanyenca. Els antics occitans del Bearn, Comenge o del País de Foix eren més que veïns de la població aragonesa i catalana. No solament hi havia una relació humana ben estreta, a més, la llengua de tots ells compartia una mateixa unitat d'essència que els permetia la comunicació fluida.

Per una altra banda, les terres al nord dels Pirineus havien tingut històricament una major demografia que el vessant ibèric que feia frontera amb Al-Andalus. Possiblement, estos factors expliquen que en els establiments de moltes viles de la corona aragonesa l'element occità hi predominara. Un exemple d'açò és Jaca, a on el 70% dels primers pobladors són occitans, o el cas de Saragossa, que n'arribà a tindre prop d'un terç. Proporcions molt altes d'occitans s'observen també en algunes viles catalanes, comés el cas de Golmés (Pla d'Urgell), que aportà molta repoblació a Castelló. Este procés de trasllat de població occitana cap al sud s'accentuà amb la conquesta de les terres islàmiques. Els reis d'Aragó necessitaven un gran capital humà per a consolidar les poblacions cristianes en el seu avanç cap a regions meridionals. Com afirmem ací, Occitània tenia la demografia suficient per a ser protagonista en la configuració humana de la Corona d'Aragó, tant en la Reconquesta com en segles posteriors.

Per tots estos indicis, podem assenyalar diversos fets molt importants per a entendre el futur repoblament de Castelló i de tot el nou Regne de València:

- En la base de la població aragonesa i catalana que va repoblar les terres valencianes existia un component occità arrelat i significatiu, fruit del veïnatge i de les diverses onades migratòries anteriors a l'expansió meridional de la Corona d'Aragó.
- Producte d'eixa relació que descrivim, aragonesos, catalans i occitans estaven agermanats de tal manera que es fa molt complicat diferenciar la identitat dels primers repobladors que es dirigien al Regne de València. Molts d'ells havien naixcut en el vessant nord del Pirineu (occitans) i molts dels naixcuts al sud de la serralada eren descendents de famílies occitanes.

Bases per a l'estudi dels occitans en terres valencianes.

Els fets exposats anteriorment revelen una altra dificultat de partida: quantificar la presència dels occitans en la comarca de la Plana al llarg dels temps ja que, a banda dels cognoms nítidament occitans—els gentilicis com Franch, Gascó, Tolosà—, hi han una majoria de llinatges que poden ser indistintament aragonesos, catalans o occitans com Beltran, Marçà, Serra o Vidal. També és ben possible que un cognom clarament occità —Gavaldà o Pàmies— no haja arribat a la Plana des d'Occitània, sinó que provinga de famílies catalanes o aragoneses que tenien un origen occità remot. Per açò que diem, el lector deu entendre que quan intentem valorar i quantificar la presència dels occitans en l'antroponímia actual valenciana, assovint nos referim a indicis que poden admetre explicacions històriques diferents.

En la ponència "La immigració occitana a Catalunya – s.XVI i XVII" (Barcelona, 2021), la doctora en història Alexandra Capdevila descriu algunes característiques fonamentals de les emigracions occitanes. Per la rellevància per a este estudi, fem ací un resum dels aspectes més importants d'esta comunicació:

- Quan nos referim als "occitans" parlem d'un col·lectiu de persones molt heterogeni que prové de regions franceses diferents i que arriba en moments històrics molt distants i per motius distints.
- La historiografia francesa i l'espanyola tenen pocs estudis que tracten de manera global la qüestió de les migracions occitanes cap a la península ibèrica.
- En comparació als naturals de la Corona d'Aragó, els occitans eren generalment persones de condició social baixa i eren considerats mà d'obra imprescindible.
- Per a no ser identificats com a estrangers, els occitans ocultaven assovint el seu origen. Per això, era freqüent que canviaren el seu cognom pel dels seus amos o el de les seues dones valencianes. També era normal que es presentaren com a aragonesos, castellans o catalans quan hi havien estat establits molt de temps i, en acabant, emigraven a un altre territori peninsular.
- Segons l'estudiós Gabriel Doménech, una altra possible motivació darrere del canvi o alteració dels cognoms era el desig de trencar amb una identitat anterior, potser perquè alguns fugien de la repressió religiosa o tenien causes pendents en el seu lloc d'origen.
- La gran majoria eren hòmens jóvens que es casaven amb dones valencianes, ben assovint amb viudes, per ser matrimonis que es formalitzaven de manera més senzilla per a un fadrí estranger.
- En el cas dels valencians, bona part dels occitans eren de la regió prepirinenca coneguda com a Bearn (i de zones pròximes com la Bigorra, Comenge i la Vall d'Aran). Especialment els del Bearn aprofitaven la ruta migratòria històrica que transcorre per Navarra i Aragó, molt important en el cas dels emigrants que es dirigien des de l'interior cap al Regne de València.
- Els emigrants occitans solien establir-se primerament en cases de persones naturals dels seus llocs d'origen en Occitània. Este fet que assenyala Capdevila, explica un efecte cridada que s'observa en la continuïtat de determinats cognoms en emigrants de segles diferents.

És el cas dels llemosins Peirat o Peirats, que apleguen primerament a la comarca al segle XVI, però també més tardanament al segle XVIII.

Una altre problema que presenta l'estudi dels cognoms occitans es la seua identificació. Assovint la fisonomia pròpia dels cognoms occitans s'assimilava als cognoms valencians, fins i tot quan no n'hi havia correspondència etimològica. Ací teniu una aproximació a la tipologia d'estes transformacions:

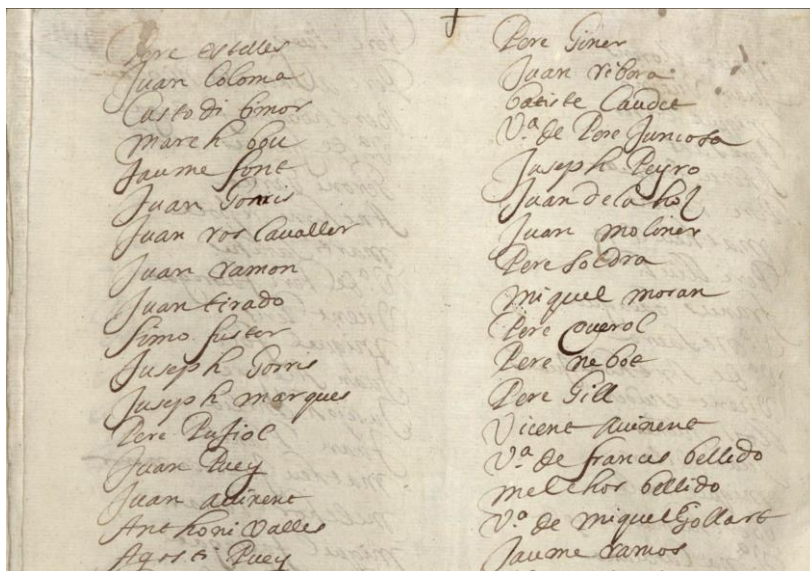
- Els cognoms occitans s'adaptaven a la fisonomia dels existents: Arnal >Arnau, Bois (bosc) >Boix, Faura>Fabra, Granel >Granell, Laurenç>Llorenç, Vincent>Vicent, Sabatièr>Sabater.
- Per desconeixement de l'antroponímia occitana, els escrivans reflectien trets locals d'esta llengua, com la confusió dels fonemes /b/ i /v/ que es manifesta en dobles com Calbet / Calvet, Vainat / Bainat, Varella / Barella.

L'estudiós Gabriel Doménech (2015, p. 11) fa una explicació sobre la transformació dels cognoms occitans, que suggerix allò que afirmàvem adés, una certa tendència a amagar-ne l'origen:

Al sumergirme en los protocolos notariales en busca de documentación me encontré la primera sorpresa. El escribano hablaba de "Pedro Chalmeta, de nación francés, botiguero", de "Pedro Molada, calderero de nación francés" o de "Jayme Pomer y compañía, comerciantes", pero ni Chalmeta, ni Molada, ni Pomer eran sus verdaderos apellidos. La primera medida que se les aplicaba, allá donde fueran, era traducirlos o adaptarlos a la fonética local procurando guardar cierta semejanza. Rivière por Ribera, Maisoneuve y Lacasanabe por Casanova, Pomier por Pomer, Clavel por Clavell, Champeils por Champel, Cabanel por Cabanell, Lachassaigne por Lacasaña, etc. En esta adaptación no se seguía ningún criterio. Quedaba al arbitrio del funcionario. Lo prueba el hecho de que Lacroix, el apellido materno de la mujer de Pedro Chalmeta, sobrina de un conocido notario de Pleaux, se tradujo en Vila-real como Lacreu y en Castellón como Lacruz. A pesar de todo, con estas modificaciones se facilitaba su pronunciación y se evitaban errores en la identificación y control, favoreciendo a su vez el mimetismo de los que arraigaban en esta tierra. En dos o tres generaciones perdían la noción de su origen francés.

Amb totes les dades que hem detallat, és moment d'analitzar l'impacte històric dels occitans en la conformació de la població de Castelló de la Plana. Per a fer esta investigació considerarem diversos documents de referència:

1. Els primers censos de l'època fundacional dels segles XIII i XIV documentats per Enric Guinot.
2. Censos posteriors, com el de 1646 realitzat en les principals viles de la Corona d'Aragó.
3. Documentació notarial de l'Arxiu Municipal de Castelló, que inclou, a vegades, referències a l'origen dels ciutadans mencionats, com és el cas de les matrícules d'estrangers.
4. Registres parroquials de Castelló (Santa Maria) i pobles pròxims, que solen començar a finals del segle XVII.
5. Documentació administrativa i notarial d'altres municipis valencians, com els llibres d'aveïnament de València i els registres dels hospitals que testimonien les fortes migracions occitanes cap al Regne de València durant el segle XVI. Bona part d'esta documentació notarial i administrativa és arreplegada en els treballs de Joan Martinis i en les tesis doctorals de María Teresa Pérez i Julia Lorenzo.

Per a l'estudi concret de la ciutat de Castelló, destacarem *Els fundadors del Regne de València* d'Enric Guinot i els diversos treballs de Josep Sánchez Adell, fonamentalment l'assaig "*La inmigración en Castellón de la Plana durante los siglos XV, XVI y XVII*". Estos estudis fan un buidatge exhaustiu de l'antroponímia castellonenca en l'Arxiu Municipal. En el cas concret dels occitans referits en estos treballs cal fer les matisacions següents:

- Adell parla de "francesos" (occitans) quan hi ha constància d'eixe origen en el registre municipal corresponent (p. e. Bernat o Rubert), mentres que Guinot ho fa només si el cognom fa referència inequívoca a la toponímia occitana (Gascó, Tolrà). Quan els cognoms tenen referents toponímics idèntics en Occitània i Catalunya, Guinot sempre n'assumix un origen català (Marçà) i no es considera que siguen també occitans –l'evidència documental confirma estes dos possibilitats–.
- Fora de les consideracions anteriors, cap d'estos autors menciona l'occitanitat dels cognoms atenent a criteris etimològics o lingüístics. Com, per exemple, els llinatges que mostren característiques lingüístiques pròpies dels parlars occitans en l'estructura lèxica –Cumba, Molés o Mulet, Peirats, Taurà– o en la semàntica –Bodí, Pasies–.

Aproximació a l'estudi de l'antroponímia occitana en Castelló

Amb totes estes precaucions, passarem ara a analitzar l'antroponímia occitana de Castelló de la Plana. Sobre estos cognoms, cal tindre en compte alguns fets importants:

- Com havem vist, la transcripció dels cognoms al valencià solia ser discrecional, sense criteri etimològic, i per això un mateix cognom presentava variants diverses: Barruer, Barrué o Barruguer; Calbet i

Calvet; Clavé, Claver o Clavell; Gallart, Guallart; Bernad, Bernat, etc. Més avall intentarem il·lustrar les variants previsibles d'un mateix cognom.

- Presència de l'article: Una característica pròpia de l'antroponímia occitana és la fórmula que lliga nom i cognom amb la preposició i article "*de la*". Per exemple, Peire de la Font i Bertran de la Cassanya. Amb freqüència, l'article queda fossilitzat al cognom: "Peire Lafont", però també és freqüent que el cognom se presente sense preposició ni article, Peire Font.

- Flexió de gènere: Fins fa no tant, era costum que els cognoms de les dones foren feminitzats, de manera que si el pare era Bosch, la filla podia ser Boscà; la filla de Font, Fonta, etc. Este sistema flexiu provocà que alguns cognoms prengueren formes masculines que, originalment, no tenien: els Lloreta presenten ara la variant Lloret, molt possiblement els Borda se transformaren en Bort. També va passar al contrari i per això de Prats derivà Prades.

Vegem ara una classificació dels cognoms occitans de Castelló segons el període històric en què es documenten per primera vegada:

Segles XIII i XIV (període fundacional de Castelló): Bertran o Beltran, Bort, Duran (o Durà), Forés, Gascó o Guasch, Monfort (Montfort), Museros, Narbó (i Narbonés), Tolosà (Tolsà, Tolrà, Toldrà, Torlà), Alors (Alós), Amiguet, Carsí, Franch, Llombart, Marçal, Oger (Auger, Aucher), Rubert, Sala, Vicent i Vidal.

Segle XV: Badenes, Bernat, Boix, Gavaldà, Huguet, Molés (i Mulet), Peiró, Peirats.

Segle XVI: Avinyó, Benet, Bernet, Caseró, Cassanya, Cavaller, Clavé o Claver, Comes, Delàs (de Lars), Falcó, Font o Lafont, Forcadell, Gil, Granell, Guallart, Llobet, Nogués, Peris, Puey, Rey, Vidal,

Segle XVII: Alcina o Alzina, Calbet o Calvet, Claries, Cumba o Lacumba, Nogueres, Pagés, Viciera o Vicedo.

Segle XVIII: Baladó, Baile o Baila, Baynat o Vainat, Blanch, Brun, Claret, Galvan, Goda o Godes, Ortet, Parra, Ribera o Rivera, Sadarit, Salvanyac.

Passarem ara a detallar les evidències documentals que fan referència a l'origen occità de certs cognoms característics de la ciutat de Castelló en l'actualitat. Més avant, afegirem uns altres llinatges occitans que són típics de la comarca o habituals en la demarcació provincial.

Alzina (variants: Alcina, Ausina, Olzina, Olcina): En 1619 apareix per primera vegada en Castelló este cognom amb Joan Alcina, natural de Luc, possiblement alguna de les viles amb este nom que hi ha al Bearn o en Gavaldà.

Bellés: Cognom molt estés actualment en Castelló i les seues comarques i que es documenta freqüentment entre els occitans aveïnats en València amb la forma Bellés o Ballés. El cognom, que apareix en Castelló des del XVII, és una variant de Belliers o Bellieres, associat a una veu de la llengua d'oïl, bélier, que vol dir carner o també el fabricant d'ariets (instrument de guerra medieval).

Beltran (variant: Bertran): Veu occitana referida al nom de bateig. Com a cognom, Beltran o Bertran s'associen típicament amb l'emigració francesa als regnes hispànics i ja apareixen entre les famílies fundadores de Castelló. En els llibres d'aveïnament de la ciutat trobem al gascó Joan Beltran en 1577.

Bernat: Els d'este llinatge ja apareixen en el Castelló del segle XV. Diversos Bernat occitans són extensament documentats en segles

posteriors, tant en els aveïnaments de Castelló (Joan Bernat, d'Agénés, aveïnat en 1553), com en València.

Boix: En la matrícula d'estrangers de 1791 trobem a Joan i Pere Boix establits en Castelló, tots naturals de la regió llemosina. En segles anteriors també apareixen Bois o Boix en els llibres d'aveïnament de València. Boix deriva de Bois, que voldria "bosc".

Bonet: Diu Barquero que este és u dels cognoms occitans que arribaren a la Plana en els inicis de la colonització cristiana, però també apareix en famílies occitanes emigrades en temps posteriors, especialment en la gran onada del s.XVI. En un recompte dels milers d'emigrants occitans d'eixe segle, trobem que Bonet és u dels cognoms més freqüents. L'origen dels Bonet occitans pot ser molt divers, però la documentació assenyala, especialment, Bonet de l'Alvèrnia, del Carsí i Gascunya.

Bort (variants: Borda, Laborda, Bordàs): Esta és una de les nissagues primeres del Castelló fundacional i també és u dels cognoms més típics de les comarques valencianes del nord. Contràriament a la creença popular, Bort no és un malnom referit a persones nascudes fora del matrimoni, ni tampoc assenyala el mal caràcter. El seu origen pot estar vinculat a la localitat alvernesa de Bòrt (en francès Bort-les-Orgues) o bé a la localitat bearnesa de Bordàs (francès Bordes).

Blanch: Martinis i Doménech troben moltes famílies occitanes amb este cognom en els llibres d'aveïnament de València i en les matrícules d'estrangers de Castelló de 1791, també és molt abundant en la documentació administrativa valenciana del s.XVI-XVII. El cognom Blanch en occità és un malnom que fa referència al color del cabell canós.

Broch: Cognom occità documentat en l'onada migratòria del s.XVI-XVII, pot presentar-se amb la variant feminitzada Brocà.

Burdeus (variants: Bordell, Bordils): Cognom toponímic molt típic de Borriana, referit a la ciutat de Bordèu (francés Bordeaux).

Capella: Este cognom és de pronúncia plana (Capella, no Capellà*) i és molt abundant entre els emigrants occitans del s.XVI (i en emigrants més tardans) en la ciutat de València, on se presenta al costat de la variant amb article Lacapella. En la comarca de la Plana, els Capella més antics són famílies primerament establides en el terme de Vila-real. Els Capella emigrats al Regne de València poden ser originaris de la Bretanya, del Carcí o l'Alvèrnia.

Casanova: A banda de Bonet, Casanova és u dels cognoms més típics de l'emigració occitana en tota Espanya. Els de la Plana poden ser descendència de dos comerciants occitans del Bearn establits en Castelló, Peire Casanova i Joan Casanova, tots naturals de Laruntz.

Cassanya (variants: Lacassanya i Cassany): Un altre dels cognoms típicament associats amb l'antroponímia occitana en la comarca de la Plana. En els llibres d'aveïnament trobem el gascó Bertran de Lacassanya (1590) i, més tard, l'alvernés Antoni Lacassanya, registrat en la matrícula d'estrangers de 1791.

Català: A pesar de la referència a Catalunya, el cognom Català és característicament occità per arrelament històric. En Occitània el porten famílies que tenen un origen català remot (és un cas paregut a Llombart, que tot i ser el gentilici d'una regió italiana, sol haver a València per via occitana). De fet, Catalan, Català o Cathalà és un dels cognoms més abundants en Occitània i també està molt extensament documentat entre els occitans emigrats del s.XVI, especialment en persones provinents de la província pirinenca de la Bigorra.

Cumba (variants: Comba, Lacumba, Lacomba, Coma i Comes): Tots estos cognoms són variants d'un mateix llinatge referent al mot occità cumba, valencià coma: depressió plana i fonda que hi ha en un terreny muntanyenc. Els Cumba (amb les variants mencionades) se documenten extensament entre els emigrants occitans del Regne de València. Concretament, en Castelló trobem a Arnau Comes (1597) i al gascó Joan Cumba (1617). En la matrícula d'estrangers de 1791 apareixen Joan i Francesc Cumba, tots dos naturals del Delfinat.

Fabra (variants: Faura, Faure): Tots estos cognoms provenen de la veu occitana faura que vol dir ferrer. També s'associen a este cognom Fauró, Fabregat, Fàbregues i llinatges semblants. Són cognoms molt típics de tota Occitània, especialment de l'Alvèrnia i el Llemosí.

Font (variants: Lafont, Safont): Font o Lafontés u dels llinatges més arrelats en l'antroponímia occitana. El trobem abundantment entre els occitans aveïnats en València durant el s. XVI i XVII i també en Castelló, concretament el moliner Pere Font (1589), l'alvernés Antoni Lafont (1655) i Josep Lafont, natural del País de Foix, registrat en la matrícula d'estrangers de 1791. En la documentació de València, apareix sovint la variant amb article salat Safont, normalment associada amb persones naturals de la regió de Llenguadoc.

Galvan: Cognom d'aparició relativament tardana en Castelló i registrat en la matrícula d'estrangers de 1791, en què figuren Claudi i Antoni Galvan, els dos naturals de Provença.

Gallart (variants: Gollart i Guallart): Este cognom està típicament associat a l'emigració occitana, encara que pot haver arribat des d'Aragó, on és un llinatge freqüent. En Castelló trobem el bearnés Joan Gollart, natural de Bearn aveïnat en 1575. Uns altres Gallart occitans són documentats en censos i documentació de València i Alacant.

L'origen més freqüent dels Gallart establits en el Regne de València és el Bearn, però també n'hi han altres gascons, alvernesos i del Carcí.

Gascó(variants: Gasch, Gascón i Guasch): Antropònims referit als gascons, els naturals de Gascunya, molt presents en tot l'antic Regne de València i en Catalunya des d'antic. Guinot els identifica com a occitans en els primers temps de la repoblació, encara que també poden ser famílies catalanes de remota ascendència gascona. En Castelló hi ha un bearnés de nom Bertran Gascó aveïnat en 1554.

Granel o **Granel**: Cognom molt privatiu de la Plana, típic de la regió occitana de Llenguadoc que es troba ben documentat entre les famílies occitanes de València. En Castelló apareix l'occità Esteve Granell aveïnat en 1581.

Guinot: Segons l'historiador Enric Guinot, el seu congom descendix d'un emigrant occità de nom Jeroni Guinot, però hi han més occitans del mateix cognom en els registres de Castelló del XVII, com per exemple Francesc Guinot d'Agenés i un Jaume Guinot també occità i establert en Moncofa.

Mateu: Variant del cognomo ccità Mathieu que es troba documentat en diverses persones establides en Castelló provinents del Llemosí i l'Alvèrnia. En la matrícula d'estrangers de 1791 trobem els llemosins Batiste i Joan Mateu.

Meneu (variant: Maneus): Llinatge típic de la Plana Baixa (Meneu) i dels voltants de l'Alcora (Maneus). La seua presència en França és hui escassa, però Maneu o Maneus apareix entre persones del Bearn (Gascunya) i l'Erau (Llenguadoc) nascudes al segle XVIII. En les matriculacions d'estrangers de Vila-real apareix Joan Maynau de Llenguadoc i en València hi ha una Meneu originària del Carcí.

Molés (variant: Mulet): Cal no confondre Molés amb Moles, dos cognoms que no tenen cap relació etimològica: Moles és un mot pla, plural de “mola”, Molés és un nom agut derivat de l’occità mol o molh (fonètica [mul], “moll”). L’origen del cognom és la veu llatina moletus (zona d’aiguamolls o marjal) de la qual s’han format diversos topònims i cognoms molt estesos en Occitània com Molières, Moulet, Moliès. Molt segurament, el cognom Mulet és una variant de Molés o al contrari; tots dos volen dir mollet en valencià. En la documentació dels aveïnaments de València, els Molés o Mulet solen ser gascons o bearnesos.

Monfort: Este és possiblement el cognom etimològicament més lligat al món occità i és també el llinatge més abundant de la comarca de la Plana, amb unes 3000 persones que el tenen com a primer o segon cognom. El seu origen no pareix del tot clar. Enric Guinot diu que Monfort s’associa amb famílies aragoneses d’ascendència occitana més o menys remota. Dins d’Occitània, la majoria dels Monfort se troben al Bearn i en la resta de la regió gascona.

Nogués i Nogueres: Estos dos cognoms se documenten entre occitans establits en Castelló d’origen bearnés: Arnau Nogués (s. XVI) i el mercader Pere Nogueres (s. XVII).

Pasies: Cognom endèmic de les comarques de la província de Castelló, derivat de l’occità Pausiès. El cognom prové de l’adjectiu occità pausier(i este del nom pausa), que significa “pereós”, emprat com a malnom i posteriorment com a cognom.

Peiró: Descendix de l’occità Peiron o Peyron, cognom referit a peira (pedra), però també pot ser un diminutiu del nom propi Peire (Pere). Se troba molt present entre les famílies occitanes dels llibres d’aveïnament de València, encara que este llinatge també és ben

present en Catalunya i pot ser descendència d'antigues famílies occitanes establides en eixe territori.

Peirats: Igual que Peiró, este cognom té una clara etimologia occitana, format a partir del mot peira (pedra). Alguns Peirats són persones emigrades al segle XV, però n'hi han de més recents com Bernat Peirats, natural de Sent Julian lo Pitit (Llemosí) i establít en Borriana a principis del XVIII segons una acta de la matriculació d'estrangers de 1791.

Peris: Este cognom és estadísticament el més abundant de les comarques de Castelló al costat de Monfort. L'origen dels Peris és molt divers. Poden ser Pérez aragonesos o castellans que s'han transformat en Peris per valencianització. També hi han diversos occitans amb este cognom en els llibres d'aveïnament de València i Castelló. Concretament, en els registres municipals de Castelló apareixen els francesos Joan Peris (1590), Pau Peris (1590) i Domingo Peris (1599).

Prats i Prades: Estos cognoms se presenten com a variant masculina i femenina d'un mateix cognom (Prats) i és u dels llinatges més abundants entre els occitans aveïnats en València en el segle XVII.

Rubert: Este cognom, u dels més presents en les nostres comarques, apareix de manera abundant entre els occitans aveïnats en València. També hi ha un Joan Rubert aveïnat en Castelló en 1586. Els d'este llinatge també poden ser descendència d'occitans establits en Catalunya prèviament; de fet, hi ha un Cosme Rubert, sastre català aveïnat en Castelló en 1563.

Sales (variants: Sala i Salas): Com Casanova, Prats o Bonet, Sales és u dels cognoms més lligats a l'antroponímia tradicional occitana. Possiblement, el cognom fa referència a la vila de Sales (Salas en occità) en el Comenge, lloc de pas de l'emigració occitana cap a la

Corona d'Aragó. El cognom se documenta extensament entre els occitans del XVI i XVII afincants en València amb les formes Sala o Salas; en Castelló trobem l'occità Joan Sales en la documentació notarial de 1640 i a Beltran Sales en la matrícula d'estrangers de 1791.

Sifre o Cifre: Cognom llenguadocià típic de la Plana i València que Martinis troba entre les famílies occitanes dels llibres d'aveïnament de València. En la matrícula d'estrangers de 1791 trobem en Onda l'occità Andreu Cifre.

Usó: Este cognom tan típic de la Plana és el resultat de la valencianització de diversos cognoms occitans de tipus toponímic com Ausons (Bigorra), Ausson (Comenge) i Usson (Alvèrnia). Amb diverses formes ortogràfiques (Usson, Osson, Ausson, Ozon), el trobem extensament documentat entre occitans aveïnats en els segles XVI i XVII.

Varella (variants Barella i Barelles): Cognom quasi privatiu de la Plana que apareix escrit també Barella entre els occitans dels llibres d'aveïnament de València. El cognom Varella és una variant de l'occità Valelha, que vol dir “valleta”.

Vèrnia o Lavèrnia: Variants d'un mateix cognom prototípic de l'antroponímia occitana, molt present en els llibres d'aveïnament de València. L'origen del cognom pot estar relacionat amb un tipus d'arbre dit verno morera borda, però també pot derivar-se del topònim Alvèrnia, una de les regions històriques d'Occitània.

Vidal: Este és u dels cognoms històricament més lligats al poble occità i u dels més presents entre els occitans dels llibres d'aveïnament de València i Castelló. L'occità Pere Vidal s'aveïna en Castelló en 1590.

Vicent: Enric Guinot documenta este cognom entre els primers pobladors de Castelló. En la seua opinió, l'antropònim és aragonés i resulta afí als noms i cognoms Vincent o Vicent, tots dos existents en Occitània. En la documentació administrativa de València trobem Vicents originaris del Bearn (s. XVI), Tolosa i el Carcí (s. XVII). Els Vicent poden haver arribat d'Occitània o per via aragonesa segons documentem en els arxius parroquials de la Plana.

A continuació, citarem eixos i tots els altres cognoms d'occitans que existixen en la comarca de la Plana que havem trobat en la documentació diversa que s'ha citat anteriorment. A més, intentarem regionalitzar tots estos llinatges amb la finalitat que observem les regions occitanes que varen predominar en les diverses onades migratòries de segles passats.

Solen ser famílies del Bearn, la Bigorra o Comenge (regions meridionals pirinenques de Gascunya):

Abadia (Badia o Labadia), Alzina (Olcina), Barrué (Barruguer), Bort (Bordàs), Casanova, Català, Debon (Dobon), Delàs, Dualde, Duran (Durà), Llobet, Forcada, Forcadell, Gallart (Guallart), Isach, Molés (Mulet), Monfort, Nogués (Nogueres), Oliver, Peset, Pujol (Puchol), Roda, Rey, Sahores (Seores), Sales, Usó, Vicent, Vinyals.

També solen ser gascons:

Alargarda (Lagarda), Aràmbul, Argelós (Archelós), Bartoll, Beltran (Bertran), Bernat, Bonet, Burdeus, Callergues, Cassanya, Claver (Clavé, Clavell), Castany, Colonques, Gascó (Gasch, Gascon i Guasch), Guinot, Mundina.

Són occitans sense una regionalització clarament documentada:

Abella, Aicart, Albiach, Amiguet, Amorós, Arnal, Avinent, Baila (Baile), Bainat (Mainat), Badal, Badenes, Baladó, Barrera, Barrés, Bellés (Ballés), Benet, Betí, Bodí, Boix, Blanch, Bosch, Bosquet (Busquet), Brisach, Broch, Brun, Buchardó, Burgada (Burgara), Cabanell, Calvet (Calbet), Candau, Capdevila, Capella, Carrera (Carreres), Casals (Casaus), Casanova, Castellnou, Causanilles, Chabrera, Chalmeta, Chesa, Claries, Clausell, Coret, Correger (Correcher), Costa (Lacosta), Creixach, Cumba (Lacumba), Daudí (d'Audí), Daufí, Devís, Dosdà, Escura, Estall, Estrems, Fabra, Faubell, Felip, Fitó, Font (Lafont, Safont), Franch, Fresquet, Gavaldà, Galvan, Garí, Granel (Granell), Guillamon, Guiral, Guitart, Huguet, Lacreu, Lavall, Llombart, Lloret (Lloreta), Mas (Delmàs), Meneu (Maneus), Mompel (Mampel), Montagut, Museros, Notari, Pagés (Pachés), Pàmies, Pasies, Patuel, Peiró, Peris, Pomer, Pons, Poré, Pujades, Reboll, Regal, Ribera, Ricart, Rubert, Serra, Sifre, Simó, Sorlí (Sorní), Taurà, Val (Bal), Usach (Cusach o Gausach), Vaquer, Veral, Vèrnia (Lavèrnia), Viciach, Vidal.

Encara que molts cognoms occitans no puguen regionalitzar-se d'una manera concloent, resulta evident que el gruix d'estos emigrants provenia de la regió gascona i molt especialment de les regions històriques que fan frontera amb Espanya—Bearn, Bigorra i Comenge—, fet que, per una altra banda, no és sorprenent.

L'herència occitana reflectida en el valencià castellanenc

Els occitans parlaven modalitats romàniques que no resultaven excessivament diferents del valencià, això explicaria una assimilació ràpida dels emigrants i que els occitanismes no perduraren generacionalment. Tot i amb això, és possible assenyalar alguns trets lingüístics del castellanenc que resulten afins a algunes característiques típiques dels parlars occitans. Observem-ne uns quants.

Paral·lelismes fonètics:

- L'aplec ix se pronuncia igual que is: abellixen bona part de la província de Castelló sona com en occità abelhís.
- La metàtesi en crompar (comprar).
- Especialment en Almassora, Borriana i les Alqueries, la –a final sona arrodonida per harmonia vocàlica: porta >pòrtò, escola >escòlò. Açò mos recorda a l'occità, que té esta articulació per a totes les -a finals (també s'esdevé el mateix fenomen en parts de la Safor i la Marina).

Paral·lelismes lèxics i fraseològics:

"Avant" (en Catalunya "endavant"), "calfar", "batistot" (desmai), "debadés" (castellà "en vano"), "esme" (tindreo perdre l'esme), "fumeral", "frontera" (façana), "gemecar", "mostós" (brut), "nuet", "núgol" (núvol), "vesprada" (Catalunya "tarda"), "sendemà" (endemà); les frases "anar a genollons", "botar foc" i l'expressió de sorpresa "òh", que s'origina en el mot oc, que en occità que vol dir sí.

També tenen un aire occitanitzant la construcció en futur "quan vindràs ja tindrè el sopar fet" i la flexió femenina en alguns adjectius com "diferenta" o "roïna", que en valencià general solen ser invariables (diferent, roín).

Conclusions

Els Pirineus no han sigut mai una barrera entre els pobles que els habiten, per això, els castellonencs guarden una estreta relació històrica amb les persones que han viscut des de temps immemorials en les dos bandes d'esta serralada. És obvi que, per diversos motius – com la continuïtat geogràfica i la formació de la Corona d'Aragó–, una

part important dels antics repobladors del Regne de València eren famílies originàries de la banda sud dels Pirineus, però quedar-mos amb la clàssica imatge dual del repoblament medieval (de base catalana i aragonesa) resulta, al nostre parer, una visió molt reduïda de la nostra història. Sense quantificar la seua presència entre nosaltres (cosa molt difícil), la historiografia valenciana no pot negligir l'aportació immensa dels occitans a la conformació històrica del poble valencià.

¿Per què vingueren tants francesos o occitans a viure entre nosaltres? Alguns dels motius fonamentals han estat els mateixos que causaren l'eixida de tants valencians cap a França des de la fi de la guerra civil espanyola fins als anys 70: la fam, la misèria, les guerres i els conflictes. En definitiva, el desig i l'esperança de trobar una vida millor en un país en pau.

Els testimonis històrics parlen bona cosa dels occitans emigrats al Regne de València, anomenats gavatxos: persones senzilles i treballadores, originàries de pobles camperols molt menuts i que en arribar a l'antic Regne acceptaven les faenes que els valencians freqüentment no volien fer. Estos gavatxos llauraven els camps, hi feien les collites, guardaven els animals, però també molts d'ells eren bons comerciants que feren fortuna, tiraren avant el comerç i posaren les bases de la industrialització incipient dels segles passats. La invasió francesa de 1808 i la consegüent Guerra del francès o de la independència (1808-1814) tallà aquells fluxos migratoris i provocà sentiments profunds d'odi cap als gavatxos, que pagaren, ben injustament, les pretensions imperialistes de Napoleó.

Passats els segles, és hora que obrim els ulls cap a l'aportació dels occitans al passat del poble valencià. Ells són també la nostra gent. Tant de bo, en un futur, eixa memòria siga recuperada, valorada i

reconeguda per a que ells i nosaltres continuem trobant-nos i retrobant-nos com ho havem fet des de fa més de set segles.

Bibliografia

Arxiu Diocesà de Sogorb-Castelló (2021). En línia: <http://www.archivo-obsegorbecastellon.es/index.php/indexacion>

Arxiu Diocesà de València (2021). En línia: <https://www.arxparrvalencia.org/filtradorv.php>

Alibert, Loís (1935): Gramatica occitana segon los parlars lengadocians. Grafia e fonetica. Morfologia. Societat d'Estudis Occitans. Tolosa de Llenguadoc.

Barquero Genovés, Carles (2005): "Els cognoms occitans i francesos en la història de Vila-Real (s. XV-XVIII)". Revista Cadafal. Vila-real.

Cassany-Bates, Jordi (2020): "El valencià o català, llengua dins del diasistema occitanoromànic: fonamentació i revisió". Tesi doctoral. Universitat de València.

Colomina Castanyer, Jordi (2002): "El valencià dins l'espai occitano-romànic: Paral·lelismes lèxics i fraseològics" en Paraula d'Oc, núm. 5. Òc-València.

Doménech, Gabriel (2015): Los franceses de Nules. Create Space. Charlestone, Estats Units.

Genealogie (2016). En línia: <http://www.genealogie.com/>

Geopatronyme (2016). En línia: <http://www.geopatronyme.com/>

Institut d'Estadística de Catalunya (2016). En línia: <http://www.idescat.cat/>

Instituto Nacional de Estadística (2016). En línia: <http://www.ine.es/>

Institut Valencià d'Estadística (2016). En línia: <http://www.ive.es/>

Guinot Rodríguez, Enric (1999): Els fundadors del Regne de València. 3 i 4. València.

Lorenzo Lozano, Julia (2015): "Franceses en Valencia durante el reinado de Carlos II: entre la atracción y el rechazo". Tesi doctoral. Universitat de València.

Martinis Mafé, Joan (2010): València, terra d'Òc (les migracions occitanes al Regne de València). Òc-València, CIRDC. València.

-(2010): Els antropònims occitans en l'edat moderna a través dels Llibres d'Aveïnement de València. 1533-1611, en Actes del XXXIV Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica, VIII Col·loqui d'Onomàstica Valenciana, pàg. 371-429. Acadèmia Valenciana de la Llengua. València.

-(2016): València, terra d'Òc (més encara), dins la revista Paraulad'Òc número 13. En línia: <http://oc-valencia.org/wp-content/uploads/2015/12/Parauladoc13.pdf>

Pérez Villalba, María Teresa (2017): "Franceses en Valencia durante el siglo XVI". Tesi doctoral. Universitat de València.

Sánchez Adell, José (1976): "La imigración en Castellón de la Plana durante los siglos XV, XVI y XVII. Cuadernos de Geografía, ISSN 0210-086X, Nº 19, pp. 67-100.

-(1978): "Onomástica y movilidad de población en la villa de Castellón de la Plana (siglos XIV-XVIII). Saitabi: Revista de la Facultat de Geografia i Història. ISSN 0210-9980, Nº 28, pp. 33-68.

Sumien, Domergue (2009): "Classificació dels dialèctes occitans", dins Revista d'oc, Lingüística occitana 7. En línia: <http://revistadoc.com/wp-content/uploads/2013/07/Linguistica-occitana-7-Sumien.pdf>

Viquipèdia en francès (2016): "Patronyme occitan". En línia: https://fr.wikipedia.org/wiki/Patronyme_occitan

Agraïments

Vullc agrair l'ajuda desinteressada de Jordi Cassany-Bates i Teresa Lucas, que m'han donat bons consells sobre la redacció i els continguts d'este treball. També vullc enviar un agraïment especial als genealogistes Javier Sanchiz, Mireia Carratalà, Sergi Oliver i Víctor Guillamon, que tant m'han ajudat en la investigació en arxius parroquials.

LES FONTS I LA RESTRICCIÓ OBSERVACIONAL EN "OCCITANS A VALENCIA". (DIS-ME D'A ÓN BEUS...)

Antoni FONTELLES FONTESTAD

1. LA CENSURA (EL LLIBRET DE LA FALLA)

L'analisi correspon a un fragment del treball de Lluís Fornés Occitans a València, coincidències fonètiques, morfològiques i lèxiques del català occidental i l'occità mitjà, que es va llegir en el VIII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes en Tolosa de Lengua d'Òc... pero no es publicà en les actes del congrés.

L'autor explica els fets mes planament que ho puga dir yo perque es el protagonista; encara que la cita siga extensa, la trobe justificada: "L'article llegit al Col·loqui Internacional va espantar les patums del catalanisme –que vaig haver l'honor de tindre assentades a primera fila, amb rostres circumspectes durant la meua lectura–. «Occitans a València...» no es va publicar. No ho van poder soportar; els trencava tot el projecte bastit al llarg de més de cent anys. Pero, pobrets meus, són tan curtets que em van donar explicacions, i l'amable lector calibrarà el pes que tenen. L'argument fonamental que em van deixar escrit: «El treball no és més que un esbós d'una de les qüestions més cabdals de la filologia catalana». I qué és la ciència? No es tracta de «qüestionar»? I si són coses «cabdals» del tema que siga, millor. Publiquen-ho, si estan vostés movent-se en l'àrea científica, i a estudiar i qüestionar i rebatre i etc. No: no es publica. I no es va publicar en les Actes catalanes, pero es va publicar uns anys més tard en Estudis Occitans, revista d'escambis e de recerca, de L'Institut d'Estudis Occitans, que hui portem ací, «Occitans a València», en reproducció de l'original.

Innocent de mi, em vaig espantar davant d'aquell fet que considerava ignominiós, un atemptat contra la ciència, i més encara, contra la democràcia i l'expressió lliure... En fi... que era molt jove, es veu que, i vaig comunicar a totes les Universitats valencianes relacionades amb afers filològics allò que jo considerava una aberració tan gran. **Cap d'elles va alçar la veu a favor de la lliure expressió científica**, o, si més no, de la llibertat democràtica, cosa que em va deixar més espantat encara. Jo no entenia res. Vaig tardar molts anys a comprendre perquè les universitats valencianes tenien aquella complicitat inexplicable amb els censors catalans." (Fornés, 2018: 73; la negreta es meua).

Sense coneixer el cas concret, ho vaig advertir i deixar escrit anys mes tart: "Està mijanament clar que els defensors d'este paradigma [catalaniste] no poden acceptar la teoria occitanista de la llengua –son, per tant, dificultadors–, porque planteja un marc social-politic-cultural-llingüistic mes ample a on Catalunya no sería el cap, sino una mes de les regions." (Fontelles, 1998: 734). I Fornés coneix de qué parle. Com a anecdota que ell m'ha contat, este text, que pertany a una comunicacio en un Congrés d'estudis occitans, tingue problemes per a ser acceptat pels poder factics (catalans), per l'ortografia usada... que no era la 'catalana'. I es notable que quan acabi la llectura-resum, en Tolosa, (en la qual estava present Fornés) hi hague un parell d'intervencions, una de Robèrt Lafont (fundador i president de l'Institut d'Estudis Occitans) per a recriminar-me que el problema que plantejava feya anys que l'havia resolt Joan Fuster... si, Joan Fuster. Tambe recorde que en converses posteriors un congressiste se m'acostà, es presentà com a l lector de romaniques en una universitat australiana (he oblidat tant el nom com l'universitat), i me comentà que li havia agradat molt l'intervencio i que si li permetia utilitzar el text en les seues classes... li vaig dir que si...

Aço es en el cas concret, pero apareix resistencia al canvi de forma especial quan hi ha interessos de persones i d'institucions porque "Los que tienen «intereses creados» gozan de una posición ventajosa en las condiciones existentes, y si los cambios en la situación implican la

pérdida de esta ventaja, los «intereses creados» ofrecerán resistencia al cambio. [...] Hay «intereses creados» en las escuelas, iglesias, organizaciones políticas, y en todas ellas se resisten a los cambios que amenacen sus intereses.” (Ogburn, 1993: 62). No hem de creure que la ‘resistencia’ es un generic o una força incontrolable de la naturaleza, els intervinents des de les institucions son persones i grups de poder, en noms i llinages.

2. EL TEXT (SEU) COM A PRETEXT (PARLANT DE FALLES...)

La sorpresa de Fornés i el seu espant per les antidemocràtiques conductes dels ‘filolecs’ son cridaners, per inesperats, en una teoria gnoseològica en la qual la ciència es una ‘activitat pura’. Però, des de fa dècades, en sociologia de la ciència son prou conegudes estes actituds i estos fenòmens: quan u es desvia del coneixement establert o furga en qüestions que no deurién ser plantejades... passa lo que passa. Actua el component coercitiu, una de les manifestacions del qual es la censura, perquè es ben conegut en la ‘sociologia internacional’ (¡que no només hi ha ‘romanística internacional’!) que la ciència es una empresa en interessos jeràrquics, econòmics, de prestigi i socials, en general. Açò a l’autor li ho he comentat en diverses ocasions... en animus docendi i perquè ho conec de primeríssima ma i no una sino varies voltes.

Yo depregui la lliçó abans que ell, més jove i a la primera, a principis dels 80 del segle passat. No calgue que m’ho explicaren dos voltes... en la Facultat de Filologia que ja controlaven ‘epistemicament’ els mateixos de l’època que ell comenta. I més actualment, dins del ‘mon valencianista’ que representen Lo Rat Penat-Real Acadèmia de Cultura Valenciana i sos satèl·lits, he segut –soc– censurat, ningunejat, ocultat, ‘vaporisat’...

I no li seria massa estrany si sabera que “No existe fundamento para asumir de forma complaciente que la práctica científica procede en realidad de una manera que está determinada solamente, o incluso

principalmente, por la finalidad de producir conocimiento adecuado. La práctica de la ciencia está interconectada inevitablemente con otras prácticas que tienen otras finalidades y que sirven a otros intereses” (Chalmers, 1992: 147).

Est orde en el camp científic s’explica des de distintes perspectives: consensual, intercanvi i coercio. Esta ultima es la que m’interessa i es dona quan es produixen atacs ad hominem per a evaluar els nous productes cognitius, quan no s’atenen els canals habituals de la produccio, quan es fa necessari intervindre per frauds, robos o plagis, quan les tesis no encaixen en el marc cognitiu dominant o hegemonic, quan es transgredixen les regles metodològiques (Torres, 1994: 81-84). Es veu que en uns casos es llegítima esta conducta (plagis, vulneracio del metodo, mentires), pero en uns atres es molt dubtosa (hipotesis noves, qüestionament de lo establít, supostes desviacions). Per ultim, senyalare que la distincio entre una revolucio política i una científica – per les semblances que s’han establít (Kuhn, 1990)– es que la violencia s’enten figuradament: “Es decir, factores tales como la expulsión de la vida científica, el boicot a las publicaciones, el desprestigio de las opiniones, la retirada de fondos, el bloqueo de la carrera profesional, etc. En suma, la muerte social del enemigo” (Torres, 1994: 201). Vist aixina, sona normal, pero està clar que quan ho patixes de forma manifestament injusta... no pareix tan ‘figurat’. Per a qüestions conexas: Berger i Luckman (1968), Merton (1977), Martínez (1980), Barnes (1987), Latour (1992), Echeverría (1995), Morin (1995), Rábade (1995), Medawar (1997), Moreno, Sastre i Magali (1998), Iranzo i Blanco (1999)...

En la vida científica hi ha un solapament entre el poder i l’autoritat fins a l’extrem de que es “muy difícil encontrar instancias en que el poder se ejerza independientemente de la autoridad” (Torres, 1994: 100) i tambe es complicat distinguir els ambits social i cognitiu. Est autor establíx quatre manifestacions: el poder en el context microsòcial (canals de comunicacio, acces als mijos necessaris i relacions entre mestre i alumne), el poder en l’ambit microcognitiu (seleccio de

problemes, pressions als editors, imposició de versions del món, conversió en agents de control, consecució d'èxit, funció de les citacions), el poder en la dimensió macrosocial (constitució d'èlits científiques, grups de treball, producció científica i nivells de desigualtat, expansió de determinades línies d'investigació), el poder en l'estructura macrocognitiva (èlits que prenen decisions crucials, distintes estructures que garanteixen la producció cognitiva i el control social) (Torres, 1994: 100-128). I puc afegir que en els àmbits –com el científic– a on s'apliquen el principi d'autoritat i se fomenta la conformitat (no desviació) és difícil creure que els individus es comporten, necessàriament, de forma 'racional' (Sutherland, 1996: 50-60).

Que ad ell no li hagen fet cas... a nosaltres, al paradigma valencianista, se'ns ha despreciat i ridiculitzat perquè no teníem 'autoritat' i perquè no tenim 'poder'. Valga com a mostra, entre moltes altres, la qualificació que fa Bello del 'anticatalanisme valencià': "En el fetixisme nominalista [dels blavers] es produeix una mena de regressió amb [¿a?] èpoques filogenèticament arcaïques i ontogenèticament infantils, en les quals hom creu que la simple denominació crea la realitat [...] el diccionari de sinònims és un objecte que aboliria per confusionista i innecessari. Percep millor la contraposició que l'analogia i la diferència que el matís. Tendeix a interpretar la complexitat en termes de jerarquia. Llavors s'hi dona una dificultat cognitiva per a comprendre les estructures globalitzadores" (Bello, 1988: 275-276). La crítica que realitza ad estes categorisacions infravaloratives no obsta per a que reconega que determinats –massa per al meu gust– 'productes' del paradigma valencianista són de primària.

Serà esperable que esta coerció sobre les idees 'divergents' vinguera dels intransigents o dels dictadors, i estranyament prové d'aquells als que se'ls ompli la boca en la "llibertat d'expressió"... però no per ma (sa) casa... i si açò no funciona –que sí, que funciona– sempre tenen a ma una 'romanística internacional' que refilar-te a la cara o, més prosaicament, uns milions d'euros per a afonar-te en la misèria i per a

que les seues tesis siguen difoses i acceptades en tots els 'ambits de la ciencia' (Fontelles, 2020: 31-32; Las Provincias, 28-3-2021, edicio digital, en dades referides unicament a 2020)...

John Fiske explicava una gran veritat sobre el saber: "El conocimiento nunca es neutral, nunca existe en una relación empírica y objetiva con lo real. El conocimiento es poder, y la circulación del conocimiento es parte de la distribución del poder. El poder discursivo que construye una realidad de sentido común que pueda insertarse en la vida política y cultural es fundamental en la relaciones sociales de poder" (apud Apple, 1996: 62).

Hi ha una posicio ingenua o no tan ingenua, interessada, en fer creure que lo que s'analisa, lo que es descobrix ja està ahi fora. Certament hi ha 'coses' fora de nosatres pero "La realidad pues, no anda por ahí con etiquetas adheridas. Lo que algo es, la función que tiene y el valor que uno le da no son cosas naturales, dadas, sino realidades socialmente construidas" (Apple, 1996: 62). I la pregunta fonamental es: "«¿de quién es el conocimiento que más valor tiene?»" (Apple, 1996: 62), porque "es obvio que la ciencia, en cuanto actividad social, está atravesada por corrientes de poder que infunden más autoridad a ciertas voces que a otras" (Varela, 1998: 15). Aixina, si som capaços de respondre ad esta qüestio, tenim un bon tros del cami avançat. Ha passat en el covid-19, passa en les relacions economicues, es troba en els discursos masclistes-feministes, apareix en els curriculumus escolars...

3. EL CAS I LES FONTS (EL CONTRACTE EN L'ARTISTE FALLER...)

El treball en qüestio estudiava les coincidencies o similituts fonetiques, lexiques i morfologiques entre les diverses varietats 'enteses globalment'. L'aspecte que m'interessa aci es la morfologia verbal.

Per a vore les concordances idiomatiques tria el present de subjuntiu dels tres grups o conjugacions, porque "Ací observem que de vegades les formes valencianes coincideixen en la primera i segona persona del

plural amb el català i la resta amb l'occità en el temps que comparem" (Fornés, 2018: 80).

Qualsevol investigador tirarà ma d'una determinada bibliografia perquè la coneix, perquè li és més accessible, perquè li ofereix garantia o perquè és més completa. Esta volta Fornés especifica que per als contrastes utilitzà els següents texts: "Alibèrt, Gramatica Occitana; Enric Valor, La flexió verbal; Joan Baptista Xuriguera, Els verbs catalans conjugats" (Fornés, 2018: 80, nota 12).

Aixina que extrau el següent esquema comparatiu en el present de subjuntiu (els quadros son meus, pero el contengut es de Fornés si be ell només porta la primera persona i les terminacions corresponents, ademes, he posat els numeros en cadascuna de les persones: primera, segona, tercera, singular i plural: 1, 2, 3, 4, 5, 6).

Parlar

occità	1 parle, 2 parles, 3 parle, 4 parlem, 5 parletz, 6 parlen (1)
valencià	1 parle, 2 parles, 3 parle, 4 parlem, 5 parleu, 6 parlen
català	1 parli, 2 parlis, 3 parli, 4 parlem, 5 parleu, 6 parlen [parlin] (2)

Batre

occità	1 bata, 2 batas, 3 bata, 4 batam, 5 batatz, 6 batan (forma clàssica) (3)
valencià	1 bata, 2 bates, 3 bata, 4 batem, 5 bateu, 6 baten
català	1 bati, 2 batis, 3 bati, 4 batem, 5 bateu, 6 baten [batin] (2)

Legir [llegir] (4)

occità	1 lièja, 2 lièjas, 3 lièja, 4 liejam, 5 liejatz, 6 lièjan (forma clàssica) (5)
valencià	1 llija, 2 lliges, 3 llija, 4 llegim, 5 llegiu, 6 lligen
català	1 llegeixi, 2 llegeixis, 3 llegeixi, 4 llegim, 5 llegiu, 6 llegeixin

Sentir [pur]

occità	1 senta, 2 sentas, 3 senta, 4 sentam, 5 sentatz, 6 sentan (6)
valencià	1 senta, 2 sentes, 3 senta, 4 sentim, 5 sentiü, 6 senten
català	1 senti, 2 sentis, 3 senti, 4 sentim, 5 sentiü, 6 sentin

Florir [incoatiu]

occità	1 florisca, 2 floriscas, 3 florisca, 4 floriscam, 5 floriscatz, 6 floriscan (7)
valencià	1 florisca, 2 florisques, 3 florisca, 4 florim, 5 floriü, 6 florisquen
català	1 floreixi, 2 floreixis, 3 floreixi, 4 florim, 5 floriü, 6 floreixin

Verbs incoatius [¿?] (8)

occità	is / issa
cat[ala] occid[ental]	is, ix / isca, ixca
cat[ala] orient[al]	eix

NOTES

(1) Estes formes apareixen en Salvat (1978: 98) (que es una edició llenguadociana) i en el denominat 'occità central' (= llenguadocia) també trobem: 'cantar' "[1] canti, [2] cantes, [3] cante, [4] cantem, [5] cantetz, [6] cànten" (Rigosta, 1981: 12).

(2) Les formes de 6 'parlen' i 'baten' son equivocacions, les reals son 'parlin' i 'batin' (Badia, 1975: 289, vol. I).

(3) Figuren en Salvat (1978: 102); l'original diu 'classiques' perquè encara es conserven en molts parlars però estan sent substituïdes per les del primer grup per influència del francès i del 'mistralenc' (Salvat, 1978: 103). En alguns textos es pot trobar la conjugació descrita llaugerament modificada: "[1] bati, [2] batas, [3] bata, [4] batam, [5] batatz, [6] bàtan" (Rigosta, 1981: 12) (es una edició "lenguadociana").

(4) En el tercer grup hi ha tres models: 'llegir', 'sentir', 'florir', el primer es pur en valencià (però incoatiu en català i doble en occità –llarc o breu–, v. notes següents), el segon es pur en valencià i català (però doble en occità), i el tercer es incoatiu en les tres...

(5) 'Legir' te forma incoativa o allargada i forta o breu (pura) (Salvat, 1978: 111), com 'fugir' "[1] fugiga - fugisca / fuja, [2] fugigas / fujas, [3] fugiga / fuja, [4] fugigam / fujam, [5] fugigatz / fujatz, [6] fugígan / fújan) (Salvat, 1978: 109), pero en la varietat estandard nomes es incoatiu (Rigosta, 1981: 13).

(6) 'Sentir' te tambe doble flexio segons Salvat (1978: 109, 111) i segons Rigosta (1981: 13): "senti / sentisqui", que el compara en 'dormir' "[1] duèrmi, [2] duèrmas, [3] duèrma, [4] dormam, [5] dormatz, [6] duèrman" i "[1] dormisqui, [2] dormiscas, [3] dormisca".

(7) Este verp tambe tindria unes atres formes, sempre incoatives, "[1] florisqui, [2] florisca, [3] florisca, [4] florisca, [5] floriscau, [6] floriscau" (Salvat, 1978: 108; Rigosta, 1981: 13).

(8) El model "verbs incoatius" aparentment s'ha de referir al present d'indicatiu en la forma allargada: "[1] fugissi - fugisse, [2] fugisses, [3] fugís, [4] fugissèm, [5] fugissèts, [6] fugisson" (Salvat, 1978: 109). Per tant, en el text occita ha de dir 'is / iss'. En gasco les terminacions incoatives en subjuntiu son distintes i te dos varietats: A (bearnesa) "[1] seguesqui, [2] seguescas, [3] seguesca, [4] seguescam, [5] seguescatz, [6] seguescan" i B (armanyaquesa) "[1] seguiscas, [2] seguiscas, [3] seguiscas, [4] seguiscam, [5] seguiscatz, [6] seguiscan" (Darrigrand i Grosclaude, 1976: 6), una -s- del grup -sc- que en indicatiu es foneticament una palatal fricativa sorda -x- ("segueishi / seguishi").

4. CONFIRMACIO DE LA CONJUGACIO (ELS ARTISTES DE TOTA LA VIDA...)

La font que utiliza per al valencià, Enric Valor, patix de lo que patixen totes les obres gramaticals o normatives des del 1950 fins a hui, me referix a les procedents del paradigma catalaniste.

En el manual (Valor, 1984) trobem estos models (entre parentesis figura la pagina)

parlar (76)	batre (26)	sentir (93)	(pur)	patir (incoatiu) (78)
parle	bata	senta		patesca /

			patisca
parles	bates	sentés	patesques / patisques
parle	bata	senta	patesca / patisca
parlem	batem	sentim	patim
parleu	bateu	sentiu	patiu
parlen	baten	senten	patesquen / patisquen

El contingut, obviament, segueix l'estela de Millorem el llenguatge (Valor, 1971), a on els verbs del segon grup, que són els únics que apareixen complets, porten les terminacions [1] -a, [2] -es, [3] -a, [4] -em, [5] -eu, [6] -an ('caure', 'empenyer', 'prometre', 'fondre', 'correr' –Valor, 1971: 87, 93, 95, 103, 110–).

El mateix camí porta el Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al país valencià (Valor, 1979), com es pot comprovar (entre parentesis va la pagina)

parlar (157)	batre (159)	sentir (pur) (162)	patir (incoatiu) (165)
parle o parli	bata o bati	senta o senti	patesca o pateixi
parles o parlis	bates o batis	sentés o sentís	patesques o pateixis
parle o parli	bata o bati	senta o senti	patesca o pateixi
parlem	batem	sentim	patim
parleu	bateu	sentiu	patiu
parlen o parlin	baten o batin	senten o sentin	patesquen o pateixin

Unes 'curiositats', a banda de donar com a segones formes les catalanes ('modernes': parli, bati, senti) en pla d'igualtat (i això que l'obra es 'referida especialment al país valencià'), observem que la dualitat flexiva en els incoatius es o desusada en valencià o catalana (i¿?!), no trobe que açò es faça en els manuals corresponents de castella, catala, angles, italia, galleg... Ademes, 'llegir' ya el porta també com a pur i com a incoatiu: "[1] llija / llegesca, [2] lliges / llegesques, [3] llija / llegesca, [6] lligen / lligesquen" (Valor, 1983: 66), variació (pura o incoativa) que admeten o tenen els verps acabats en -egir, -eixir, -enyir, -estir (Valor, 1979: 258, nota 14), en repetició de la primera 'curiositat' (formes desusades o catalanes).

En paral·lel a les segones formes catalanes que apareixen (per l'orde, no per una altra cosa), mencione l'opinió favorable que tenia Renat (1933): "1 trobi, 2 trobis, 3 trobi, [...] 6 trobin [...] Els escriptors valencians no les deurién rebujar sistemàticament com ho fan; sobre tot en deuen fer ús quan davant de la forma verbal de present de subjuntiu no vaja una conjunció" (Renat, 1933: 11)... l'argumentació 'científica' es inapelable.

Valor, en son moment, no tingue accés a la documentació del Corpus Informatitzat del Valencià (CIVAL) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, però està clar que podia haver llegit obres clàssiques valencianes. He revisat una part del verp 'partir' (consulta març 2021) del qual n'hi ha 150 pàgines (a vint registres per pàgina: 3000 cites). No es exhaustiu, però si representatiu dels primers 'sigles' l·literaris (tant en estes com en les següents cites del CIVAL he respectat l'ortografia de les entrades, perquè 'hòmens', per exemple, no portava accent en 1329)

- «Partiscam-nos aquèn, que si·ns gitave l^a pedra per ma fe!», e dix é dit Michel (1263, Llibre de la Cort del Justicia d'Alcoy)
- Partischam-nos d'aquesta matèria trista, plorosa he espaventable d'amistat (1395, Antoni Canals, Valeri Maxim)
- entre les dites parts per cominals parts partischats e lo dit comte (1298, Llibre de la Cort del Justicia de Valencia)

- vista la present, partescats de vostres alberchs per venir en nostra ajuda (1347, Diplomatarium de la Unio del regne —sic— de Valencia)
- vista la present, partiscats d'aquí per dar recapte en lo dit fet (1389)
- E si lo dit senyor de la nau o del leny no se n'avendrà ab los dits mercaders ans que d'aquí partescha (1385, Consolat de mar)
- e que o partescha la cort del loch ab dos bons hòmens e leals (1329, Furs de Valencia)
- la part aquella deu ésser vanuda ans que la nau o·l leyn partesscha o ischa d'aquel loch (1385, Consolat de mar)
- que com ells haguessen haüda letra del honrat en Guillem Ferrer, de la tresoreria e procuració del senyor rey, que reduïscham lo censal (1405, Llibre de consells 1404-1405)
- E tantost li digats que partesca d'ací (1442, Curial e Güelfa)
- que la dolor jamés de mi·s partesqua / e no penseu que mon cas enferesqua (1425, Ausias March, Poesies)
- axí que d'aquèn partescuen al pus tart en hora del sol exit (1296)
- asignets partidors e divisors qui partisquen los dits béns comuns (1298, Llibre de la Cort del Justicia de Valencia)
- per tal que·ls maleficiis no romanguen sens punició e justícia no·s partesca al [...] (1290, Llibre de la Cort del Justicia de Cocentaina)
- que possehesca tanta ingratitut (1490, Joanot Martorell, Tirant lo Blanch, cap. 424)
- ...

A pesar de ser abundants hi ha contraeixemples (“e digues li que ixqua dela mia vinya” –1490, Joanot Martorell, Tirant lo Blanch, cap. 263–) que nos indiquen com a minim la coexistencia temporal de les variants, sense prejujar el motiu; el resultat diacronic-historic es la desaparicio d'aquelles i la generalisacio de 1 -ixca, 2 -ixques, 3 -ixca, 6 -ixquen... I posats a ‘restaurar’ termens desusats com els que recomana Valor... ¿partiscam?, ¿partiscats?, ¿reduïscam?... es fa costera amunt.

¿Recuperem unes atres variants del participi? ¡Son tan classiques i tan antigues!

— foren partitz dels moros e d'aquels qui-ls menaven (1277, Llibre de la Cort del Justicia de Cocentaina)

— XX morabatins d'aur alfonsins los quales sían partitz e collytz (1280, Llibre de la Cort del Justicia de Valencia)

I en l'àmbit dels 'desproposits', en una nota de 'patir' nos explica: "Les formes en -eix [pateixes, pateix] d'aquest tipus de conjugació, són les generalment usades en la llengua literària; també s'empren oralment en tota la zona del català oriental, i van ser les normals en els nostres clàssics. Avui hi ha les formes en -ix [patixes, patixen] en la llengua oral del català occidental i, per tant, del País Valencià, però tenen poca tradició literària".

Tornem al CIVIL (només hi ha revisada una mínima part de la documentació, consulta març 2021), vejam que hi ha exemples antics, tant primitius com clàssics

— los térmens e moyllons que partexen terme (1294, Berenguer de Ripoll, pergamins, documents)

— tro al terme de Maçamagrell, lo qual partex terme ab Farnals e devalla tro en la riba de la mar (1296, Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de Valencia)

— E Morella ab sos térmens, axí com parteix ab Monroyg; e ix al riu de les Truytes (1329, Furs de Valencia)

— Dret és art bona e equal que parteix (1329, Furs de Valencia)

— aytals hòmens qui en aquesta forma se partexen d'aquest món no moren (1395, Antoni Canals, Valeri Maxim)

— Senyor meu, io he molt errat, semblant de la ovella qui's parteix de son ramat (1400, Bernat Oliver, Excitatori de la pensa de Deu)

— E quan tal persona parteix de aquest món, va en aquesta primera jerarquia (1410, sant Vicent Ferrer, Sermons I)

— regonegut, tal delit avorreixch / lo de la carn maldich e no-m parteixch (1425, Ausias March)

- Lexa, falsa e mala, treballar cascú en sa elecció, e parteix-te dels hòmens (1442, Curial e Güelfa)
- los quals molt tart ho nunca, sinó ab sanch, de aquest món se parteixen hi en l'altre eterna desonor (1460, Joan Roiç de Corella, Proses mitològiques)
- E partesch-me de vostra mercé per anar dretament Ila hon és mon senyor (1490, Joanot Martorell, Tirant lo Blanch)
- regracie: loe: benehesch (1490, Joanot Martorell, Tirant lo Blanch, cap. 447)

— ...

¿Aço es sempre aixina? Nomes dire que l'afirmacio 'tenen poca tradicio lliteraria' es falsa, es mentira, es una manipulacio mes de les que nos te acostumats l'actual paradigma dominant. Me remet als tambe abundants eixemples que hi ha en el Spill de Jaume Roig: "e reverixc / tem, obeixc", "mai se'n partixen / ni se'n desixen", "cap s'emblanquix / prest s'envellix" (Cremades, 1982: 252-256, 261-263), o en el Tirant lo Blanch de Joanot Martorell i Marti Joan de Galba: "E lo Rey Scariano los preposa lo quis seguix" (cap. 409), "Molts cavalés e gentilshòmens prenen sou, e tots jorns, après dinar, fan mostra per Valencia, e-s partixen al senyor rey" (1435, Melcior Miralles, Cronica i dietari del capellà d'Alfons el Magnanim, CIVAL).

La gramatica de Carles Salvador (1951, 1959)

Si Fornés haguera elegit com a font epistemica-documental a Salvador tindria les següents flexions (sense model de tercera conjugacio pur) (Salvador, 1951: 167)

portar	correr	xxx (pur)	servir (incoatiu)
porte	correga		servixca
portes	corregues		servixques

porte	correga		servixca
portem	correguem		servim
porteu	corregueu		serviu
porten	correguen		servixquen

Com es veu, el cas més clar de valencianisme està en els verbs incoatius del tercer grup ('servir', 'partir', 'marcir', 'insistir', 'construir'...). En present d'indicatiu porta: "servixc, servixes, servix, servim, serviu, servixen" (Salvador, 1951: 105), i en present de subjuntiu, "servixca, servixques, servixca, servim, serviu, servixquen" (Salvador, 1951: 107). Inclús la primera persona del present d'indicatiu de 'eixir' es "ixc" i no 'isc' (Salvador, 1951: 122).

Mentres que si haguera optat per la postuma de 1959, la que revisà la Seccio de Filologia de Lo Rat Penat, hauria observat llugers i significatius canvis en la variant incoativa del tercer grup (Salvador, 1959: 113-114),

portar	batre	sentir (pur)	servir (incoatiu)
porte	bata	senta	servisca
portes	bates	sentés	servisques
porte	bata	senta	servisca
portem	batem	sentim	servim
porteu	bateu	sentiu	serviu
porten	baten	senten	servisquen

Bonet constata –yo també m'havia donat conte– les variacions entre Salvador (1951, 1952) i Salvador (1959, la gramàtica postuma), especialment en els incoatius del tercer grup, que –en indicatiu– passa a "servisc, servixes, servix, servim, serviu, servixen" (Salvador, 1959: 111) i –en subjuntiu– es converteix en "servisca, servisques, servisca, servim, serviu, servisquen" (Salvador, 1959: 115). El filolec dubta de

que fora en l'autorizació tardana de Salvador: “però bé podria ser que no” (Bonet, 2000: 41), perquè, segons ell, anava tant en contra de les solucions de Fabra com de les ‘valencianes’ de Fullana, Giner i Sanchis, que preferien o acceptaven ‘servixc’, ‘servixca’.

No està clar a qui, personalment, es deu la modificació de ‘servixca’ per ‘servisca’... Els membres de la Secció de Filologia eren Vicent Ferrís, Francesc Ferrer i Enric Valor: Ferrís s’hauria ocupat de l’antologia dels textos que inclou esta tercera edició, mentre que Ferrer i Valor ho haurien fet del contingut, segons Vicent Simbor (apud Bonet, 2000: 38; en nota a peu de pàgina), mentre que per a Mila Segarra –en la nota referida– el pes de la revisió hauria recaigut en Valor en la col·laboració de Ferrer. M’incline per que la modificació siga obra de Valor, ja que es coincideix en la seua producció posterior (Valor, 1971; Valor, 1979); la gramàtica de Ferrer es molt més tardana (1994), quan el sistema estava consolidat i es llaugerament discordant en el segon grup (Ferrer, 1994: 97); a més Giner (Renat), que redactà l’epíleg de Parleu bé! (Salvador, 1957), era partidari d’uns altres models en el segon i tercer grup (Renat, 1933).

La gramàtica de Sanchis (1950)

Els diversos models del present de subjuntiu són els següents (Sanchis, 1950: 150)

1ª conjugació	2ª conjugació	3ª conjugació (purs)	3ª conjugació (incoatiu)
-e	-a	-a	-ixca
-es	-es	-es	-ixques
-e	-a	-a	-ixca
-em	-em	-im	-im
-eu	-eu	-iu	-iu
-en	-en	-en	-ixquen

cosa que corrobora mes avant en la flexio (Sanchis, 1950: 156)

cantar	batre	sentir (pur)	partir (incoatiu)
cante	bata	senta	partixca
cantes	bates	sentés	partixques
cante	bata	senta	partixca
cantem	batem	sentim	partim
canteu	bateu	sentiu	partiu
canten	baten	senten	partixquen

Respecte al segon grup argumenta la preferencia de les formes triades: “En la ciutat de València les 1.ª i 2.ª pers. plural de l’imperatiu i present de subj. de la 2.ª i 3.ª conjs. vacil·len entre les desinències -am, -au, i les -em -eu, o -im, -iu, però són les darreres més recomanables (batem, bateu, i sentim, sentiu, són preferibles a batam, batau, i sintam, sintau), encara que també són admissibles les formes -am, -au, les quals predominen en el textos clàssics” (Sanchis, 1950: 152). I cita exemples de Joanot Martorell, Isabel de Villena i Jaume Roig. Però la veritat es que n’hi ha a patades en el CIVALL (consulta març 2021)

- e que nos digau ara que no us lexareu de aquesta anada per manament nostre (1380, Jaume I, Llibre dels feyts)
- Digau, jueus, ¿per qual lei vos era lícit voler ço qui no us era lícit fer? (1400, Bernat Oliver, Excitatori de la pensa de Deu)
- e dixli: « Hoste, senyor e noble hom: digau me celadament don sou (1400, Antoni Canals, La destrucció de Jerusalem)
- Ara, voleu que posem en pràctica? Sapiau que quan una persona ha viscut axí com vos he dit, e està a la mort (1410, sant Vicent Ferrer, Sermons I)
- que no cregam en adevins ne en fetilleres, sinó solament en Déu (1410, sant Vicent Ferrer, Sermons III)

- no·m val ab vós per haver un falcó / en rims ho dich, sens por que·m digau no (1425, Ausias March, Poesies)
- manà en los seus sagrats Evangelis que nosaltres cregam bé e fermament tot ço e quant és contengut (1490, Joanot Martorell, Tirant lo Blanch)
- que posem en obra lo que Déu mana y no temam los manaments dels hòmens (1496, Joan Roig de Corella, Lo cartoixà)
- ...

Observem que es irrellevant per a la ‘preferibilitat’ tant l’aparicio com la predominancia en els classics i no servix tampoc que estiguen esteses en la llengua valenciana viva. Ademes, no es cert –perque es fals– que la presencia i variabilitat de les terminacions 4 -am, 5 -au siga especifica de la ‘ciutat de Valencia’, com vorem mes avant (en el punt 5, especialment en l’obra d’Alcover, citada in extenso).

En el present de subjuntiu dels verps incoatius dona i utiliza el paradigma abans descrit, que son les actuals i que “apareixen a vegades en els autors clàssics” i cita a Martorell, Corella, Roig, Villena (Sanchis, 1950: 154), pero sempre hi ha restriccions o preferencies: “Nogensmenys en la llengua clàssica eren emprades generalment les formes amb les desinències -esc, -eixes, -eix i -eixen en el present indic., i -esca, -esques, -esca i -esquen en el present subj., les quals formes seria convenient assajar-les de reintroduir en el valencià literari, especialment les del present indic.” (Sanchis, 1950: 177) (remet als exemples antics aportats anteriorment en Valor).

¿Es raonable restablir formes desusades? ¿Favorixen l’acostament o el distanciament sicosocial dels natius? ¿Es acceptable pedagogicament? ¿Es norma recuperar les formes antigues? ¿Ho fan unes atres llengües germanes o proximes? ¿Ho avala la ‘romanistica internacional’? ¿Tindra alguna cosa que dir la sociolingüística?... ¿Per qué recomanava ‘especialment’ en indicatiu? Per dos motius, perque nos orienta cap a la convergencia, i perque sabia, i sabem, que el subjuntiu, en este cas, depen directament de la primera persona d’indicatiu, i si

es reintrodueix aci, es qüestio de temps que ‘caiguen’, com les figues madures, les corresponents formes de subjuntiu, donat que el subsistema verbal –els parlants– es ‘refractari’ ad estes anomalies menors i preferix les analogies. Si triem: ‘seguesc’, ‘segueixes’, ‘segueix’, ‘seguim’, ‘seguiu’, ‘segueixen’ nomes n’hi hauria una persona distinta respecte a la flexio catalana, la primera, ‘segueixo’, ‘segueixes’, ‘segueix’, ‘seguim’, ‘seguiu’, ‘segueixen’, i s’eliminaria la molesta i disruptora ‘seguixc’ (que, per una atra banda, te continuïtat en 2 ‘segueixes’, 3 ‘seguix’ i 6 ‘segueixen’).

L’Institut de Ciències de l’Educació (1979, 1980)

Identics models verbals hauria trobat si haguera consultat la gramatica, tres nivells, editada per l’Institut de Ciències de l’Educació (1979, 1980), (Barberà et alii, 1979b: 59)

1ª conjugacio (I)	2ª conjugacio (II)	3ª conjugacio (IIIa)	3ª conjugacio (IIIb)
-e	-a	-a	- isca, -ixca / - esca
-es	-es	-es	-isques, -ixques / -esques
-e	-a	-a	-isca, -ixca / - esca
-em	-em	-im	-im
-eu	-eu	-iu	-iu
-en	-en	-en	-isquen, - ixquen / - esquen

un quadro que es transforma en la següent conjugacio (Barberà et alii, 1979b: 59)

posar	batre	dormir (pur)	patir (incoatiu)
pose	bata	dorma	patisca, patixca / patesca
poses	bates	dormes	patisques, patixques / patesques
pose	bata	dorma	patisca, patixca / patesca
posem	batem	dormim	patim
poseu	bateu	dormiu	patiu
posen	baten	dormen	patisquen, patixquen / patesquen

La proposta de la Generalitat Valenciana (1995)

Entre l'obra 'universitaria' (l'anterior) i la 'normativa' (la posterior, de la AVLl) està la de 'us oficial', el manual Els verbs valencians (1995) que trague la Generalitat Valenciana (GV), mes complet pero igual d'inflexible en determinades manifestacions (la pagina figura entre parentesis)

cantar (13)	batre (14)	dormir (17)	servir (16)
cante	bata	dorma	servisca (1)
cantes	bates	dormes	servisques
cante	bata	dorma	servisca
cantem	batem	dormim	servim
canteu	bateu	dormiu	serviu
canten	baten	dormen	servisquen

NOTA

(1) En registres molt formals es poden usar: “1 servesca, 2 servesques, 3 servesca, 6 servesquen” (GV, 1995: 16). Seria interessant conèixer com es determina el grau de formalitat i la correspondència en les variants.

En línia “Amb totes les formes: estàndards, secundàries i col·loquials” (segons un paperet publicitari adjunt), nos recorda la variació admissible en present d’indicatiu: “[1] canvio” (GV, 1995: 31), els dobles en l’imperfecte de subjuntiu: “[1] canviara / canviés, [2] canviaries / canviesses”... (GV, 1995: 31), la permissivitat alternativa en registres formals en este mateix temps: “[1] canviàs, [2] canviasses”... (GV, 1995: 31), o la coloquialitat i no normativitat en present de subjuntiu de “4 corregam, 5 corregau” (GV, 1995: 41). Poques novetats en l’obra dirigida per Josep Lacreu i avalada per l’Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

L’Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006) i la norma Pegant un bot temporal, tampoc li servirà de massa ajuda la Gramàtica normativa valenciana (2006) (entre parentesis van les pàgines)

cantar (249)	batre (250)	sentir (252)	(pur)	servir (incoatiu) (251)
cante	bata	senta		servisca
cantes	bates	sentes		servisques
cante	bata	senta		servisca
cantem	batem	sentim		servim
canteu	bateu	sentiu		serviu
canten	baten	senten		servisquen

Mamprenim en l’increment incoatiu dels verbs del tercer grup. El paradigma d’indicatiu es “[1] servisc, [2] servixes / serveixes, [3] servix / serveix, [4] servim, [5] serviu, [6] servixen / serveixen” i el de

subjuntiu es “[1] servisca, [2] servisques, [3] servisca, [4] servim, [5] serviu, [6] servisquen” (AVLI, 2006: 247).

Esta descripció es completa, inesperadament, en un altre paradigma en la ‘llengua parlada’: (indicatiu) –mes curt– “[1] servisc, [2] servixes, [3] servix, [4] servim, [5] serviu, [6] servixen” i i (subjuntiu) –el mateix– “[1] servisca, [2] servisques, [3] servisca, [4] servim, [5] serviu, [6] servisquen” (AVLI, 2006: 254); en indicatiu i subjuntiu podem canviar la i per e: “[1] servesc, [1] servesca, [2] servesques, [6] servesquen”, si be: “se senten com a antigues i molt formals, i solen evitar-se en l’estàndard” (AVLI, 2006: 254). Unes formes en -e- que, en lletra menuda, “es troben ben documentades en valencià fins al segle XVIII, i es reintrodueixen en la llengua literària junt amb les formes en i a partir de la recuperació cultural produïda després de la postguerra” (AVLI, 2006: 254). ¿Quina ‘recuperació cultural’? ¿Es referixen a la sumissió idiomàtica pancatalanista?, perquè sabem què passà en la postguerra... anava a orri la catalanització idiomàtica i cultural... (Gimeno, 2019: 175-197; també són pertinents els capítols 6 i 7; Masia, 2021).

I en una nota fonètica expliquen que el grup -sc té una pronunciació palatal -xc ¿sens expressió escrita?, tant en este cas com en el segon grup: “servixc, servixca, servixques, servixquen; naixc, creixca, ixquera, vixcut” (AVLI, 2006: 254), però les formes en -s- s’han generalitzat per respecte a l’etimologia llatina i per ser majoritàries en la llengua antiga (AVLI, 2006: 254)... Bons arguments, lo que passa es que els apliquen còm, quàn i a ón volen. Per exemple, ¿mantenim l- inicial en valor de palatal?, aixina respectem l’etimologia i la ‘llengua antiga’, com a mínim fins als segles XVI-XVII, ¿mantenim ‘partiscam’, ‘cantatz’?, per les mateixes raons. ¿Aplicaran estos criteris unes altres llengües properes?, ¿seran criteris més ideològics que tècnics?. Ademés, dona la sensació de que en la ‘llengua antiga’ no existien ‘servixques’ o ‘creixca’... i no es aixina.

Esta fonètica particular apareix repetida en els verbs del segon grup: “La consonant s del grup -sc- es pronuncia habitualment com a palatal: creixc, creixca, creixcut; vixc, vixca, vixcut. Estes formes amb palatal

han tingut una important tradició escrita, però en l'actualitat s'han generalitzat les formes amb s, que són les pròpies de la llengua clàssica en tot l'àmbit lingüístic, per les raons apuntades més amunt [es referix a les explicitades en el paragraf anterior]" (AVLI, 2006: 257). Es veu que ya no servix ni tindre 'una important tradició escrita', perquè lo que de veres servix es l'objectiu final. Eix impersonal 's'han generalisat' vol dir 'les hem generalisades' des del poder institucional.

Una objeccio basica al rebuig de les dos palatalisacions i que val per a tots els defensors de la conservacio 'etimologica' del grup sibilant + velar (s+c): les formes 1: (indicatiu) 'serveixo', 'pateixo', (subjuntiu) 'serveixi', 'pateixi', poden mantindre la palatal -x- perquè son catalanes ¿no?; pero: 'servixc', 'servixca', 'patixc', 'patixca' no, perquè son valencianes –dialectals– ¿no?, i perquè hem de respectar l'etimologia i perquè eren les majoritaries en la llengua classica (com diu la AVLI) ¿De veres?. D'esta difusa norma-practica venen: 'peix' i 'peixateria' i 'pescar', 'pescateria', 'pescador', 'pesque', 'pesca', 'pesquem', 'pesqui'... (com 'nasca', 'cresqui', 'meresca'...), ¿no?, tot manco la serie llogica i analogica de 'peix', 'peixcar', 'peixcat', 'peixcateria', 'peixcador', 'peixque'...

En resum, ¿d'a ón creuen que procedixen eixes -x- dels infinitius 'naixer', 'creixer'...?, naixer < nascĕre < nasci, creixer < crescĕre, mereixer < *merescĕre, pareixer < *parescĕre < parĕre...

5. DESCONFIRMACIO DE LA CONJUGACIO (UNS ATRES ARTISTES FALLERS)

Vorem ara un conjunt d'autors en els quals es mostra que casi tot lo anterior son elucubracions i ingenieria idiomatica (derivada de la llingüística ideologica practicada).

Antoni Maria Alcover i la flexió en els dialectes catalans (1929-1933)

L'arregleja feta per Alcover es de principis de segle, del XX, si be es publicà un poc mes tart. En terres valencianes s'investigaren 23 localitats que van de nord a sur, numerades del 95 al 117.

Esta es la conjugació d'u dels verps en qüestió 'batre' (Alcover, 1929-1933: 17-18) (estan accentuades perque en algunes localitats catalanes les e son obertes i he respectat l'ortografia del text)

4 batém	96-97	Vinaròs, Benassal
	100-101	Castelló de la Plana, Molvedre (sic)
	103-117	València, Sueca, Gandia, Benigànim, Pego, Patró, Cocentayna (sic), Benissa, Tàrbena, Alcoy (sic), Biar, Vilajoyosa (sic), Monòver, Alacant, Elx (sic)
4 batiguéssem	98	Alcalà de Xivert
4 bateguém	95	Morella
4 batquém	99	Llucena
5 batéu	96-97	Vinaròs, Benassal
	100-101	Castelló de la Plana, Molvedre
	103-117	València, Sueca, Gandia, Benigànim, Pego, Patró, Cocentayna, Benissa, Tàrbena, Alcoy, Biar, Vilajoyosa, Monòver, Alacant, Elx
5 batiguésseu	98	Alcalà de Xivert
5 bateguéu	95	Morella
5 batquéu	99	Llucena

No s'arreglè a en la localitat 112 (Lliria). Les terminacions de 4 i 5 son les donades per Valor. Pero çes sempre aixina? No. Ho comprovem en 'correr' (Alcover, 1929-1933: 30-31). Falta la localitat 98 (Llucena).

4 correguém	95-97	Morella, Vinaròs, Benassal
	99-103	Llucena, Castelló de la Plana, Molvedre, Lliria, València
	105-106	Gandia, Benigànim
	108-109	Patró, Cocentayna
	111-112	Tàrbena, Alcoy
	114-117	Vilajoyosa, Monòver, Alacant, Elx
4 corrém	97	Benassal
	107	Pego
	110	Benissa
	114	Vilajoyosa
4 corregám	101-106	Molvedre, Lliria, València, Sueca, Gandia, Benigànim
	108-109	Patró, Cocentayna
	113	Biar
	117	Elx
5 correguéu	95-97	Morella, Vinaròs, Benassal
	99-103	Llucena, Castelló de la Plana, Molvedre, Lliria, València
	105-106	Gandia, Benigànim
	108-109	Patró, Cocentayna
	111-112	Tàrbena, Alcoy
	114-117	Vilajoyosa, Monòver, Alacant, Elx
5 corréu	97	Benassal
	107	Pego
	110	Benissa

	114	Vilajoyosa
5 corregáu	101-106	Molvedre, Liria, València, Sueca, Gandia, Benigànim
	108-109	Patró, Cocentayna
	113	Biar
	117	Elx

I per a que no siga u 'blanc' i u 'negre', posare un atre eixemple, 'valdre' (Alcover, 1929-1933: 71)

4 valguém	96	Vinaròs
	98	Alcalà de Xivert
	101-116	Molvedre, Liria, València, Sueca, Gandia, Benigànim, Pego, Patró, Cocentayna, Benissa, Tàrbena, Alcoy, Biar, Vilajoyosa, Monòver, Alacant, Elx
4 vallguém	95	Morella
	97-100	Benassal, Alcalà de Xivert, Llucena, Castelló de la Plana
4 valgám	101-104	Molvedre, Liria, València, Sueca
	108	Patró
	114	Vilajoyosa
	117	Elx
5 valguéu	96	Vinaròs
	98	Alcalà de Xivert
	101-116	Molvedre, Liria, València, Sueca, Gandia, Benigànim, Pego, Patró, Cocentayna,

		Benissa, Tàrbena, Alcoy, Biar, Vilajoyosa, Monòver, Alacant, Elx
5 vallguéu	95	Morella
	97-100	Benassal, Alcalà de Xivert, Lluçena, Castelló de la Plana
5 valgáu	101-104	Molvedre, Llíria, València, Sueca
	108	Patró
	114	Vilajoyosa
	117	Elx

Resulta curiosa l'unanimitat de les formes de 'batre' i la variabilitat de 'correr' i de 'valdre'. Esta diversitat morfològica també apareix en un verb tan infreqüent com 'monyir', que té en subjuntiu 4 'munygam', 5 'munygau', en Morvedre (Sagunt), Llíria, València, Gandia, Patró, Cocentaina, Elig (Alcover, 1929-1933: 268), i en imperatiu s'arreglaren identiques formes en Morvedre, Llíria i Gandia (Alcover, 1929-1933: 270). Lo més probable és que també existiren en les mateixes localitats que el subjuntiu, com a mínim. Sense dubtar de l'honradea de l'investigació, me fa pensar que algunes voltes hi ha massa 'repetició'. Se positivament que les formes 4 -am i 5 -au s'usen en localitats més al nord que Sagunt (Morvedre).

La flexió de Guillem Renat i Feris (seudonim de Josep Giner) (1933)

Un altre autor, gens sospitos de 'secessionisme' idiomàtic, és Josep Giner que ben pronte trague La conjugació dels verbs en valencià (1933), interessant i mostrativa de lo que hi havia i de lo que era 'convenient' (al costat de l'infinitiu figura la pàgina del text)

cantar (9)	batre (18)	sentir (67)	servir (incoatiu) (59)
cante	bata (1)	senta (2)	servixca (3)
cantes	bates	sentés	servixques
cante	bata	senta	servixca
canthem	batam	sentam	servim
canteu	batau	sentau	serviu
canten	baten	senten	servixquen

NOTES

(1) Ell fa sis grups atenent a la terminació del radical, però en tots els models dona 4 -am, 5 -au (Renat, 1933: 18-50), ‘saber’ (“sapiam, sapiau”) ‘cabre’ (“capiam, capiau”) (Renat, 1933: 19)... Parla de la variabilitat 4 -am / -em, 5 -au / -eu, però s’inclina per les primeres de cada parella: “Les terminacions -am, -au del subjuntiu les hem consignades en els paradigmes anteriors per ésser les terminacions antigues i les usades en gran part del País Valencià. Aquestes terminacions en moltes comarques valencianes hi ha certa tendència a substituir-les per les modernes -em, -eu, que emprava exclusivament la llengua literària” (Renat, 1933: 54).

(2) Especifica que en “la primera i segona persona del plural el valencià conserva les terminacions -am, -au, havent tendència a reemplaçar-les per les formes en -im, -iu, de l’indicatiu, les quals formes en -im, -iu, són les usades en la llengua literària” (Renat, 1933: 68). I com és habitual, té contradiccions perquè per a la fixació d’una norma recomana: “Ús de les formes en -im, -iu en les primeres i segones persones del plural del present de subjuntiu.” (Renat, 1933: 24).

(3) És crític en l’escriptura ‘servisc’: “Algú ha pensat d’escriure servisc, servisca, etcètera, creient acostar-se més a les formes clàssiques servesc, servesca, etc., sense tenir en compte que la i de servixc, és deguda al canvi de s en ix i que mal pot bandejar la x del nexa xc (que algú ha qualificat injustament d’horrible) sense bandejar la i.” (Renat, 1933: 61).

L'obra d'Antoni Maria Badia (1975, reimpressió [1962])

En la seua extensa Gramàtica catalana (dos volums), dona les següents terminacions per a les tres conjugacions clàssiques (Badia, 1962: 289, vol. I)

1ª conjugacio	2ª conjugacio	3ª conjugacio	3ª conjugacio
-i	-i	-i	-eixi
-is	-is	-is	-eixis
-i	-i	-i	-eixi
-em	-em	-im	-im
-eu	-eu	-iu	-iu
-in	-in	-in	-eixin

aço es trasllada als exemples concrets (entre parentesis figura la pagina)

portar (296)	perdre (306)	sentir (324)	(pur)	servir (incoatiu) (326)
porti	perdi	senti		serveixi
portis	perdis	sentis		serveixis
porti	perdi	senti		serveixi
portem	perdem	sentim		servim
porteu	perdeu	sentiu		serviu
portin	perdin	sentin		serveixin

A peu de pagina de cada una de les flexions hi ha notes aclaratòries referides a la variació diatòpica, que he inclòs correlativament a cadascu dels verbs: 'portar' "(dialectales o literarias no barcelonesas): 1 - porte, port, 2 - portes, ports, 3 - porte, ports, 6 - porten." (Badia, 1962: 296); 'perdre' "1 - perda, 2 - perdes, 3 - perda, 4 - perdam, 5 -

perdau, 6 - perden.” (Badia, 1962: 306); ‘sentir’ “1 - senta, 2 - sentes, 3 - senta, 4 - sentam, 5 - sentau, 6 - senten.” (Badia, 1962: 324), i ‘servir’ “1 - servesca, 2 - servesques, 3 - servesca, 6 - servesquen. Además, en valenciano la e > i , y la s > x: 1 - servixca, 2 - servixques, 3 - servixca, 6 - servixquen.” (Badia, 1962: 326).

El diccionari Alcover-Moll (1926-1968)

La ventaja que te esta obra, a banda de l’extensio, es que porta detallada la flexio verbal segons els distints ‘dialectes catalans’ i en molts casos tambe inclou la variacio diafasica, l’antiga o classica, especialment util per al nostre cas. Primer vorem la flexio antiga del present indicatiu (apareix en els verps corresponents), per l’implicacio formal que te per al present de subjuntiu

cantar	caure	sentir	partir
cant	cayc	sent	partesc
cantes	caus	sents	parteixes
canta	cau	sent	parteix
cantam	caem	sentim	partim
cantats cantau	/ caets / caeu	sentits / sentiu	partits / partiu
canten	caen / cauen	senten	parteixen

L’absencia de vocal en la terminacio del primer grup es donava en alguns verps (els que tenien facil diccio) com ‘cantar’ (cant), ‘pensar’ (pens) o mirar (mir) i que “Cap a final de l’edat mitjana, la e es generalitza en valencià i en els altres parlars peninsulars en tots els verbs de la primera conjugació, a diferència dels parlars baleàrics” (AVLI, 2006: 253); pero aço no ocorria en un atres com ‘parlar’ (parle), ‘entrar’ (entre) o ‘comprar’ (compre) (AVLI, 2006: 253), ‘alegrar’,

‘nafrar’, ‘mostrar’, ‘honrar’, ‘acceptar’ perquè estos “prenien sempre la terminacio -e, que en el valencià des del XVè segle ha predominat en la llengua escrita i potser abans en la parlada” (Renat, 1933: 9).

Les formes de 3, en vocal de soport, figuren en la documentacio antiga i valenciana (es un espigoleig del CIVAL i d’uns pocs infinitius; consulta març 2021)

- e diu que anc no li parla de juvent, si eren velyes ne joves [¿jovens?] (1263, Historia de la cultura valenciana I)
- la qual ha treyta e laurada lo dit Guillem Domenech e al cap dels III ans que lex la dita terra forta e quieta al dit Sancho de Belfay, e l'altra terra qui ia troba laurada en Polop (1263, Historia de la cultura valenciana I)
- Rodrigo, capelan, ha l terrat mirador en ses cases, per lo qual terrat mira dinç lo seu reyal [sic] e dinç les sues cases, e à una finestra en la sua cambra per la qual finestra mira e reeb lum (1275, Guillem de Castalla, Martin de Azagra, Guillem Marin, Llibre de la Cort del Justicia de Cocentaina)
- doncs pus lo fur «De crimps» desús al·legat parla indiferentment que tot hom pusca defendre aytal (1295, Llibre de la Cort del Justicia de Cocentaina)
- Mas aquel qui és mut e sort, qui de tot en tot no ou ne parle, no pot fer testament; mas aquel qui tart parle, bé pot fer testament (1329, Furs de Valencia)
- Interrogat si pujaven a molt los dits béns, e dix que no sap, mas no li pensa que pujàs a molt, (1348, Diplomatarium de la Unio del regne —sic— de Valencia)
- E per ço canta santa mare Església: «Cum hora cunctis tercia — Repente mundus intonet (1410, sant Vicent Ferrer, Sermons I)

- axi com quan se canta o lig lo Sant Evangeli e quant lo prevere a la sacra te en ses mans los Precios Cos de Jhesu Christ (1416, Historia de la cultura valenciana II)
- ...

Sense negar que les formes ‘apocopades’ o curtes existixen, l’adicio de la e en 1 apareix pronte, ben pronte, en els verps que segons ells faltava, i per supost, es donà abans en la varietat oral (com casi tots els canvis) (CIVAL, consulta març 2021)

- Aquest perdó fa lo dit don Roíz Martínez per razón car no trobe caso ne testimonis perquè lo dit Michel degués pendre justícia corporal (1269, Martin de Azagra, Llibre de la Cort del Justicia de Cocentaina)
- O gran Pompeyo, no·m sé ab quina guisa parle de tos fets! Car d'una part mire la tua gran e ampla fortuna, la qual ab la sua fortalea se havia ocupades les mars e totes les terres, e d'altra part me recorde que la ruina o destrucció (1395, Antoni Canals, Valeri Maxim)
- Teu sia, donchs, lo crim, que has volgut matar ton hoste. Ja no serà tan gran peccat en mi que yo mate lo meu hoste (1395, Antoni Canals, Valeri Maxim)
- puix la que am ab grat e desgrat mire / torbat me sent, costum passat no·m porta. (1426, Ausias March, Poesies)
- estant emperò per gràcia del meu Senyor Déu Jesucrist en mon bon seny, ferma y éntegra paraula, convocats y pregats los notari y testimonis deius scrits, faç y ordene lo meu codicil del tenor següent: (1479, Codicils de Pedro Navarro del Aragoyen)
- ...

I esta es la conjugacio antiga de subjuntiu (es troba en els verps expressats); sense comprovar en el CIVAL es previsible que, com en

indicatiu, els verps del primer grup... ya portarien vocal de soport en alguns casos

cantar	caure	sentir	partir
cant	cayga / caya / caja / caga ¿[= caja]?	senta	partesca
cants	caygues / cayes/cages	sentes / sintes	partesques
cant	cayga / cayes / caja	senta / sinta	partesca
cantem	cayguem / caygam	sentim / sintam	partam / partim
cantets / canteu	cayguets / caygueu / caygats / caygau	sentiu / sintats / sintau	partats / partau / partiu
canten	cayguen / cayen / cagen	senten / sinten	partesquen

Esta es la flexio moderna que dona per al valencià (la que figura en els infinitius, en el diccionari)

cantar	caure	sentir	partir
cante	caiga	senta / sentca / sentga / sentisca / sentixca	partixca / partisca / partixga
cantes	caigues	sentes / sentques / sentgues / sentisques / sentixques	partixques / partisques / partixgues
cante	caiga senta /	senta / sentca /	partixca /

	sentca / sentga / sentisca /	sentga / sentisca / sentixca	partisca / partixga
canem	caiguem / caigam / caem	sentim / sintam / sentiguem / sentcam / sentquem / sentam / sentigam	partiguem / partigam / partixquem / partixguéssem / partixcam / partixgam
canteu	caiguet / caigau / caeu	sentiu / sintau / sentiguet / sencau / sentquet / sentau / sentigau	partiguet / partigau / partixquet / partixguésseu / partixcau / partixgau
canten	caiguen	senten / sentquen / sentguen / sentisquen / sentixquen	partixquen / partisquen / partixquen

Flexio moderna de 'batre': "[1] bàtega / bàtiga / bata / batca / batixca, [2] bàtegues / bàtigues / bates / batques / batixques, [3] bàtega / bàtiga / bata / batca / batixca, [4] bateguem / batem / batiguéssem / batquem, [5] bateguet / bateu / batiguésseu / batquet, [6] bàteguen / bàtiguen / baten / batquen / batixquen".

6. MES DESCONFIRMACIONS (FALLERS EXPERIMENTALS)

En el paradigma al qual estava adscrit Fornés, en els 80, i dins d'una certa ortodoxia, si be el contingut se n'eixia un poc i tocava un tema tabu per al coneixement establert, dic, en aquells anys no es tenia en conte ni remotissimament lo que pogueren aportar uns altres autors i

mes si eren de la ‘corfa amarga’, dissidents i heretics. Aixina, com he apuntat en la seccio anterior, en alguns autors paradigmatics seus, si haguera espigolat un poc hauria pogut vore que hi ha unes atres possibilitats que l’haurien pogut ajudar en la comprensio del fenomen (Fontelles, 1984: 15)

-ar	-er / -re	-ir (purs)	-ir (incoatius)
-e	-a	-a	-ixca
-es	-es	-es	-ixques
-e	-a	-a	-ixca
-em	-am	-am	-im
-eu	-au	-au	-iu
-en	-en	-en	-ixquen

i que es traduia en les següents formes (entre parentesis va la pagina)

rallar (24)	perdre (92)	sentir (132)	(pur)	partir (incoatiu) (130)
ralle	perga	senta		partixca
ralles	pergues	sentés		partixques
ralle	perga	senta		partixca
rallem	pergam	sentam		partim
ralleu	pergau	sentau		partiu
rallen	perguen	senten		partixquen

i tambe ho hauria trobat en Lo Rat Penat (1976: 79-80), Fontelles, Garcia i Lanuza (1980: 63; 1982, 95-96-97; 1987: 163, 164, 169-170), Puig (1983), Guinot (1987: 103, 118, 119-120, 121, 122). Ademes d’uns atres, fora ya del marc temporal del treball comentat: Castellano (2001) i Arias (2006).

Pero no ho podia vore per dos raons, per dos fenomens sicosocials molt presents en el paradigma que practicava (no en l'actual): l'adamisme epistemologic (fins que no ho diu algu de la meua banda... no existix) i la superbia intel·lectual (despreciar tot lo que diuen uns atres sense conèixer-ho, o si es coneix, no donar-li valor) (Fontelles, 2020: 229-230).

I si no veyia lo 'modern', era encara menys esperable que vera lo 'antic'. Ho dic per Lluís Fullana (1915) que donava (la pagina del text figura entre parentesis)

amar (114)	vencer (114)	collir (134) (pur)	partir (incoatiu) (114)
ame	vença	cullga	partixca
ames	vences	cullgues	partixques
ame	vença	cullga	partixca
amem	vençam / vencem	cullgam	partixcam / partim
ameu	vençau / venceu	cullgau	partixcau / partiu
amen	venen	cullguen	partixquen

7. NOVES CONCORDANCES (QUANTES MES FALLES VEUS... MES PAREGUTS TROBES)

Per a arrematar, reescriuré la comparativa inicial de Fornés, pero tenint en conte les propostes del valencianisme, les antigues i les d'unes atres llengües que poden reforçar la 'tradicionalitat', la concordança i l'extensio de les terminacions valencianes. En valencià figuren les formes antigues (que poden ser identiques o no a les de hui) junt a les convergents 'normalisades' –oficials– i les divergents 'actuals' –no oficials–.

– primer grup

occita (parlar)	1 parle, 2 parles, 3 parle, 4 parlem, 5 parletz, 6 parlen (2)
catala (parlar)	1 parli, 2 parlis, 3 parli, 4 parlem, 5 parleu, 6 parlin
normalisat (valencià) (parlar)	1 parle, 2 parles, 3 parle, 4 parlem, 5 parleu, 6 parlen
valencià (actual) (parlar)	1 parle, 2 parles, 3 parle, 4 parlem, 5 parleu, 6 parlen
valencià (desusat o antic) (dar / donar) (1)	1 don, do, done, 2 dons, dones, 3 don, do, done, 4 dem, donem, 5 dets, deu, donets, doneu, 6 donen
aragones (trobar)	1 trobe, 2 trobes, 3 trobe, 4 trobemos, 5 trobéz, 6 troben (Nagore, 1982: 82)
gallec (andar)	1 ande, 2 andes, 3 ande, 4 andemos, 5 andedes, 6 anden
portugues (cantar)	1 cante, 2 cantes, 3 cante, 4 cantemos, 5 canteis, 6 cantem (Cegalla, 2000: 195)
asturia (falar = parlar)	1 fale, 2 fales - falas, 3 fale, 4 falemos, 5 faléis, 6 falen - falan (ALIA, 2001: 191)
castella (hablar)	1 hable, 2 hables, 3 hable, 4 hablemos, 5 habléis, 6 hablen
italia (lodare = lloar)	1 che io lodi, 2 che tu lodi, 3 che egli lodi, 4 che noi lodiamo, 5 che voi lodiate, 6 che essi lodino (Battaglia, 1974: 99)

– segon grup

occita (batre)	1 bata, 2 batas, 3 bata, 4 batam, 5 batatz, 6 batan (forma clàssica)
catala (batre)	1 bati, 2 batis, 3 bati, 4 batem, 5 bateu, 6 batin

normalisat (valencià) (batre)	1 bata, 2 bates, 3 bata, 4 batem, 5 bateu, 6 baten
valencià (actual) (batre)	1 bata, 2 bates, 3 bata, 4 batam, 5 batau, 6 baten
valencià (desusat o antic) (vore) (1)	1 veja, veia, vega, 2 veges, veies, 3 veja, veia, vega, 4 vejам, veiam, vegam, vegem, 5 vejats, vejau, veïats, veïau, vegats, vegets, vegeu, 6 vegen, veien, veguen (3)
aragones (meter)	1 meta, 2 metas, 3 meta, 4 metamos, 5 metáz, 6 metan (Nagore, 1982: 82)
gallec (ter = tindre)	1 teña, 2 teñas, 3 teña, 4 teñamos, 5 teñades, 6 teñan
portugues (bater)	1 bata, 2 batas, 3 bata, 4 batamos, 5 batais, 6 batam (Cegalla, 2000: 198)
asturia (llamber = llepar)	1 llamba, 2 llambas, 3 llamba, 4 llambamos, 5 llambáis, 6 llamban (ALIA, 2001: 192)
castella (temer)	1 tema, 2 temas, 3 tema, 4 temamos, 5 temáis, 6 teman
italia (temere)	1 che io tema, 2 che tu tema, 3 che egli tema, 4 che noi temiamo, 5 che voi temiate, 6 che essi temano (Battaglia, 1974: 115)

– tercer grup (pur)

occita (legir)	1 lièja, 2 lièjas, 3 lièja, 4 liejam, 5 liejatz, 6 lièjan (forma clàssica)
catala (llegir) (incoatiu)	1 llegeixi, 2 llegeixis, 3 llegeixi, 4 llegim, 5 llegiu, 6 llegeixin
normalisat (valencià) (llegir)	1 llija, 2 lliges, 3 llija, 4 llegim, 5 llegiu, 6 lligen
valencià (actual)	1 lligga, 2 lliggues, 3 lligga, 4 lliggam - llegim, 5

(llegir)	lleggau - llegiu, 6 lliguen
valencià (desusat o antic) (morir) (1)	1 muyra, 2 muyres, 3 muyra, 4 muyram, 5 muyrats, muyrau, 6 muyren

– tercer grup (pur)

occita (sentir)	1 senta, 2 sentas, 3 senta, 4 sentam, 5 sentatz, 6 sentan
catala (sentir)	1 senti, 2 sentis, 3 senti, 4 sentim, 5 sentiú, 6 sentin
normalisat (valencià) (sentir)	1 senta, 2 sentes, 3 senta, 4 sentim, 5 sentiú, 6 senten
valencià (actual) (sentir)	1 senta, 2 sentes, 3 senta, 4 sentam, 5 sentau, 6 senten
valencià (desusat o antic) (sentir) (1)	1 senta, 2 sentes, sintes, 3 senta, sinta, 4 sentim, sintam, 5 sentiú, sintats, sintau, 6 senten, sinten
aragones (adubir = alcançar)	1 aduba, 2 adubas, 3 aduba, 4 adubamos, 5 adubáz, 6 aduban (Nagore, 1982: 82)
gallec (partir)	1 parta, 2 patas, 3 parta, 4 partamos, 5 partades, 6 partan
portugues (partir)	1 parta, 2 partas, 3 parta, 4 partamos, 5 partáis, 6 partam (Cegalla, 2000: 200)
asturia (apurir = aportar)	1 apurra, 2 apurras, 3 apurra, 4 apurramos, 5 apurráis, 6 apurran (ALIA, 2001: 193)
castella (partir)	1 parta, 2 partas, 3 parta, 4 partamos, 5 partáis, 6 partan
italia (servire) (pur)	1 che io serva, 2 che tu serva, 3 che egli serva, 4 che noi serviamo, 5 che voi serviate, 6 che essi servano (Battaglia, 1974: 123)

– tercer grup (incoatiu)

occita (florir)	1 florisca, 2 floriscas, 3 florisca, 4 floriscam, 5 floriscatz, 6 floriscan
catala (florir)	1 floreixi, 2 floreixis, 3 floreixi, 4 florim, 5 floriu, 6 floreixin
normalisat (valencià) (florir)	1 florisca, 2 florisques, 3 florisca, 4 florim, 5 floriu, 6 florisquen
valencià (florir)	1 florixca, 2 florixques, 3 florixca, 4 florim, 5 floriu, 6 florixquen
valencià (desusat o antic) (partir) (1)	1 partesca, 2 partesques, 3 partesca, 4 partam, partim, 5 partats, partau, partiu, 6 partesquen (4)
italia (capire = entendre) (5)	1 che io capisco, 2 che tu capisca, 3 che egli capisca, 4 che noi capiamo, 5 che voi capiate, 6 che essi capiscano (Battaglia, 1974: 124)

NOTES

(1) La flexio antiga de ‘dar’, ‘donar’, ‘vore’, ‘morir’, ‘sentir’ i ‘partir’ es la que figura en Alcover, en el diccionari.

(2) Per a la flexio occitana, valen totes les observacions fetes en l’apartat 3.

(3) La variació primitiva j / i / g en “1 veja, veia, vega”, “4 vejам, veiam, vegam, vegem”... probablement es formal, en tots els casos representa una palatal africada sonora.

(4) Aci s’haurien d’afegir les formes 4 ‘partiscam’, ‘partisчam’, 5 ‘partiscats’... documentades en l’apartat 4.

(5) La major part dels verps italians acabats en -ire son incoatius (n’hi ha pocs purs) i alguns tenen les dos formes com ‘aborrire’ (aborro, aborrisco), ‘apparire’ (appaio, apparisco), ‘applaudire’ (applaudo, applaudisco), ‘bollire’, ‘nutrire’, ‘mentire’, ‘sorbire’, ‘tossire’... (Battaglia, 1974: 124).

8. DIS-ME D'A ÓN BEUS... I TE DIRE LO QUE TROBARAS (SEGONS ELS DINERS, LA FALLA)

Crec que ha quedat prou clar que moltes vegades els resultats depenen de les fonts i esta es una d'elles. Ha passat i passa en la comprensió de la pandèmia de covid-19 (2020-2021), segons atengues o seguixques determinats mijos escrits i electronics, experts i opinadors de dretes o conspiranoics, o confies en fonts formalment mes fidedignes (biolecs, epidemiolecs, virolecs...).

La majoria de les persones evolucionem conforme passen els anys, per a be i per a mal. Quan u te 'aspiracions' científiques lo mes habitual es coneixer mes, ampliar els coneiximents, ser mes prudent, saber que les coses no son –moltes voltes– blanques o negres.

Tot aço ho dic perque Fornés, en 1988, com yo, teniem unes llimitacions ideològiques i epistemològiques, pero ben segur que ara son un poc distintes. Al principi te refies de lo que hi ha, del saber establert, de lo que circula (llibres 'oficials', manuals o de text), pero sempre sempre es bo mirar a l'adversari, a l'oponent, al discrepant, perque alguna llumeneta te pot fer, algun matis te pot aportar, algun coneixement pot tindre...

Si en aquell moment, es un impossible temporal perque no podem tornar arrere (contrafactic), no s'haguera fiat de Valor tal volta hauria tret unes atres conclusions. I l'intent de millorar i d'ampliar la mirada es sempre molt positiu. Trobe que hauria constatat que hi ha una coincidència mes extensa entre les formes (no normatives o condenades) valencianes i unes atres varietats romaniques (front a les normatives i/o catalanes), es dir, que els valencians, esta vegada, nos situem en un 'mon idiomatic' mes ample. Esta es una manera de vores les coses, n'hi ha mes, distintes i discrepants.

No tota la ciencia es 'experimental', pero determinades classes de text (com es un ensaig o un manual) tenen unes superestructures canoniques minimas (Van Dijk: 1983: 141-173) i han de complir una serie de requisits per a ser acceptats; en el cas de la mostra ha de ser

representativa, ha de ser ampla i ha de ser diversa. Aixina, l'explicacio que dona Fornés es mes 'parcial', front a la que done yo que es mes 'comprensiva'. Per aço, el treball hauria pogut ser rebujat o criticat per la debilitat de les fonts (n'eren molt poques i n'hi havia disponibles prou mes, no totes les que tenim ara), cosa que no ocorregue i s'optà per la censura, per l'omissio, en una argumentacio peregrina com que l'anàlisi realisat nomes era un esbos –podien tindre rao– d'una qüestio capital i significativa... motiu pel qual, inclus sent una aproximacio breu, l'haurien d'haver publicat, per a obrir boca i si ad algu li abellia profundisar, millor ¿no?

9. EL FINAL (LA 'CREMÀ')

En qualsevol investigacio l'amplitud de la mostra deriva en problemes de representacio i generalisacio dels resultats (estan els utils estudis de casos unics, pero no permeten generalisar). Est es un eixemple tipic. Si consultes una determinada bibliografia ix lo que ix.

Hi ha ocasions que tindre una bona mostra es dificil o impossible, no era tampoc el cas. Pero no hi ha mala fe en la consulta, hi ha exces de confiança en que les obres triades son 'representatives', i aci es a on falla l'estudi. L'autor valencià seleccionat com a 'autoritat' (Enric Valor) no era fiable, perque era previsible la 'resposta' (per a mi, no per ad ell, provablement), les seues preferencies en un model idiomatic concret: convergent i poc discrepant.

¿Qué he fet yo? He optat per un recurs molt senzill: eixamplar la mostra i la visio (hi ha unes atres llengües). El resultat es llaugerament distint. I aixina es fa la ciencia, en errors i encerts...

Bibliografia

ACADEMIA DE LA LINGUA ASTURIANA (20013), Gramática de la Llingua Asturiana, Uviéu, edicio propia (citada ALIA).

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006), Gramàtica normativa valenciana, Valencia, edicio propia (citada AVLl).

ALCOVER, Antoni Maria (1929-1933), La flexió verbal en els dialectes catalans, Barcelona, Publicacions de l'Oficina Romànica. (Prolec i sistematissacio de "Francesch de B. Moll").

ALCOVER, Antoni Maria i **MOLL**, Francesc de Borja (1926-1968), Diccionari català-valencià-balear, (10 volums), Palma de Mallorca, Moll. Es pot consultar en linea en <https://dcvb.iec.cat/>

APPLE, Michael W. (1996), El conocimiento oficial. La educación democrática en una era conservadora, Barcelona, Paidós.

ARIAS, Juli Amadeu (2006), Els verps en llengua valenciana i la seua flexió, Valencia, Real Acadèmia de Cultura Valenciana.

BADIA, Antoni Maria (1975), Gramática catalana (dos volums), Madrit, Gredos.

BARBERÀ, Joan et alii (1979a [1983]), Curs de gramàtica normativa. Per a ús dels valencians. Grau elemental, Valencia, Institut de Ciències de l'Educació / Universitat de València.

— (1979b), Curs de gramàtica normativa. Per a ús dels valencians. Grau mitjà, Valencia, Institut de Ciències de l'Educació / Universitat de València.

— (1980), Curs de gramàtica normativa. Per a ús dels valencians. Grau superior, Valencia, Institut de Ciències de l'Educació / Universitat de València.

BARNES, Barry (1987), Sobre ciencia, Barcelona, Labor.

BATTAGLIA, Giovanni (1974), Grammatica italiana, Roma, Bonacci.

BELLO, Vicent (1988), La pesta blava, Valencia, 3i4.

BERGER, Peter i **LUCKMAN**, Thomas (1968 [1984, septima reimpressio), La construcción social de la realidad, Buenos Aires / Madrit, Amorrortu-Murguia.

BONET, Sebastià (2000), Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle XX, Valencia, Universitat de València.

CASTELLANO, Miquel (2001), La conjugació verbal valenciana. Diccionari dels verbs en llengua valenciana, Valencia, Accio Bibliografica Valenciana.

CEGALLA, Domingo Paschoal (200040), Novíssima gramática da língua portuguesa, São Paulo, Editora Nacional.

CHALMERS, Alan (1992), La ciencia y cómo se elabora, Madrid, Siglo XXI.

DERRIGRAND, Robert i **GROSCLAUDE**, Michel (1976), Grammaire abrégée du gascon, Pau, Per Noste.

ECHEVERRÍA, Javier (1995), Filosofía de la Ciencia, Madrid, Akal.

FERRER, Francesc (1994), Gramàtica valenciana, Valencia, Denes.

FONTELLES, Antoni (1984), La flexió verbal en la llengua valenciana, Valencia, Lo Rat Penat.

— (1998 [1996]), «El conjunt occitano-romanic: implicacions socials, polítiques i culturals», en Actes du Ve Congrès International de l'Association Internationale d'Études Occitanes / Toulouse à la croisée des cultures, (edició de Gourc, J. i Pic, F.), Pau, Association Internationale d'Études Occitans, vol. II, pp. 725-737.

— (2020), El genuïnisme i l'autoodi. Ideologia en el conflicte idiomàtic valencià, Castello, Mosseguello.

FONTELLES, Antoni, **GARCIA**, Laura i **LANUZA**, Joaquim (1980), Gramàtica de la llengua valenciana. Nivell elemental, Valencia, Paraval.

— (19822), Gramàtica de la llengua valenciana. Nivell elemental, Valencia, Lo Rat Penat / Academia de Cultura Valenciana.

— (1987), Gramàtica de la llengua valenciana, Valencia, Lo Rat Penat / Academia de Cultura Valenciana.

FORNÉS, Lluís (2018), «Occitans a València», en Paraula d'Òc, num. 17, Valencia, Centre Internacional de Recerca i Documentació Científica d'Òc, pp. 71-88, (treball de 1988, edició electrònica) en

<https://oc-valencia.org/wp-content/uploads/2020/05/Parauladoc17.pdf>

FULLANA, Lluís (1915 [1978]), Gramática elemental de la lengua valenciana, Valencia, Centre de Cultura Valenciana (edició facsimil, Valencia, Grup d'Accio Valencianista).

GENERALITAT VALENCIANA (1995), Els verbs valencians, Valencia, Bromera / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Generalitat Valenciana.

GIMENO, Manuel (2019), Valencia: llengua i patria. Veritats històriques del conflicte identitari, Castello, Mosseguello.

GUINOT, Josep Maria (1987), Gramàtica normativa de la llengua valenciana, Valencia, Lo Rat Penat.

IRANZO, Juan Manuel i **BLANCO**, José Rubén (1999), Sociología del conocimiento científico, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas / Universidad Pública de Navarra.

KUHN, Thomas (1990 [1962]), La estructura de las revoluciones científicas, Madrid, Fondo de Cultura Económica.

LATOUR, Bruno (1992), Ciencia en acción, Barcelona, Labor.

LO RAT PENAT (1976), Gramàtica de la llengua valenciana, Valencia, Cursos de Llengua i Literatura Valencianes.

MARTÍNEZ, Jerónimo (1980), Ciencia y dogmatismo, Madrid, Cátedra.

MASIA, Jesu (2021), El conflicte identitari valencià. I Del valencianisme de preguerra fins a la comunitat catalànica, Valencia, INEV.

MEDAWAR, Peter (1997), El extraño caso de los ratones moteados y otros ensayos sobre ciencia, Barcelona, Drakontos / Crítica.

MERTON, Robert K. (1977), La sociología de la ciencia 1, Madrid, Alianza.

MORENO, Montserrat, **SASTRE**, Genoveva i **MAGALI**, Aurora Leal (1998), Cambio y conocimiento. Los modelos organizadores en la construcción del conocimiento, Barcelona, Paidós.

MORIN, Edgar (19952), Introducción al pensament complejo, Barcelona, Gedisa.

NAGORE, Francho (1982), Gramática de la lengua aragonesa, Zaragoza, Librería General.

OGBURN, William Fielding (1993 [1979]), «Inmovilidad y persistencia en la sociedad», en Nisbet, Robert et alii, Cambio social, Madrid, Alianza Editorial, pp. 52-74.

PUIG, Ricart (1983), La conjugació verbal valenciana, Valencia, edició propia. (Encara que en el text figure quinta edició, no es exacte, puix la mencionada com a primera, en 1971, es un error perquè es inexistent, per tant, seria la quarta).

RÁBADE, Sergio (1995), Teoría del conocimiento, Madrid, Akal.

RENAT, Guillem (1933), La conjugació dels verps en valencià, Castello de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura. (Guillem Renat i Ferris es el seudonim de Josep Giner Marco).

RIGOSTA, Joan (1981), Parli occitan. Edicion lengadociana, s. II., Escòla Occitana d'Estiu.

SALVADOR, Carles (1951), Lliçons de gramàtica valenciana amb exercicis pràctics, Valencia, Lletres Valencianes.

— (1957), Parleu bé! Notes lingüístiques (Obra pòstuma), Valencia, Sicània. (Prolec de Sofia Salvador i epilec de Josep Giner).

— (19593), Gramàtica valenciana amb exercicis pràctics, Valencia, Lo Rat Penat. (Revisada per la Seccio de Filologia de Lo Rat Penat).

SALVAT, Josèp (19784 [1928]), Gramatica occitana, Toulouse, s. e. (Edició a carrec d'Ernèst Negre).

SUTHERLAND, Stuart (1996), Irracionalidad. El enemigo interior, Madrid, Alianza.

VALOR, Enric (1971), Millorem el llenguatge, Valencia, Gorg.

— (19792), Curs mitjà de gramàtica catalana (especialment referida al País Valencià), Valencia, 3i4.

— (1983), La flexió verbal, Valencia, 3i4.

VAN DIJK, Teun A. (1983), La ciencia del texto, Barcelona, Paidós.

VARELA, Francisco J. (1998), Conocer, Barcelona, Gedisa.

MOSATROS ELS VALENCIANS I VALENCIANES

(16 desembre 2020-25 abril 2021)
Lluís **FORNÉS**. Ed. CIRD'OC-València, 2020.

INTRODUCCIÓ

Qui perd identitat perd dignitat.

“Com que ser valencians és experimentat com a insuficient, i com que aquesta insuficiència ens condueix a la dissolució en la <<superior identitat>> espanyola, l'única defensa eficaç (...) serà proveir-nos d'un ésser suficient que siga alhora valencià i més que valencià, propi però més potent i més ampli, i que assegure una identitat diferent de la castellanoespanyola però d'igual rang i <<categoria>>. El remei és ser catalans”.
MIRA, J.F. (Sobre la nació dels valencians, 1977:50)

1

Dels valencians es diu que som un poble sense identitat. L'explicació del per qué es troba en la cita de J.F.Mira. Cita que be podria dur el títol de “Nosaltres els alienats”, que algú podria interpretar com una agressió o un insult, pero no és ni una cosa ni l'altra; és, simplement, una definició objectiva que mostra l'autoodi dels que renunciem a ser com són, fet que recorda la malaltia tràgica de Michael Jackson, el negre que volia ser blanc. Alienació i autoodi. Jackson va arribar mai a ser blanc? Qui pregunta ja respon.

Viure alienat és viure en una realitat paral·lela, en comptes de viure en la pròpia. I això és lo que li va passar –i li passa- a aquella classe intel·lectual que va començar la casa per la teulada: A partir de predicar les bondats d'una cultura i una llengua alienes van intentar un

nacionalisme que basat en alienacions, mos ha conduït, lògicament, a la despersonalizació. Eixe, i no cap altre, és el motiu de la manca d'identitat del poble valencià.

I, no només a ser víctima d' aquella pèrdua; també és altament lesiva la decisió d'aquells personatges perquè du aparellada la humiliació al poble valencià en conjunt, en general, –exceptuats els alienats, clar, que són una classe a part- perquè, si es va entregar el ‘ser’ a un altre és perquè, prèviament, s’havia entregat –*gratis et amore*- la llengua i la cultura. O, més que entregar-la, s’havien agenollat davant de les propostes ignominioses dels secessionistes alienadors: la burgesia catalana noucentista. Per això, els valencians i valencianes actuals, no tenim –teòricament- ni llengua valenciana ni Sigle d’Or Valencià, ni... etc.

Només ells, els sabuts universitaris dels anys 60-70 sabien que eren catalans i que això era millor (Per a qui? Per a què? Però, mira per a on, la resta de valencians i valencianes no ho sabien. Ho definix be Josep Guia en una entrevista que li va fer Abelard Muñoz per al Diari La veu, el 29 d’abril de 2013. Diu Guia: “Tot i que és cert que la Batalla de València la vam perdre al carrer, a la Universitat i les aules la vam guanyar. La nostra gran tragèdia va ser la deserció del PSOE pel que feia a les llibertats nacionals...”.

2

Mosatros, en canvi, ni tenim por de ser valencians ni de fer *l'aggiornamento* que calga en l'ús de la nostra llengua de cada dia, reivindicant aixina els nostres drets com a poble, a partir de les evidències científiques. Per això, en esta introducció és fonamental també dir que la idea de fer normal l'ús del pronom ‘mosatros’ obri una porta nova a la també novedosa proposta feminista de la sororitat: Seguint la pauta occitana, que diferencia, de forma natural, “vosautres los òmes”, “vosautres las femnas”, el pronom ‘mosatros’ té -si es vol usar- femení; mosatros, els hòmens; mosatres les dones. A disposició vostra, amigues feministes, queda la proposta; vosatres, les dones,

teniu la paraula i la possibilitat de seguir innovant. O no. Podeu al·legar que no té tradició ni literària ni popular, i és cert, -està acabat de crear- pero la 'sororitat', tampoc no en té.

I 3

Sí: del poble valencià es diu que no té identitat, i, si no recuperem el nom Llengua Valenciana no en tindrem mai, per qué?

3.a) Perque, després de la civilització trobadoresca -a la qual pertanyem de ple dret, des de les composicions del rei Pere lo Gran, a les de Jordi de Sant Jordi i Ausiàs March, etc- la Llengua Valenciana va ser la creadora del nostre gloriós Sigle d'Or, i, en aquell moment esplèndid van batejar la llengua i, els nostres clàssics, li van posar el nom de Llengua Valenciana.

3.b) Perque mosatros, valencians i valencianes del sigle XXI, tenim l'obligació de recuperar la que és nostra -la Llengua Valenciana- i tot lo que representa; i d'ajudar, aixina, a crear l'autoestima que mos durà a recuperar la identitat valenciana que, si diuen que no tenim, no és per culpa nostra, no: Eixa pèrdua d'identitat té responsables i culpables.

3.c) Perque la pregunta: La llengua de valencians i catalans és la mateixa? És una trampa. El sistema lingüístic sí que és el mateix, el que ve de la històrica i prestigiosa Llengua d'Oc, pero, actualment, les modalitats són diferents. Tots som conscients del fet d'estar parlant amb un valencià o amb un català, un mallorquí, etc. perque parlem modalitats distintes i cada una té les seues característiques i peculiaritats. I cal subratllar que el sistema lingüístic no és exclusiu de valencians i catalans també ho és -encara que la filologia catalanista vullga amagar-ho- de gascons, provençals, llenguadocians, etc. Allò que es nomenava Llengua Llimosina. Pero el gran Sigle d'Or és nostre, valencià, i el va fer la Llengua Valenciana, fet que el secessionisme català, que va tallar en dos la llengua històrica, no ha respectat mai.

4.c) I, finalment, perque "Qui té la llengua té la clau". I els valencians i valencianes actuals la volem, la clau és, i ha de ser, nostra: la Llengua Valenciana.

Mosatros els valencians i valencianes és un llibre recopilatori de la major part dels treballs que he escrit durant una bona part de la meua vida. Tots responen a una forma nova d'enfocar els problemes sociolingüístics valencians. Més que nova, novedosa perquè té les arrels en la Renaixença i en la concepció lingüística global de Constantí Llombart, la qual vista des de l'actualitat, aporta la idea subtilment amagada del secessionisme catalanista que, amb l'excusa de modernitzar la llengua (sense nom) volia, realment, fer desaparèixer qualsevol nom històric per a convertir-la en la llengua catalana-no-occitana-no-valenciana: catalana; la qual estava cridada a ser la base de la gran Catalunya (tímidament anomenada ppcc). Descobrir eixa trampa és la novetat que aporta tota una vida d'escriure intentant evidenciar la fal·làcia secessionista, i a favor del Consens Valencià, que l'aclariment d'aquella trampa pot propiciar i aconseguir.

El volum, editat per l'associació CIRD'OC, el desembre 2020 consta de 516 pàgines. En general, la proposta del llibre, com la de la Tesi Doctoral *El Pensament panoccitanista 1904-2004*, (Lluís Fornés, UV desembre 2004) és presentar el nou paradigma per a la investigació científica, que diferix i complementa els dos anteriors que van dur a la Batalla de València: el catalanista i el mossarabista, ambdós secessionistes; un, el de Pompeu Fabra, que és conscient de la globalitat lingüística i la vol tallar en dos i propugna una llengua catalana-no-occitana; l'atre, el de Lluís Fullana, que no és conscient de la globalitat lingüística, i vol una llengua valenciana diferent i diferenciada de la catalana.

Hem dit dalt que el nostre paradigma 'complementa', cosa que vol dir que si un es dedicava a la llengua catalana i l'atre, a la llengua valenciana, el nostre, més ample i més europeu, propon investigar la llengua valenciana, o la modalitat lingüística valenciana, junt amb totes les modalitats de la resta del diasistema: la mallorquina, la catalana, la gascona, la provençal, la llenguadociana, etc. Allò que es coneix com

l'espai cultural de la històrica Llengua d'Òc. Ací tots són bons perquè tots són nostres. És a dir que el nostre paradigma no resta sinó que suma. I ja se sap que sumar multiplica.

Mosatros els valencians i valencianes és el número 6 de la col·lecció Després de la Batalla. En la portada apareixen les dos figures, aparentment, irreconciliables de Joan Fuster i Xavier Casp que, probablement eren irreconciliables perquè ni un ni altre es va situar mai en l'espai, lingüístic i cultural complet, que sí que coneixia, i propugnava, el genial Constantí Llombart, pare de la Renaixença valenciana: de Garait -al nord de Llemotges- a Guardamar, al sud d'Alacant. I, de tal mancança en els dos líders, tal gran brega que arriba a l'actualitat sense haver-se resolt definitivament encara.

UN PROLOGUISTA DE LUXE

El pròleg és del periodista, exdirector de Levante-EMV Ferran Belda. El contingut són diversos articles, alguns d'investigació, però la major part periodístics, publicats en l'esmentat diari. Ferran Belda no va tindre por de publicar tots els treballs, i, damunt, ara manifesta estar content i diu que:

“els articulistes ocasionals són avorridament monotemàtics. No és el cas de Fornés, com podrà apreciar el lector. Fornés ha abordat una gran varietat de qüestions. Li ha dit el que creia que li havia de dir a molta gent. I ningú ha gosat portar-li la contrària –done fe- ni xiular-li, com al Sifoner al Principal. La qual cosa parla a bastament del respecte que generen els seus articles i de la por que infundix la seua esmolada ploma”.

MOSATROS (NOSOTROS, NOSALTRES) I LA DEMOCRÀCIA.

Mosatros, els valencians i valencianes actuals, no escrivim mai –no podem escriure- el pronom col·lectiu que, majoritàriament, mos identifica. I, ho dic tenint en compte que per les comarques del nord

de Castelló, predomina el 'natros' apocopació de 'nosatros', que també es sol usar en algun lloc, probablement per influència del castellà, nosotros. Al meu modest entendre, 'mosatros' és una creació exclusivament valenciana a partir del pronom 'mos' que usem majoritàriament els valencians, pero també en la Ribagorça, en les Illes Balears, en bona part de Catalunya i en el gascó de Coserans, i en el de la Vall d'Aran, a on és normatiu. En algunes modalitats lingüístiques castellanes també el trobem. Insistixc, el 'mos'. El 'mosatros' –ho repetixc- és una creació exclusivament valenciana i d'ús majoritari, acceptat, usat, majoritàriament pels parlants, els usuaris lleials de la llengua valenciana. Una forma semblant –un al.lomorf- pero d'ús molt minoritari "mosotros" la trobem en les comunitats veïnes d'Aragó i Andalusia. Un enclau està en el centre de Terol, en la frontera amb Saragossa; i l'atre en Còrdova, frontera amb Jaén.

Si la proposta fa èmfasi en la influència gascona com a principal és perque durant molts sigles els gascons –senyors benestants o simples treballadors- han vingut a poblar les terres valencianes, segons es demostra en diversos estudis. Diversos pero no suficients. Ningú mos ha explicat mai encara que els valencians, al primer mes de l'any, en llatí *lanuarii*, el pronunciem 'giner'; i al fet d'engolir aliments *manducare* li diguem 'minjar'; i al *saeculum* li diguem sigle, sense respectar la 'a' etimològica, que la normativa catalana mana escriure en 'e'. I això ho fem exactament igual que els gascons. I a allò que els catalans li diuen 'llombrígol' i els occitans 'vedihl' o 'embonilh' els valencians i els gascons li diguem 'melic'. Com s'explica això?

El sigle XVIII -que és quan naix la forma escrita 'mosatros' i les peculiaritats que acabem de vore dalt- té una importància especial per a l'economia valenciana. La nostra economia comença a ser impulsada per famílies benestants occitanes i, amb una gran força pels gascons. Els Morand, procedents de Gascunya i instal.lats a Dénia, van ser la família probablement més rica; van produir la dita popular "Eres més ric que Morand". També van formar part d'aquell impuls econòmic algunes famílies andaluses. I són evidents les nostres

relacions amb l'Aragó. Per tant, La suma de possibles influències queda aportada ací, per a estudis posteriors del pronom 'mosatros'.

Coincidint o no amb diverses modalitats lingüístiques romàniques, la qüestió certa absolutament és que afirmar-se col·lectivament amb el pronom exclusivament valencià, mosatros, és, sense dubte, la forma més clara d'identificar una persona valenciana. Dit d'una altra manera: mentre l'al·lomorfe 'mosotros' és dialectal i minoritari en regions veïnes, el 'mosatros' valencià és d'ús majoritari, i, segur que algú gosaria dir, nacional. I els valencians que no el solen usar habitualment –els del natros- no els sona estrany, per no dir que el senten, també com propi. I ho afirmo per l'experiència de relacions que tinc amb les comarques del nord, entusiastes organitzadors anuals de la Dictada Occitana. Allí tenen el 'natros' com a propi, però no exclusiu, perquè el natros també s'usa en el català occidental. Exclusiu, d'ús habitual exclusivament valencià, només és el pronom 'mosatros'. ¿Per què tenim vergonya d'escriure'l? ¿Per què no hi ha cap de gramàtica –ni de les que usa l'AVL i les universitats ni de la RACV, és a dir ni catalanistes ni blaveros- que el prescriuen?

El pronom 'mosatros' apareix escrit per primera volta l'any 1769 en la *Rondalla de rondalles* de Lluís Galiana. Subratlle i faig èmfasi: ¿Per què, si en l'actualitat, és d'ús majoritari, no el prescriuen les gramàtiques valencianes? O, dit d'una altra manera: Per què està proscrit de l'escriptura el pronom valencià que més nos identifica? ¿Quina força pot tindre un poble que no pot ni afirmar-se com a col·lectivitat humana amb naturalitat? ¿D'a on ha de traure les energies socials, el poble valencià, si -repetisc- no existix perquè no se sent com a col·lectivitat humana? I no existix perquè alguns lingüistes, o lingüístico-polítics, des dels seus despatxos de moqueta, van decidir que 'mosatros no existim'. I, per a existir, nos hem d'expressar amb el pronom castellà "nosotros los valencianos" o amb un arcaisme compartit normativament –forçosament- amb els veïns del nord, amb una finalitat subreptíciament marcada en el projecte secessionista de la llengua. I, evidentment, eixos lingüistes-polítics, al meu modest

entendre, ni tenen raó ni van ser suficientment honests en bastir el seu projecte.

Nosaltres els catalans (dels ppcc, clar) és una opció política (que a mi no em desagrada, si es plantejara amb el rigor polític i científic necessari) però, als valencians i valencianes no se mos ha plantejat mai correctament, segons les regles de la democràcia, ni tampoc, segons les regles de la ciència. ¿Vostés recorden aquella època que mos bombardejaven amb la consigna: “El nom científic de la llengua dels valencians és llengua catalana”? Fins que algú va dir allò de “No facen més el ridícul: És pot dir que el nom científic d’una cadira és cadira? Seria ben risible; doncs en el cas de la llengua, també. I, si no ha estat ben plantejat, ni des del punt de vista democràtic ni científic, és, sense dubte, una imposició intolerable, pertorbadora dels sentiments i comportaments de la societat valenciana, i absolutament rebutjable, per ser invasora de competències diverses. I si algú vol que existisca tal opció, que la plantege democràticament perquè l’afirmació “la llengua dels valencians és la catalana” és una afirmació falsa, des del punt de vista científic. I, és més, l’afirmació és política; darrere d’ella es troba el projecte d’independència dels ppcc que ningú ha consultat mai, democràticament, als ppcc (?). Una follia intolerable.

MOSATROS ELS VALENCIANS. NOSALTRES ELS CATALANS

Sigle XV. Quan sant Vicent Ferrer i els clàssics valencians usaven el nom llengua valenciana, creat pel nostre Sigle d’Or, la resta de literats de l’àmbit lingüístic sudpirinenc també escrivien en llengua valenciana i imitaven les formes nostres. Llavors el pronom amb que s’identificaven era ‘nosaltres’, cert; ‘nosautres’ en la resta del domini lingüístic del nord .

Sigle XVIII. En un procés d’evolució natural, els usuaris lleials de la llengua valenciana comencen a usar el pronom ‘mosatros’ que va convertint en arcaisme el clàssic ‘nosaltres’. El mateix sigle es produeixen diferents canvis lingüístics que els departaments de filologia

de les universitats valencianes no estudien, ni volen estudiar. Tenen por? Òc, cert.

Sigle XX. Ja no “en un procés d’evolució natural” sinó a causa d’un projecte polític que s’inventà la burgesia noucentista catalana, amb la idea d’independitzar Catalunya –i se supon que els ppcc- d’Espanya, el novedós pronom ‘mosatros’ quedarà proscrit de la normalització lingüística catalana i es recuperarà l’arcaisme ‘nosaltres’, amb l’excusa de modernitzar la llengua. Excusa que servix també per a suplantar les formes valencianes per les catalanes, considerades més correctes pels sabuts. I d’eixa manera vorem com els usos tradicionals valencians van desapareixent auspiciats per l’Alienació Elitista. En l’absurd i megalòman procés de voler convertir els valencians en catalans trobem que: ‘Mosatros’, que és la forma normal i majoritària, es convertix en ‘nosaltres’, ‘la meua’ va convertint-se en ‘la meva’; ‘hòmens i jóvens’ en ‘homes i joves’, etc, de manera subreptícia i inclement.

A voltes, la ignorància o la mala fe, fan que a les formes valencianes se les acuse de castellanitzades quan no és veritat. Posaré només un exemple. *Este, esta, estos, estes*, el nostre sistema de demostratius – que, fent una mirada retrospectiva, podem dir que ja usaven els clàssics- en l’actualitat és usat en diversos llocs del nostre domini lingüístic. Com ara: *este, esta, estes, estas* és usat pels gascons de l’Alta Bigorra i també pels aragonesos de la Baixa Ribagorça. O siga que no és gens, en absolut, un castellanisme; que s’ho lleven del cap els puristes i els alienats, que no tenen en compte la visió científica que oferix l’estudi de tot el diasistema occitano-romà.

I és important, descobrir el procés: pendre’n consciència i decidir si volem “ser com som” o necessitem “ser com són”, pero per decisió pròpia i no per inducció aliena –i alienant- com està passant en l’actualitat.

Darrere de la pronunciació d’un “Mosatros” es troba una persona, i una família –perque eixa pronom és natural, no ensenyat- que són usuaris lleials de la llengua valenciana, fet que hem de valorar

correctament, i això vol dir: molt positivament. I sabem ben cert que si algú pronuncia ‘mosatros’ estem davant d’una persona que és de gentilici ‘valencià’, ‘valenciana’, ‘valencians’, ‘valencianes’. ¿No podem dir-ho i escriure-ho plens d’orgull? Mos hem de penedir de ser com som i de dir-mos com mos diguem? Per qué hem de renunciar, o, millor dit: perquè mos han fet renunciar, a la nostra identitat col·lectiva? Qui trau benefici dels nostres dèficits i les nostres mancances?

O dominem o mos dominaran. I, si ja mos dominen, hem d’adquirir la consciència necessària i remontar els dèficits, perquè, com va dir el poeta –i cite de memòria-: “Si els valencians som com som, serem; si volem ser com són, no serem”. Primer que res –i contradiguent als pusilànims intel·lectuals dels anys 60/70 del segle passat- hem de posar en valor el fet que: ser valencians i valencianes és prou ser.

Darrere d’un ‘mosatros’ hi ha unes persones que expressa amb naturalitat la seua pertinença a la col·lectivitat valenciana i, al nostre modest entendre, hi ha també la necessitat d’estudiar la llengua científicament en el marc, ample i europeu, del diasistema occitano-romà.

Qué hi ha, en canvi, darrere de l’arcaisme ‘nosaltres’? El projecte polític secessionista, embolcallat de ciència lingüística, dels ppcc. La contraposició es troba en: “Nosaltres els catalans –o dels països catalans”- front a “Mosatros els valencians i valencianes” que comencem el segle XXI amb consciència plena de valencianitat. Que no té perquè anar seguida d’animadversió a ningú -com solen fer algunes opcions valencianistes- pero tampoc, de submissió –com fan unes atres-. Les implicacions són diàfanes: Si usem el ‘mosatros’, decidim. Si usem el ‘nosaltres’, decidEixen).

MOSATROS (MOSATRES), EL LLIBRE DE LA CONCÒRDIA I LA SORORITAT

Algun periodiste ja ha dit, i les mentalitats malinformades els diran, que *Mosatros els valencians i valencianes* és una provocació; pero no, no és cert, en absolut, és, amb seguretat total, el llibre de l'autoestima, de la consciència plena i plenament acceptada, de l'orgull valencià (i de la sororitat, si elles volen). En resum, el Llibre de la Concòrdia. La concòrdia definitiva de tota la societat valenciana, si sabem entendre i majoritàriament adquirim consciència de quins eren els problemes i quines són les solucions: Concòrdia. Resoldre, definitivament, el problema lingüístic dels valencians. Un problema que ja Joan Lerma, quan manava en la Generalitat Valenciana, va dir que estava resolt. I, pocs anys després, Zaplana i Pujol, van crear l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per a resoldre'l (suponc que per segona volta). I com "no hay dos sin tres", com diuen en castellà, ara també està resolt. Segur? Està resolt actualment? Pregunten als polítics si hi ha problemes per qüestions de llengua. Els diran que ni un ni mig ni cap, com sempre. No tenen en compte ni les bregues entre els fallers del capicasal i algun regidor reconvertit a les postures alienants, ni les baralles familiars que continuen produint-se, en privat, a causa de les irresoltes qüestions de llengua; ¿És que no han entrat mai en Twitter, Facebook, etc a comprovar com funcionen les qüestions eternes sobre problemes lingüístics i sòciolingüístics? ¿No veuen els insults que corren per Internet? ¿Saben els polítics que hi ha entitats que continuen reivindicant les formes valencianes -la llengua valenciana- i publicant llibres i més llibres, i no reben ni un euro de finançament públic actualment, ni tan sols per a quedar bé, i dir -els que manen ara- que respecten la llibertat d'expressió? I no els financien perque els polítics es troben insegurs, eixe tema -la llengua- els fa por. ¿Per qué es penaliza a qui defén la llengua valenciana? Per autoodi? Per alienació? No hauria de ser un motiu d'orgull? La Llengua Valenciana és la del País Valencià. Fòrmula que no els agrada ni a uns ni a atres perque qui defén el País Valencià li han dit que no es pot defendre la llengua

valenciana –perque ha de ser la catalana, pero sense dir-ho-. I als que defenen la llengua valenciana no volen país valencià perque és l’amagatall dels ppcc. Un embolic més gran és impossible, el qual, segurament, es superarà deixant per a sempre el benèfic nom, de creació política, Comunitat Valenciana. Segurament.

DE GARAIT A GUARDAMAR I DE BORDÈU A LA GÀRDIA

Em reafirme: els problemes lingüístics són reals actualment, existixen, encara que els polítics i l’Alienació Elitista no els vegem o no els vullguen vore. I no vullc parlar de les barbaritats alienants que està fent la Direcció General de Política Lingüística, ni dels desgavells de les proves de coneiximents de valencià, que no respecten ni les decisions de l’AVL, i a on és ben sabut que tindràs més possibilitats d’aprovar si eres castellanoparlant i t’has après la gramàtica de memòria, i, sobretot, si busques algun lloc en l’examen on posar “nogensmenys” o “àdhuc” o etc. Si eres valencianoparlant, ho tens més fotut.

Les qüestions de la llengua continuen donant problemes, pero la percepció dels polítics de totes les ideologies, quan estan en el poder, és dir que no n’hi han, pero sí: n’hi han. I les solucions vénen de la mà de la investigació. Hem de seguir investigant, pero sense mirar-mos el melic només. Anem més llunt: El nostre sistema lingüístic abraça un bon tros d’Europa: De Garait, al nord de Llemotges, a Guardamar, al sud d’Alacant; i de Bordèu a la Gàrdia, o Guardia Piemontese, en la península itàlica. Espai d’investigació on mos movem un nucli reduïdíssim d’investigadors valencians, dedicats a contribuir a fer ciència, entre els quals tinc l’honor de comptar-me. Mentre que la resta de filòlegs, historiadors, etc són analfabets completament en la llengua que Fabra va dir que era “bessona” i, en conseqüència del context global on perviu. Analfabets totalment. A qui li interessa mantindre’ls en la ignorància? Per qué?

Arribats ací, em permetran que done l’enhonorabona a un jove Doctor, Jordi Cassany i Bates, que el passat dimecres 14 d’abril del 2021 va

defendre la seua Tesi Doctoral “Valencià o català, (El catalanovalencià) llengua dins del diasistema occitanoromànic” en la Universitat de València. La resposta de Josep Guia no es va fer esperar, i a l’endemà publicava el tweet següent:

“Com es pot acceptar una tesi doctoral en l’àrea de filologia catalana que no usa el nom acadèmic <<llengua catalana>> oficial, reconegut internacionalment? Consentir això és una vergonya per a la Universitat de València”. 15 d’abril 2021.

Dins del cap de Guia no cap el fet que la ciència avança, o pot avançar. És la conseqüència de la seua postura política radical, del seu extremisme polític que, potser ha fet alguns adeptes en les aules universitàries pero que no ha arribat mai al carrer, com ja hem citat més amunt.

Hem d’entendre que si en la universitat es llig una tesi doctoral que no respon als desitjos polítics del creador del PSAN, no és ell qui fa vergonya, no: és la universitat. Un exemple clar d’allò que venim repetint: autoodi i alienació, pero malgrat les postures retrògrades, alienades i alienants: La investigació científica és el camí per a eixir de l’adzac.

LA LENGUA VALENCIANA ÉS INNOVADORA

Riurau (edificació rural) semblant a la bastida provençal.

Si d'alguna cosa es pot acusar al pronom 'mosatros' és de ser d'aparició recent, no té pedigrí clàssic, és una creació popular, un vulgarisme diuen alguns coents, perquè les coses que crea el poble, des de les altures de certs intel.lectuals, es miren de reüll. El pronom 'mosatros' és nou, certament, sí, com hem vist, d'aparició escrita l'any 1769: es tracta d'una innovació en la llengua valenciana actual, que és innovadora, sí, i no arcaizant, com l'han qualificada alguns investigadors mal informats o mal intencionats. Apareix el segle XVIII, però és que eixe mateix segle és produïx també la vinguda de famílies benestants provençals i gascones a les comarques centrals, i s'aveïnen sobretot a Dénia, Gandia i València ciutat. I es dediquen a comerciar amb productes agrícoles, ametles, raïm, pansa, etc; són els Morand, Merle, Fourrat, etc; l'aparició dels riurauts es produïx també el segle XVIII, així com, lògicament, el mot riurau, que, en ser una paraula nouvinguda, en la comarca de la Marina s'interpreta de formes diferents: 'risau', 'rirau; com passa per les comarques del nord a on el mot 'peiró', de clara procedència occitana també, s'interpreta segons arriba a l'oïda: piuró, prigó, etc. I del XVIII és també la generalització de les formes verbals en 'ix', patix, florix, que reemplacen,

majoritàriament, el clàssic pateix, floreix -com va descobrir Walsh fa vora quaranta anys, i ningú li ha fet cas encara-. Al valencià se li atribuïx arcaisme, que no evoluciona, pero quan Walsh -imbuït per les idees que li han ensenyat pensa que el valencià és arcaïtzant- diu, perplex, que “és estrany eixa innovació de les formes verbals valencianes en ‘ix’, que reemplacen al clàssic i majoritari ‘eix’ ”. Majoritari, a partir del segle XVIII, perque l’increment en ‘ix’ ja el trobem en l’Espill de Jaume Roig “ella el guarix/de deu partix”. O siga que els increments incoatus en els clàssics valencians conviuen: ix/eix, partix/parteix, com encara fa la llengua hui en dia, tan al nord com al sud dels Pirineus: ‘is’ en occità general, ‘eix’ en gascó. Al sud pirinenc, actualment, ‘ix’ és d’ús valencià, mentre que ‘eix’ és d’ús català, majoritàriament. Una evidència més: Si no s’estudia la llengua tota, de Garait a Guardamar, hi ha un fum de coses que no es poden entendre. Walsh atribuïx eixa innovació, o adopció majoritària en el valencià, a la influència de la llengua occitana, pero no li ha contestat mai ningú. El silenci és la millor resposta per a les aportacions científiques que no concorden amb el projecte polític secessionista català recolzat per l’Alienació Elitista valenciana. Pero és que no són les formes en ‘ix’ només les innovadores. També està el menyspreat ‘mosatros’, que defén este llibre. I tantes i tantes formes més que l’única manera de posar-les en valor és estudiar-les, investigar, i dur a la racionalitat un procés de recuperació lingüística irregular, i altament perjudicial per al poble valencià, que mos ha dut a la Batalla de València i al Conflicte Lingüístic real: català versus valencià, que els teòrics alienats fan com que l’ ignoren. Estudiem el segle XVIII; ja n’hi ha prou de focalitzar, de centrar-se només, en els repobladors que van vindre amb Jaume I. La llengua ha avançat, ha innovat, ha sobreviscut, i l’hem de projectar al futur.

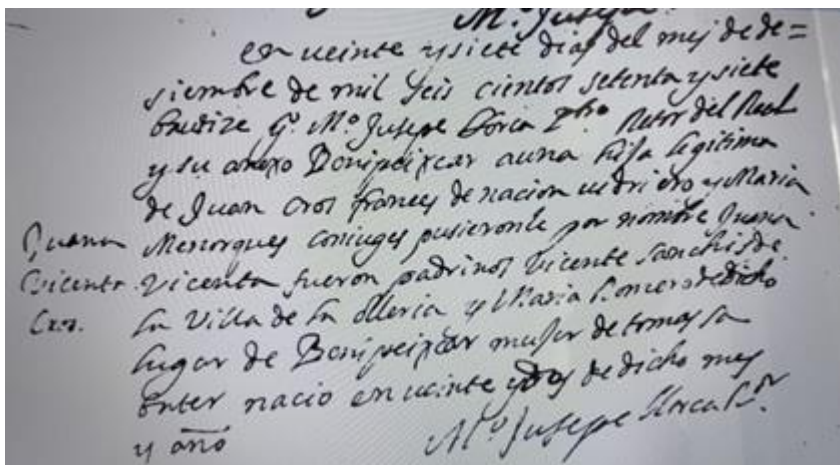
Bastida provençal (L'Helion)

FESTES I TRADICIONS VALENCIANES DE BASE OCCITANA

La vinguda de gascons i d'occitans en general -tan de mà d'obra com de comerciants i senyors- a terres valencianes és contínua, des de la mateixa conquesta, on hi havia un tio de Jaume I, Bernat Guilhèm d'Entença, que era de Montpelhièr, i la màxima autoritat, l'arquebisbe de Narbona, que va presidir la conquesta de la ciutat, amb vora 700 hòmens de peu. I, en diversos sigles posteriors, continuen venint occitans -"francesos" per als historiadors actualment- a fer comerç amb la seda, o simplement com mà d'obra. Els càtars i la seua enorme importància no s'estudien en cap de les universitats valencianes. I l'últim càtar Guilhèm Belibasta, va viure per Sant Mateu i Morella, d'a on se l'endugueren enganyat per a cremar-lo en la foguera; trobem 'peraires' en les comarques de Castelló -paraula clarament occitana, assimilada pel valencià- i són això: els que pelen les ovelles, els esquiladors. El sigle XVII Víctor Oroval diu que a Carcaixent va vindre una quantitat gran d'occitans. I a Alzira tenim als Casassús. I el Montcaud d'Altea té una relació directa amb els occitans que documenta Pere Maria Orts. I la tesi doctoral de Maria Teresa Pérez Villalba,

Universitat de València, Facultat de Geografia i Història (2017), titulada “Franceses en Valencia durante el siglo XVI” aporta una gran quantitat d’occitans vinguts a terres valencianes, encara que desgraciadament per a la investigació lingüística i sociolingüística els posen sempre davall del nom “francesos”, i als investigadors interessats mos toca buscar el lloc de procedència, i ho fem. En el cas d’esta tesi doctoral són tots “francesos” del sud: occitans.

a) El vidre de l’olleria (sigle XVII)

En este document, d’un llibre parroquial de Benipeixcar, cedit per Joan Martinis, podem observar un bateig el 27 de novembre de 1677 a on al padrí, per part del nòvio, que és de l’Ollería, li diuen Joan Cros, “vidriero, de nación francés...” I com sempre que trobem documentat un “francés” cal trobar d’on venia, observem que ‘Cros’ és un poble d’Auvernha.

b) Les falles i fogueres (sigle XVIII)

La Cançó de Santa Fe d’Agen.

*“Folz es qi nemjas se trebailla
 Qe per mal far sos linz mais valia.
 Als filz d’achestz ded Deus tal tailla,
 Pauc dia sun quegs non s’asailla.
 Intz en Roma diss una grailla 580
 Qell dui farian gran batailla.
 Mescled l’estorns en la plancalla;
 No i valg alsbergs, s’ag fort la malla,
 Ni elms laczaz n’altra serralla.
 Qi i fo feriz per la ventalla, 585
 Totz lo sangs n’eiss per la cabczalla.
 Veus ambs los reiz mortz ella palla,
 Unqueg faissad d’una toalla.
 Arss Deus cell llin con foqs fa falla;*

Encara que la paraula ‘falla’ es troba ja en *La Cançon de Santa Fe d’Agen*, sigle XII, és el sigle XVIII que les falles valencianes, i més tard les fogueres, prenen la volada que tenen actualment. Llavors eren trastos vells i muntons de fusta sobrants dels fusters del barri que es cremaven enmig del carrer, en la festa de sant Josep, el seu patró. I, poc dalt o baix, encara en l’actualitat a Gascunya es fan ‘halhas’ per Nadal i per sant Joan, que poden tindre a vore, o no, amb les falles valencianes, pero si incloem la possibilitat és per la gran quantitat de gascons que, durant sigles, han vingut a treballar a terres valencianes.

c) La fira laica de sant Jaume, o de juliol, de València (sigle XIX)

La fira valentina de sant Jaume són unes festes laiques que va iniciar l’Ajuntament de València el 12 de desembre de 1870. L’anomenen aixina perque el 25 de juliol es celebra la festa de sant Jaume, nom del rei conqueridor del nou Regne, pero, malgrat dur el nom del sant, no hi havia mai cap d’acte religiós. La incorporació que més afecta als

sentiments i l'estètica de la fira es va produir el 1891, quan el baró de Cortes de Pallàs, Pasqual Frígola, va importar de la ciutat de Niça la famosa i lluidora Batalla de Flors, amb desfilada de carrosses, llançament de flors, etc. València agermanada, una volta més, amb una ciutat occitana.

Ací aporte només uns pocs casos i uns mínims detalls. Per a una informació més ampla, els recomane el llibre, número 2 d'esta mateixa col.lecció *València, Terra d'Òc*, de Joan Martinis. I, en general, la revista anual *Paraula d'Oc*.

Programa de l'any 1891.

UN PARADIGMA CIENTÍFIC PER A UN POBLE SENSE IDENTITAT

Afirme, i ho reitere, que este és un paradigma científic, i no té, ni li fan falta, referències polítiques. Ja sabem que la llengua i la política estan sempre molt unides, pero, repetixc: no és eixe el camp on mos movem els investigador d'este paradigma tan històric com novelós i conciliador. No busquem enemics ni tan sols adversaris polítics. Si alguna cosa busquem són còmplices que vullguen investigar, treballar, fer ciència; perque a mosatros mos agrada més pensar que el nostre paradigma per a la investigació pot facilitar un futur valencià basat en la força d'una societat plena d'orgull i autoestima. Perque, sigam realistes: no tenim problemes només amb la llengua, i, pot ser que, en bona part, la resta dels problemes valencians tinguen diversos punts basats en les irresoltes qüestions lingüístiques, perque la llengua és l'ànima dels pobles, i, com hem dit dalt, del poble valencià es diu que no té identitat. Que no tenim identitat, els valencians? Podria ser per la falta d'ànima? Clubs de futbol, entitats bancàries, periòdics, etc, els tenim tots en mans alienes, en mans de forasters que són els que manen i els que mos dirigixen. I qué passa dins de casa? El cava de l'interior valencià volia dir-se de "Sebastopol d'arriba" o qualsevol altra cosa, abans que dir-se valencià. I ¿recorden aquella cadena de supermercats amb un dirigent valencianoparlant que no volia posar el nom de València en aquell recinte? Quan tenim coses nostres en mans nostres, les destruïm. Recorden que hi havia una RTVV? La vam destruir. Si volen ho diré més suau: El PP la va tancar. Un problema sociològic de primera magnitud, sense cap de dubte. Pero n'han obert una altra, de nom impronunciable—que es va inventar la productora d'un famós presentador català—; televisió que es va estrenar, i continua, amb una audiència mínima, que, de seguir aixina, no seria estrany que, uns o atres, la tornaren a tancar. I si tornen a manar els que miren primer que res la rendibilitat econòmica, la tancaran. A penes la veu ningú. Uns perque "es en valenciano y no me gusta", uns atres perque és catalanista. La resta aguantem, amb paciència i

resignació. Als primers encara els posen alguna peli en llengua espanyola, per a accontentar-los; als segons, al contrari: de quan en quan els posen una peli o una sèrie de TV3, per a que engulguen quina ben amarga. A mutxamel, abril 2021, el PP va decidir canviar el nom del carrer dedicat a Enric Valor i dir-li Avenida de España. I no cal que explique els motius d'un costat per a dedicar el carrer al senyor Valor i els de l'atre per a dedicar-li'l a Espanya. I eixos dos costats resten. I si sumar multiplica, restar també multiplica. I tenim alguns partits polítics que es dediquen a "Presentar recursos en contra de la obligatoriedad del valenciano". Segurament perque ells consideren que l'obligatorietat ha de ser, només, per a la llengua que ad ells i elles els pareix bé. Només tenim problemes de llengua, els valencians...? ¿Potser els problemes de llengua, la manca d'ànima, siguen els que han conduït el poble valencià a aquell buit social tan gran? A la irrellevància social i política? Jo no tinc el menor dubte que és aixina. Pero, si em permeten, vullc ser optimiste.

L'AVL, LA RACV i EL FUTUR

La proposta de *Mosatros els valencians i valencianes* s'ha rebut bé en dos llocs que jo considere importantíssims, fonamentals, per a les qüestions lingüístiques i, sobretot, per al Consens definitiu. D'una banda un personatge que és Catedràtic de Filologia Catalana i membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, diu que el *Mosatros* és un "treball valuós", i subratlla que: "*En la part final del llibre s'arreglen les propostes de Fornés per a un valencianisme de consens. A vegades polemitzant amb F.de P. Burguera, a voltes elogiant aportacions com l'obra d'A. Ahuir sobre la literatura valenciana medieval, o la Història de la literatura valenciana de Josep Lluís Sirera, pero sempre intentant mostrar els efectes benèfics d'obrir nous horitzons a la llengua i a la cultura valenciana adoptant el marc del conjunt occitanoromànic*".

I, de l'altra part, el màxim responsable de la llengua en la Real Acadèmia de Cultura Valenciana diu: “és un examen previ i objectiu de les causes i de les dos postures enfrontades en la Batalla de València, que propon que no hi haja ni “vencedors ni vençuts”. El primer és el catedràtic Jordi Colomina; el segon, el doctor Voro López (Vegeu la revista *Paraula d'Oc*, núm 20, València 2021).

A pesar de llegir que en el *Mosatros* es diu que ambdós institucions no respecten el pronom col·lectiu ‘mosatros’; a pesar de recriminar, a blaveros i catalanistes l’oblit o la desídia o la incomprensió sobre el pronom ‘mosatros’; a pesar d’acusar-los a tots; a pesar que el llibre propon un nou paradigma per a la investigació científica –que no usen ni uns ni atres-. A pesar de tot això, dic: hi ha membres actius d’ambos organismes que troben punts de confluència en el *Mosatros els valencians i valencianes*. Em permetran, per tant, que siga optimiste, veritat? El futur és de la investigació científica, i no del dogma presentat com a ciència.

EN CONCLUSIÓ:

Usar el pronom ‘mosatros’, com han fet, i fem, els valencians i valencianes, usuaris lleials de la llengua, és, senzillament servir l’evolució normal que ha fet la llengua valenciana des del segle XVIII a l’actualitat. I les autoritats corresponents n’haurien de prendre nota. Usar l’arcaisme ‘nosaltres’, en desús des de fa sigles, és posar-se al servici del secessionisme que va tallar la llengua d’Oc en dos, va inventar, o impulsar, la idea de ppcc sense consultar-mos als valencians, i, en definitiva, és servir un projecte polític basat en un secessionisme sense la base científica suficient, i abocat a independències, sense la suficient base ni política ni constitucional tampoc, que als valencians –insistim- no mos ha consultat ningú mai. Estem enviscats en una teranyina de la qual podem i devem eixir, i com més prompte, millor. I la primera cosa que hem de fer és abandonar les directrius de l’Alienació Elitista. Abandonar, disuadir, combatre,

menysprear, atacar, fugir, desenmaixquerar... en definitiva: invalidar-les per *in saecula saeculorum*. Elles, i el secessionisme catalanista que defenen, són les causants del gran trencament emocional valencià que arrosseguem ja des de fa una pila d'anys.

I ara em permetran que faça una miqueta de política: El nostre lloc, el lloc de les valencianes i els valencians, en Espanya, en Europa o en el món, amb Occitània, amb Catalunya, o a soles **l'HEM DE DECIDIR MOSATROS, ELS VALENCIANS I LES VALENCIANES.**

I, per a acabar: pronunciar amb alegria, i recuperar per a l'escritura el pronom 'mosatros' és recuperar l'orgull de ser valencià i llançar-lo a un futur clar i esperançador, amb proposta de sororitat. O siga que: el futur és nostre; o, com es sol dir també: **EL FUTUR ÉS DE MOSATROS (I DE MOSATRES, si volen les valencianes),** perquè, en contra d'aquells pusilànimes que ser valencians ho experimentaven com "poc ser" Mosatros diguem que: **SER VALENCIANS I VALENCIANES ÉS PROU SER!** Per no dir que és molt, moltíssim. I, a diferència d'ells, ho diguem plens d'orgull i d'autoestima. **SOM!** I, com volem ser: **SEREM. I SEREM COM SOM,** perquè és la decisió de mosatros.

He dit.

El darrer dissabte del mes de giner⁶⁹, celebració de la Dictada Occitana en totes les Tèrres d'Òc, és el gran Dia de l'Occitanitat.

⁶⁹ Giner és la forma gascona i valenciana.

